Олена Іщенко, Андрій Іщенко

УКРАЇНСЬКА МОВА та ЧИТАННЯ

ЧАСТИНА ПЕРША

3 клас

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Видавництво Літера

Олена Іщенко
Андрій Іщенко

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

Київ
Літера ЛТД
2020

УДК [811.161.2:028.1](075.2)
І-98

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Відповідно до Типової програми колективу авторів
під керівництвом Р. Б. Шияна

Іщенко О. Л.

І-98 Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 / О. Л. Іщенко, А. Ю. Іщенко. – Київ : Літера ЛТД, 2020. – 112 с.

ISBN 978-966-945-152-1
ISBN 978-966-945-153-8 Ч. 1

УДК [811.161.2:028.1](075.2)

Електронні додатки до підручника за посиланням
http://ukrmova3.e-litera.com.ua/

ISBN 978-966-945-152-1
ISBN 978-966-945-153-8 Ч. 1

© Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю., 2020
© «Літера ЛТД», 2020

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

:M:O:B:A:
Що робить?
[ш]
[е]
Хто?
Який?
іменник
в
на
у
nig
Що?

ДОРОГІ ДІТИ!

Учити рідну мову — це величезна насолода. Через мову вам відкриється цілий світ, ви знайдете друзів і краще зрозумієте себе.

Жоден підручник не навчить української мови. Він може тільки допомогти тим, хто хоче вчитися. Сподіваємося, що ви хочете.

Тож читайте, говоріть, пишіть, думайте українською.

Успіхів вам!

ЯК ПОБУДОВАНО ПІДРУЧНИК

■ 5 рубрик позначають провідний вид діяльності на уроці:

- ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО
- ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО
- ПИШЕМО ПРАВИЛЬНО
- СКЛАДАЄМО ТЕКСТИ
- ВЧИМО МОВУ

ТЕМАТИКА ТВОРІВ ДЛЯ ЧИТАННЯ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ВІДПОВІДАЄ ТЕМАМ МІСЯЦЯ В ПІДРУЧНИКУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

■ Читаємо цікаві, веселі твори. Переконуємося, що читання — величезне задоволення

ЧИТАЄМО І ОБГОВОРЮЄМО

ДОСЛІДЖУЄМО МІФИ

1. Прочитайте, як уявляли створення світу давні греки. Читаючи, випишіть імена, які вам трапляться, і складайте схему.

Спочатку був тільки вічний, безмежний, темний Хаос. З нього виник весь світ і безсмертні боги. З Хаосу походить і богиня Земля-Гея. Вона дає життя усьому, що живе й росте на ній. А далеко під Землею в незмірній глибині народився похмурий Тартар — жахлива безодня, повна вічної пітьми. З Хаосу зродилась і могутня сила — Любов-Ерос.

Почав творитися світ. Хаос породив вічний Морок і темну Ніч. А від Ночі й Мороку постали вічне Світло і радісний світлий День. Благодатна Земля породила безмежне блакитне небо — Ураána. І розпростерлося Небо над Землею, і широко розлилося шумне Море.

2. Перечитайте імена, які ви виписали. Це — ключові слова. З їхньою допомогою перекажіть текст одне одному.

3. Слова *географія*, *геологія* пов'язані з ім'ям давньогрецької богині. Якої? Спробуйте пояснити значення цих слів. Перевірте себе за етимологічним словником (див. електронний додаток).

4. Прочитайте текст. Поясніть своїми словами, що таке міф.

У кожного народу з давніх часів збереглися оповіді, що передають уявлення первісної людини про світ. Їх називають **міфами** (від грецького слово, переказ). Розповідають міфи про те, як було створено Всесвіт, Землю, пояснюють різні явища природи.

5. Опишіть, що зображено. Доберіть речення з тексту, які можуть пояснити фотографію.

6. Складіть план тексту.

48 VII. ДО ДЖЕРЕЛ. Прикметник

ВЧИМО МОВУ

ПРИКМЕТНИК

1. Перегляньте текст міфу, що на с. 48, і знайдіть слова, які називають ознаки явищ та істот, допомагають нам уявити їх. Доповніть рядок самостійно дібраними прикладами.

Хаос (який?) …, боги (які?) …, Тартар (який?) …, сила (яка?) … .

Прикметник — це частина мови, яка називає ознаку предмета і відповідає на питання який? яка? яке? чий? чия? чиє? чиї?
Який? справжній, яка? мужня, чиє? мамине.

2. Випишіть із тексту (с. 48) речення про народження Урана. Підкресліть прикметники хвилястою лінією. Поясніть їхнє значення.

3. Знайдіть у тексті і випишіть прикметники, що є спільнокореневими з поданими іменниками. Корені позначте.

З р а з о к: межа — безмежний.

Світло, вічність, шум, радість, блакить.

4. Прочитайте уривок з давньогрецького міфу про Геракла. Випишіть у дві групи прикметники, які:
1) змальовують зовнішність;
2) описують якості героя.

Геракл — герой давньогрецьких міфів. Батько вирішив дати хлопцеві освіту, гідну героя. З різних міст були запрошені до юнака найвидатніші знавці. Кмітливий, вправний і дужий, Геракл напрочуд швидко перевершив своїх учителів. Він виглядом високий, сміливий і гарний — справжній син всемогутнього бога.

5. Спишіть, вставте пропущені букви, підкресліть прикметники.

Грецькі боги були схожі на людей. Вони мешкали за хмарами на в..ршині в..личної гори Олімп, яку вкр..вали бл..скучі сніги. Їх уявляли надзвичайно мудрими, могутніми, красивими, інколи добрими до людей, часом — злими.

49

■ Виконуємо дослідження і презентуємо результати

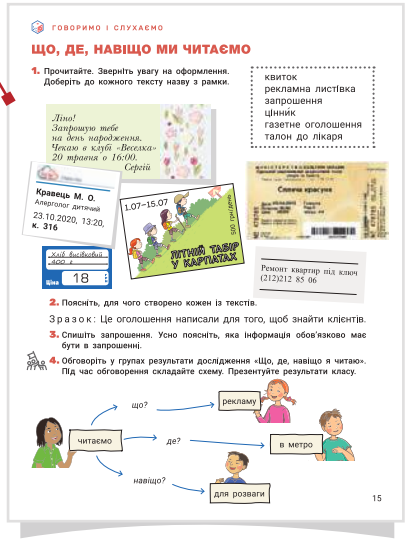

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ЩО, ДЕ, НАВІЩО МИ ЧИТАЄМО

1. Прочитайте. Зверніть увагу на оформлення. Доберіть до кожного тексту назву з рамки.

квиток
рекламна листівка
запрошення
цінник
газетне оголошення
талон до лікаря

Лізо!
Запрошую тебе на день народження. Чекаю в клубі «Веселка» 20 травня о 16:00.
Сергій

Кравець М. О.
Алерголог дитячий
23.10.2020, 13:20,
к. 316

Ціна 18

1.07–15.07
ЛІТНІЙ ТАБІР У КАРПАТАХ

Сонячні краплини

Ремонт квартир під ключ
(212)212 85 06

2. Поясніть, для чого створено кожен із текстів.

З р а з о к: Це оголошення написали для того, щоб знайти клієнтів.

3. Спишіть запрошення. Усно поясніть, яка інформація обов'язково має бути в запрошенні.

4. Обговоріть у групах результати дослідження «Що, де, навіщо я читаю». Під час обговорення складайте схему. Презентуйте результати класу.

15

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- { } Правило
- Домашнє завдання
- Робота в парах
- Робота в групах
- Пам'ятка
- Портфоліо
- **А Б В** Завдання на вибір різного рівня складності

- Вибираємо книжку і розповідаємо про свої враження
- Вчимося працювати самостійно
- Обговорюємо роботи товаришів
- Перевіряємо, що вміємо і знаємо
- Вчимося говорити і писати грамотно, знаходити і виправляти помилки
- Читаємо, декламуємо, інсценізуємо
- Вчимося писати твори
- Досліджуємо різні тексти

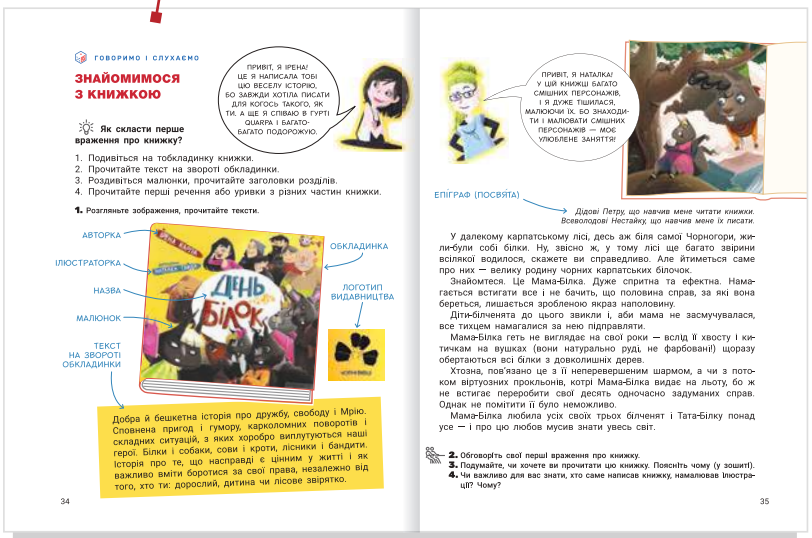
ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ЗНАЙОМИМОСЯ З КНИЖКОЮ

ПРИВІТ, Я ІРЕНА! ЦЕ Я НАПИСАЛА ТОБІ ЦЮ ВЕСЕЛУ ІСТОРІЮ, БО ЗАВЖДИ ХОТІЛА ПИСАТИ ДЛЯ КОГОСЬ ТАКОГО, ЯК ТИ, А ЩЕ Я СПІВАЮ В ГУРТІ ОЦАРКА І БАГАТО-БАГАТО ПОДОРОЖУЮ.

Як скласти перше враження про книжку?

1. Подивіться на тобкладинку книжки.
2. Прочитайте текст на звороті обкладинки.
3. Роздивіться малюнки, прочитайте заголовки розділів.
4. Прочитайте перші речення або уривки з різних частин книжки.

1. Розгляньте зображення, прочитайте тексти.

АВТОРКА
ІЛЮСТРАТОРКА
НАЗВА
МАЛЮНОК
ТЕКСТ НА ЗВОРОТІ ОБКЛАДИНКИ
ОБКЛАДИНКА
ЛОГОТИП ВИДАВНИЦТВА

ДЕНЬ БІЛОК

Добра й бешкетна історія про дружбу, свободу і Мрію. Сповнена пригод і гумору, карколомних поворотів і складних ситуацій, з яких хоробро виплутуються наші герої. Білки і собаки, сови і кроти, лісники і бандити. Історія про те, що насправді є цінним у житті і як важливо вміти боротися за свої права, незалежно від того, хто ти: дорослий, дитина чи лісове звірятко.

34

ПРИВІТ, Я НАТАЛКА! У ЦІЙ КНИЖЦІ БАГАТО СМІШНИХ ПЕРСОНАЖІВ, І Я ДУЖЕ ТШИЛАСЯ, МАЛЮЮЧИ ІХ. БО ЗНАХОДИТИ І МАЛЮВАТИ СМІШНИХ ПЕРСОНАЖІВ — МОЄ УЛЮБЛЕНЕ ЗАНЯТТЯ!

ЕПІГРАФ (ПОСВЯТА)

Дідові Петрі, що навчив мене читати книжки. Всеволодові Нестайку, що навчив мене їх писати.

У далекому карпатському лісі, десь аж біля самої Чорногори, жили-були собі білки. Ну, звісно ж, у тому лісі ще багато звірини всілякої водилося, скажете ви справедливо. Але йтиметься саме про них — велику родину чорних карпатських білочок.

Знайомтеся. Це Мама-Білка. Дуже спритна та ефектна. Намагається встигати все і не бачить, що половина справ, за які вона береться, лишається зробленою якраз наполовину.

Діти-білченята до цього звикли і, аби мама не засмучувалася, все тихцем намагалися за нею підправляти.

Мама-Білка геть не виглядає на свої роки — вслід її хвосту і китичкам на вушках (вони натурально руді, не фарбовані!) щоразу обертаються всі білки з довколишніх дерев.

Хтозна, пов'язано це з її неперевершеним шармом, а чи з потоком віртуозних прокльонів, котрі Мама-Білка видає на льоту, бо ж не встигає переробити свої десять одночасно задуманих справ. Однак не помітити її було неможливо.

Мама-Білка любила усіх своїх трьох білченят і Тата-Білку понад усе — і про цю любов мусив знати увесь світ.

2. Обговоріть свої перші враження про книжку.
3. Подумайте, чи хочете ви прочитати цю книжку. Поясніть чому (у зошит).
4. Чи важливо для вас знати, хто саме написав книжку, намалював ілюстрації? Чому?

35

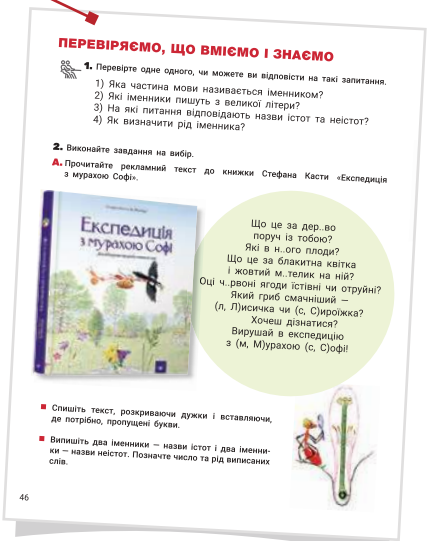
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. Перевірте одне одного, чи можете ви відповісти на такі запитання.
1) Яка частина мови називається іменником?
2) Які іменники пишуть з великої літери?
3) На які питання відповідають назви істот та неістот?
4) Як визначити рід іменника?

2. Виконайте завдання на вибір.

А. Прочитайте рекламний текст до книжки Стефана Касти «Експедиція з мурахою Софі».

Експедиція з мурахою Софі

Що це за дер..во
поруч із тобою?
Які в н..ого плоди?
Що це за блакитна квітка
і жовтий м..телик на ній?
Оці ч..рвоні ягоди їстівні чи отруйні?
Який гриб смачніший —
(л, Л)исичка чи (с, С)ироїжка?
Хочеш дізнатися?
Вирушай в експедицію
з (м, М)урахою (с, С)офі!

- Спишіть текст, розкриваючи дужки і вставляючи, де потрібно, пропущені букви.
- Випишіть два іменники — назви істот і два іменники — назви неістот. Позначте число та рід виписаних слів.

46

Дмитрик зміг командувати.
Фігура зробив правильно.
Не можна ображати інших.

Антоне, перечитуй кожне речення.

Думаю, що буду писати
Роблю замітки
Розповідаю товаришу
Записую

Спочатку
Потім
Після того
Насамкінець

4. Розгляньте малюнки. Як хлопчик пише твір?
5. Запишіть по одному реченню до кожного малюнка. Використовуйте слова з рамки.
6. Для завершення не вистачає ще одного малюнка. Як ви думаєте, що там має бути намальовано?
7. Обговоріть і запишіть у таблицю аргументи за і проти вчинку Фігури.

За	Проти

8. Пригадайте будову тексту-міркування (с. 19). Запишіть свої міркування на тему «Чи правильно вчинив Фігура?». Наведіть щонайменше два аргументи на підтвердження своєї думки. Використайте слова з рамки.

Думаю, вважаю
По-перше, по-друге
Крім того, також

Я думаю, що Фігура вчинив ...
По-перше, ...

23

Ілюстрація Інги Леві

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ВИЗНАЧАЄМО МЕТУ ТЕКСТІВ

1. Прочитайте тексти. Знайдіть серед них: уривок з української народної казки, новину, вірш, фрагмент підручника. Поясніть, як ви міркували.
2. Доберіть до кожного тексту ілюстрацію.

На Київщині знайшли гриб-гігант вагою майже 18 кг

Найбільший в Україні і один із найбільших у світі гриб знайшли в селі Дрозди на Київщині. Важить гриб-дощовик близько 18 кілограмів. А вирос він просто на городі в селян.

ТСН

До грибів належить величезна кількість організмів. Серед них є їстівні та отруйні, паразити і хижаки. Деякі гриби можуть досягати величезних розмірів. Інші можна побачити тільки за допомогою мікроскопа.

ХТО ЗНАЙШОВ НАЙБІЛЬШИЙ ГРИБ?

— Я знайшов отаке[illegible]!
— А я знайшов отаке[illegible]ух!
— А я знайшов отаке[illegible]улюх!
— А я знайшов отаке[illegible]умбулюх!
— А я знайшов отаке[illegible]умбумбулюх!

Василь Голобородько

Ілюстрація Оксани Сидомори

22

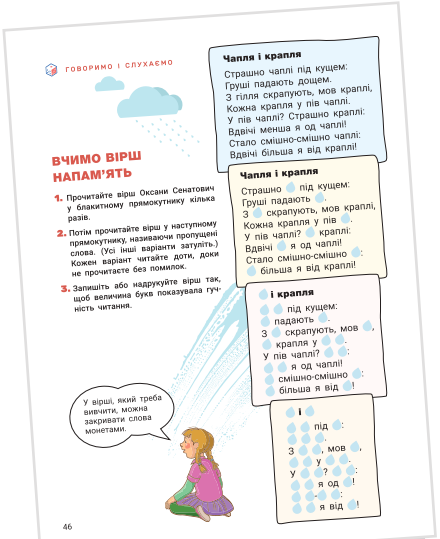
ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ВЧИМО ВІРШ НАПАМ'ЯТЬ

1. Прочитайте вірш Оксани Сенатович у блакитному прямокутнику кілька разів.
2. Потім прочитайте вірш у наступному прямокутнику, називаючи пропущені слова. (Усі інші варіанти затуліть.) Кожен варіант читайте доти, доки не прочитаєте без помилок.
3. Запишіть або надрукуйте вірш так, щоб величина букв показувала гучність читання.

Чапля і крапля

Страшно чаплі під кущем:
Груші падають дощем.
З гілля скрапують, мов краплі,
Кожна крапля у пів чаплі?
У пів чаплі? Страшно краплі:
Вдвічі менша я од чаплі!
Стало смішно-смішно чаплі:
Вдвічі більша я від краплі!

Чапля і крапля

Страшно ● під кущем:
Груші падають ●.
З ● скрапують, мов ●,
Кожна крапля у пів ●.
У пів чаплі? ● краплі:
Вдвічі ● я од чаплі!
Стало смішно-смішно ●:
● більша я від краплі!

і крапля

● під кущем:
● падають ●.
З ● скрапують, мов ●,
● крапля у ● ●:
У пів чаплі? ● ●:
● я од чаплі!
● смішно-смішно ●:
● більша я від ●!

● і ●
● ● під ●:
З ●, мов ●,
● ● у ●.
У ● ? ●:
● я од ●!
● я від ●!

У вірші, який треба вивчити, можна закривати слова монетами.

46

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ЯК МИ СПІЛКУЄМОСЯ

1. Що відбувається на малюнку? Хто і як спілкується (усно — письмово, грубо — ввічливо, голосно — тихо)?

2. Що, крім мовлення, допомагає у спілкуванні?

3. Прочитайте діалоги. Чи одразу підібрали інтонацію в реченнях без розділових знаків у кінці? Придумайте репліки, яких не вистачає.

— Дивись, будь ласка, під ноги!
— А коли я піду до школи?

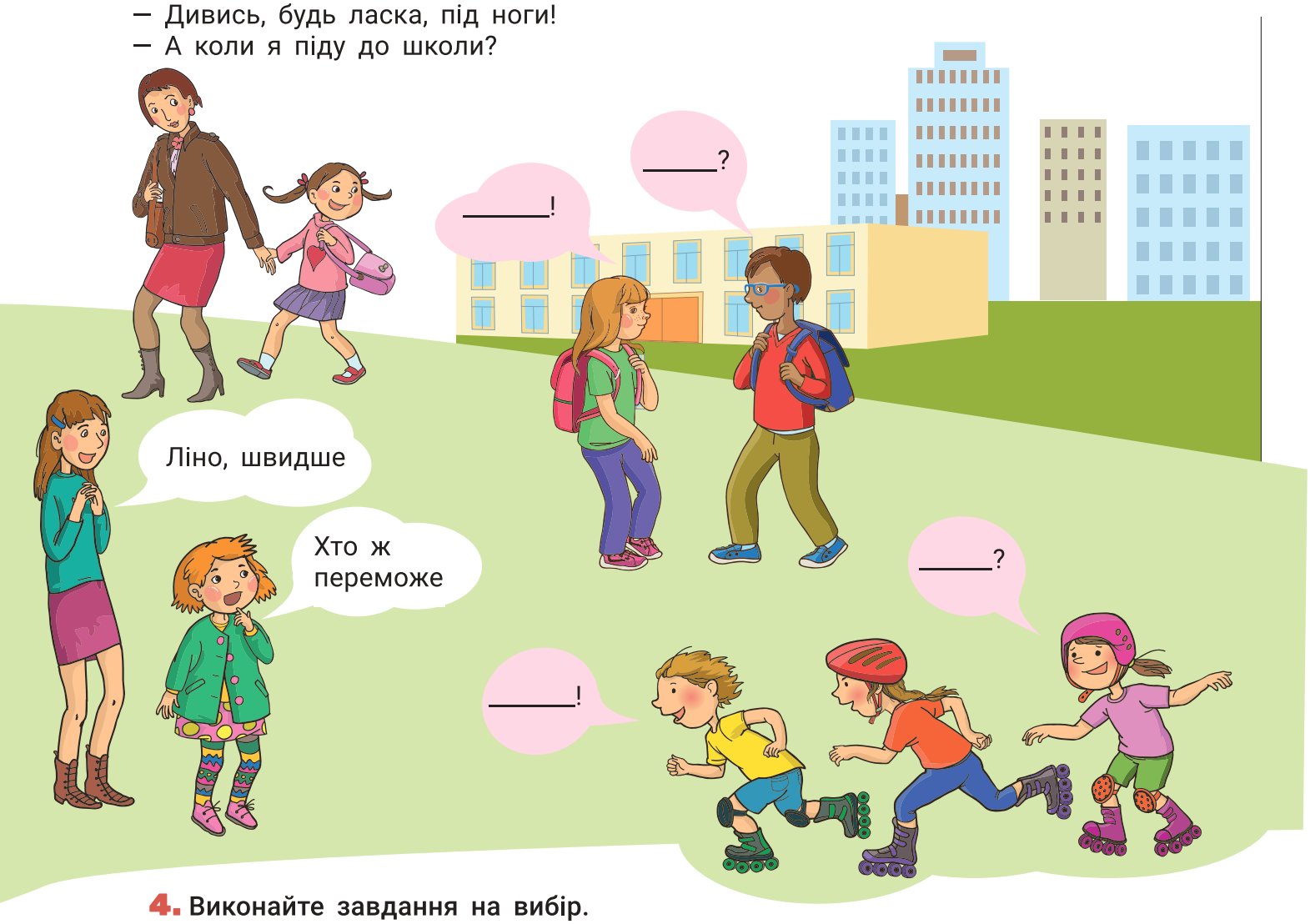

4. Виконайте завдання на вибір.

А. Запишіть речення в блакитних хмаринках у формі діалогу (див. зразок угорі).

Б. Запишіть речення в білих хмаринках у формі діалогу. Поставте в кінці речень потрібні розділові знаки.

В. Придумайте речення для рожевих хмаринок. Запишіть у формі діалогу.

5. Визначте вид записаних речень (розповідне, питальне, спонукальне).

6. Розіграйте записані діалоги.

7. Як ви думаєте, де ви найчастіше читаєте? У школі? Удома перед сном? Спробуйте протягом трьох днів заповнювати таблицю за зразком. Потім обговоріть у класі результати спостережень. Ви здивуєтеся!

Що читав/читала	Де читав/читала	Навіщо
Оголошення	На зупинці	З цікавості
Ціннúк	У магазині	

ЧИТАЄМО УВАЖНО І ВИРАЗНО

1. **Прочитайте, вимовляючи на місці прямокутника слово, що поряд із рядком. Потренуйтесь кілька разів.**

Ранок. П'ять хвилин тому почався [ ]. Та ось хряскають вхідні [ ]. Спершу лунко — у вестибюлі, — потім глухіше — по коридору — дріботять швидкі [ ]: якийсь неборака запізнився.

Прочинились у кінці коридора [ ] якогось класу, і тоненький винуватий [ ] жалібно писнув: «Можна?»

Щось докірливо каже з класу [ ]. Двері зачиняються. І знову нікого.

День почався. Порожньо й [ ] в коридорах. Тільки шкільний кіт Сократ, [ ] у крейді, виходить з-за рогу й поважно йде самісінькою серéдиною коридора. Він [ ] знає, що, коли подзвонять на [ ], доведеться йому, задерши [ ], чимдуж чкурляти звідси. А потім усю перерву гасати по школі, уникаючи палких проявів [ ] любителів природи.

урок
двері
кроки
двері
голосок
вчителька
тихо
весь
добре
перерву
хвоста
дружби

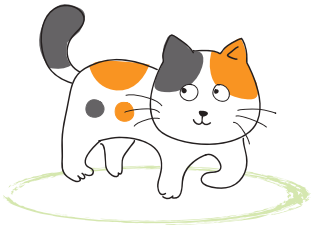

2. **Ви прочитали початок повісті Всеволода Нестайка «Одиниця з обманом». Про що може йтися в повісті?**

3. **Спишіть три перші речення. Де і коли відбувається дія твору?**

4. **Випишіть із тексту синоніми (слова, близькі за значенням) до поданих слів.**

Грюкають, голосно, бідолаха, швидко, тікати, бігати.

5. **Поділіть слова для переносу усіма можливими способами.**

Тоненький, вчителька, подзвонять, уникаючи, дружба.

6. **Яким ви уявляєте життя шкільного кота Сократа? Розкажіть про це одне одному.**

7. **Запишіть два речення про життя кота Сократа.**

ЩО МИ ЗНАЄМО ПРО СЛОВО

1. Діти досліджували слово **день** і склали схему. Розкажіть за допомогою схеми про слово **день**.

2. За зразком створіть схеми і розкажіть про слова **кінець, виходить, швидкий**. Скористайтеся тлумачним словником.

3. Спишіть слова, поставте наголос. Які голосні вимовляються нечітко? Підкресліть букви, що їх позначають.

Хвилина, вестибюль, коридор, середина, перерва, природа.

- Знайдіть речення з цими словами на с. 10 і прочитайте їх.
- На окремих аркушах напишіть диктант у парі (див. пам'ятку на с. 106).

4. Прочитайте мовчки, що говорить учителька, героїня повісті Всеволода Нестайка, про свій клас. Поясніть уживання знака оклику.

— Мій третій «Б» — неможливий! — часто каже Ліна Митрофанівна.

— Мій третій «Б» — найкращий! — так само часто каже Ліна Митрофанівна.

— Мій третій «Б» доведе мене до інфаркту! — каже Ліна Митрофанівна.

— Мій третій «Б» тільки й тримає мене на світі! — каже та сама Ліна Митрофанівна. То коли ж вона каже правду?

- Спробуйте відповісти на поставлене запитання.
- Потренуйтеся читати уривок удвох в одному темпі та з однаковою інтонацією. Влаштуйте конкурс на кращий дует читців.

5. Запишіть речення про свій клас, використавши прикметники.

ЗБАГАЧУЄМО МОВЛЕННЯ

1. **Розгляньте плакат. Дайте відповіді на запитання повними реченнями.**

1. На які слова ви звернули увагу найперше? Чому?

2. Де використовують знак ♥? Що він означає на плакаті? На що він тут схожий?

3. Дієслова на плакаті — це синоніми, антоніми чи омоніми? Що в них спільного, а чим вони відрізняються?

4. Для чого, на вашу думку, створили цей плакат?

2. **Прочитайте речення. Доповніть їх доречними дієсловами з плаката. Який словник — орфографічний чи тлумачний — стане вам у пригоді?**

1. Дівчатка, що ви … , як горобці? 2. Припиніть … ! Уже урок почався. 3. Я нічого не чую — ти щось … собі під ніс. 4. Я зрозуміло …? 5. Моя мама вільно … українською, російською, англійською і німецькою мовами. 6. Тато тобі вже цілу годину … . 7. Треба працювати, а не язиком … . 8. Плакат … громадян прийти на вибори. 9. Говорили, … — сіли та й заплакали.

- **Поясніть, як ви розумієте останнє речення.**
- **Запишіть доповнені речення 1 і 5.**

3. **Доберіть антоніми (слова з протилежним значенням) до слів. Запишіть слова парами. У дужках зазначте, яка це частина мови (ім., прикм., дієсл.).**

Говорити, працьовитий, плакали, початок, тихий, почати.

4. **Прочитайте слова. Як змінюється значення зі зміною наголосу?**

Пла́кати — плака́ти, запла́чу — заплачу́.

- **Складіть речення з цими словами так, щоб вони мали різне значення.**

5. **Прочитайте удвох в одному темпі. Запам'ятайте, як наголошувати слова.**

украї́нська	говорю́	торо́чити (*постійно повторювати*)
украї́нською	кажу́	торочи́ти (*витягати ниткú з країв тканини*)
по-украї́нськи	шепочу́	
	бурмочу́	

6. **Прочитайте вірш Григорія Фальковича. Про що він (яка його тема)? До чого закликає поет (яка головна думка вірша)?**

ВІРШИК ПРО МОВИ

В кожній мові, в кожнім слові —
Роздум, радість чи журба.
Мову хвилі знає річка,
Мову річки знає берег,
Мову берега — верба.

Мову квітів знає бджілка,
Мову білки знає гілка,
Мову гілки — мурашиний
Зосереджений народ.
Знає вітер мову білки,
Знає вітер мову гілки,
Річки, пташки і мурашки —
Тож бо вітер — поліглот [1].

Як він вернеться згори —
Ти із ним поговори,
Та завжди собою будь:
Рідну мову не забудь.

[1] *Поліглóт* — людина, яка знає багато мов. (*Полі* у перекладі з грецької означає «багато»: наприклад, полі-вітаміни.)

7. **Спишіть перші п'ять рядків вірша. Поставте наголос у всіх словах. Підкресліть антоніми.**

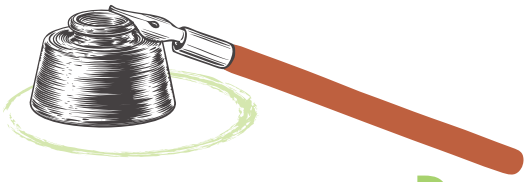

ВІД РЕЧЕННЯ ДО ТЕКСТУ

Пригадайте: текст складається з речень. Речення в тексті пов'язані за змістом. До тексту можна дібрати заголовок. До тексту-розповіді можна поставити запитання *що сталося?* До тексту-опису можна поставити запитання *який?*

1. **Складіть і запишіть текст із деформованих речень.**

1. Перами, у, столітті, дев'ятнадцятому, писали, металевими. 2. Чорнильними, потім, ручками, писали. 3. Ручки, сто, кулькові, менше, ніж, винайшли, тому, років.

2. **Прочитайте частини у такому порядку, щоб вийшов текст. Це опис чи розповідь? Придумайте назву. Знайдіть зачин, основну частину і кінцівку тексту.**

Однак у всі часи учням потрібні старанність, наполегливість і працьовитість.

За якими партами сиділи учні в давнину?

Давні греки і римляни тримали воскові дощечки на колінах. У пізніші часи учні сиділи за столом на довгих лавах. Ваші прабабусі і прадідусі сиділи за двомісними партами з похилими кришками. Місце для сидіння і письма були з'єднані нерухомо.

- **Спишіть речення, які підходять до фото.**

3. **Прочитайте. Це опис чи розповідь? Для чого призначений цей текст? Знайдіть у тексті зайве речення.**

Парта дерев'яна виготовлена з натуральної деревини бука. Має підставку для ніг, полицю для зберігання книжок і зошитів. Парта дуже гарненька і зручненька. Ширина столу 90 см, глибина 70 см, висота 46—74 см, вага 30 кг.

- **Випишіть: слова, у яких звук [й] є, а букви й немає; слово з подовженим м'яким звуком; слова з буквою, яка не буває великою.**
- **Обговоріть, чим відрізняється ваша парта від описаної.**

4. **Спишіть текст із вправи 3 без зайвого речення. Підкресліть букви, що позначають м'які звуки.**

ЩО, ДЕ, НАВІЩО МИ ЧИТАЄМО

1. Прочитайте. Зверніть увагу на оформлення. Доберіть до кожного тексту назву з рамки.

квиток
рекламна листівка
запрошення
цінни́к
газетне оголошення
талон до лікаря

Ліно!
Запрошую тебе
на день народження.
Чекаю в клубі «Веселка»
20 травня о 16:00.
Сергій

Helsi.me
Кравець М. О.
Алерголог дитячий
23.10.2020, 13:20,
к. 316

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Одеський національний академічний театр опери та балету
КОНТРОЛЬ
Спляча красуня
Дата: 25.04.2013 Галерея
Початок: 18:30 Ряд: 2
Ціна: 50,00 Місце: 44
№ 478785 СЕРІЯ КБА
№ 478785 СЕРІЯ КБА

Хліб висівковий
400 г
Ціна 18 грн

Ремонт квартир під ключ
(212)212 85 06

2. Поясніть, для чого створено кожен із текстів.

Зразок: Це оголошення написали для того, щоб знайти клієнтів.

3. Спишіть запрошення. Усно поясніть, яка інформація обов'язково має бути в запрошенні.

4. Обговоріть у групах результати дослідження «Що, де, навіщо я читаю». Під час обговорення складайте схему. Презентуйте результати класу.

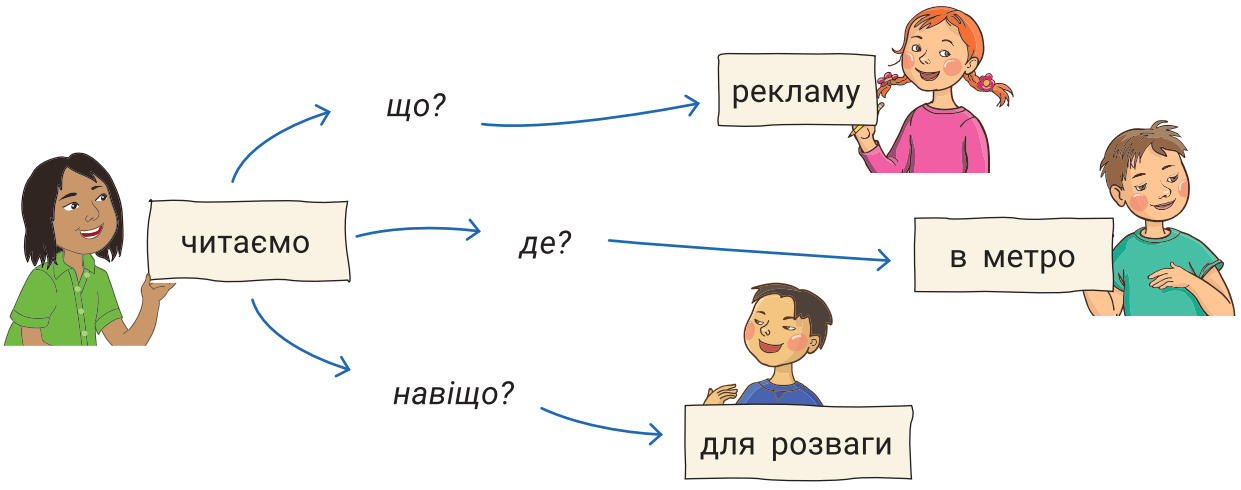

ВИВЧАЄМО БУДОВУ ТЕКСТУ

1. **Пригадайте: у тексті є початок, або зачин, основна частина і кінцівка. Прочитайте оповідання Всеволода Нестайка. Знайдіть ці частини в тексті.**

2. **Читаючи, виписуйте незрозумілі слова. Потім з'ясуйте їхнє значення.**

Фігура

Коли він уперше зайшов до класу, Ігор Дмитруха сплеснув руками й вигукнув:

— Ух ти! Фігура!

І це прізвисько якось одразу, в одну мить приліпилося до нього. Він був високий, вищий за всіх у класі на цілу голову, а то й на дві, з довгим кумедним носом, з довгими руками, що стирчали з коротких рукавів, вайлуватий і незграбний. Ходив, човгаючи напівзігнутими ногами.

Звали його Юра Хитрюк. Він мав би вже бути в четвертому, але цілий рік пролежав у лікарні. Через ту його хворобу батьки й переїхали зі Львова до Києва, щоб змінити шкідливий для нього вологий клімат.

За вдачею Фігура був добродушний, незлобливий і м'який. Ігор Дмитруха відчув це одразу. Маючи про всяк випадок за спиною своїх «ад'ютантів» Лесика Спасокукоцького та Стасика Кукуєвицького, він підійшов до новачка і в'їдливо чемно спитав:

— Слухайте, дядю, ви правила поведінки учнів знаєте?

— Н-ну з-зна-аю, — враз почервонівши, неквапливо сказав той (він ще й заїкався!).

— Ой, сумніваюсь! — похитав головою Дмитруха. — От що глаголить пункт восьмий правил для учнів?.. «Вітай учителів та інших працівників школи, знайомих і товаришів. Виконуй правила вуличного руху». А ти? Ти нас привітав?

— Я... я... кивнув... — ще дужче червоніючи, сказав Фігура.

— Ех ти! «Кивнув»! У нас так не вітаються! У нас кажуть: «Здрастуйте, любі друзі!»

Спасокукоцький і Кукуєвицький хихикнули.

— Припинити! — гримнув на них Дмитруха.

— Привітайся, будь ласка! — лагідно сказав Дмитруха Фігурі.

Фігура повагом підвівся з-за парти і, схиливши голову набік, криво усміхнувся:

— Н-ну... зд-драстуйте... л-любі д-друзі...

А на перерві Ігор Дмитруха підійшов до Фігури, що стояв у коридорі під стінкою, і сказав:

— Ні! Все-таки правил для учнів ти не знаєш! От що глаголить пункт сьомий? «Розумно проводь вільний час: читай книжки, бери участь у роботі гуртків, займайся фізкультурою»... Ну, виконуй правила!.. Займемося фізкультурою. Одійди, будь ласка, од стіни!

І коли Фігура слухняно одійшов, Ігор Дмитруха вигукнув: «Гоп!» — і враз скочив йому на спину. Від несподіванки Фігура мало не заорав носом.

— По конях! — закричав Дмитруха. Спасокукоцький скочив на Кукуєвицького, Валера Галушкинський на Шурика Бабе́нка, Льоня Монькін на Вітасика Дяченка. І хвацька кавалерія затупотіла по коридору.

— А ти молодець, Фігуро! Здорово гарцюєш! — сказав Ігор Дмитруха.

Він вийняв із кишені і власноруч приколов до Фігуриних грудей значок із зображенням кінської голови.

А Спасокукоцький та Кукуєвицький подивилися на нього з неприхованою заздрістю і досадою. Вони відчули, що втрачають прихильність командира. І правильно відчули. Першим, найближчим «ад'ютантом» Дмитрухи став з цього дня Фігура.

3. Розкажіть, що трапилося в 3-Б класі. Чи подобаються вам такі стосунки? Чому, на вашу думку, всі слухаються Ігоря Дмитруху?

4. Знайдіть і прочитайте опис зовнішності Фігури. Навіщо він потрібен?

5. Випишіть із тексту: 1) імена; 2) прізвища; 3) прізвиська; 4) назви міст. Поясніть уживання великої літери.

6. **А.** Випишіть із тексту три прикметники (який?), що описують характер Фігури.
Б. Запишіть три прикметники, які описують характер Дмитрухи.
В. Запишіть три прикметники, які описують поведінку Спасокукоцького і Кукуєвицького.

ВЧИМО МОВУ

ТЕКСТ-РОЗПОВІДЬ І ТЕКСТ-ОПИС

1. **Прочитайте. Доведіть, що це текст-розповідь. Знайдіть зачин, основну частину і кінцівку.**

Торік я перейшла в іншу школу. У моєму новому класі була група «крутих». Якщо ти б..єшся, не виконуєш домашні завдан..я, не відповідаєш на запитан..я вчителя — ти «крутий».

А я була «некрутою». Крім того, я боялася кривдників. Мене обзивали, штовхали, висипали пластилін у рюкзак, викидали у смітник змінне взут..я.

Я терпіла ці знущан..я місяць. А потім розказала мамі. Вона записала мене на гуртки фехтуван..я і карате. Про це дізналися «круті».

Ні, я не почала битися. Просто стала більш впевненою і сил..ною. І це відчули. Цькуван..я припинилося.

- **Про що цей текст (яка його тема)? Головна думка тексту не висловлена прямо. Як ви її зрозуміли? Доберіть заголовок до тексту.**
- **Випишіть слова з пропущеними буквами.**

2. **Прочитайте. Поясніть, що описано в кожному тексті: предмет, істоту чи явище?**

1. **Булінг**, або **цькування**, — це постійне, спеціальне, агресивне переслідування одного члена спільноти іншим або іншими. Кривдник є сильнішим за жертву. Він може її бити, забирати чи псувати речі, обзивати тощо. Цькування в інтернеті називають **кібербулінгом**.

2. А посеред кабінету, поряд з кріслом, стояла в о н а. Страшнюча пекельна бормашина. Блакитна, обтічної форми, схожа на рубку підводного човна, бормашина дивилася на нього жовтим оком і наче підморгувала (*В. Нестайко*).

3. Ярикові Божку приснився Ігор Дмитруха. У чалмі, з павиним пером, у блискучому, як у циркового фокусника, халаті. Він сидів на атласних подушках, а перед ним стояв навколішках весь клас (*В. Нестайко*).

- **Поясніть одне одному, що таке булінг.**
- **Випишіть прикметники, які описують бормашину.**
- **Визначте тему кожного тексту (про що він?).**
- **Спишіть текст про сон Ярика. Підкресліть прикметники.**

ТЕКСТ-МІРКУВАННЯ

Аргуме́нти — докази, що підтверджують думку.

1. Прочитайте два міркування. З яких частин вони складаються?

Чи потрібні домашні завдання?

Я вчуся в третьому класі. Думаю, що дітям не потрібно задавати домашніх завдань.

Ми пів дня працюємо в школі, а потім треба ще вдома працювати. Крім того, через наші домашні завдання вчителі теж працюють більше. Вони ж мусять ці роботи перевірити.

Якщо завдання важке, ми просимо допомоги в рідних. Нащо їм це?

Ми хочемо після уроків погратися і відпочити, а не переживати через домашні завдання.

Неля, учениця 3-го класу

ВСТУП

АРГУМЕ́НТИ

ВИСНОВОК, ОСТАННІЙ АРГУМЕНТ

ВСТУП

Багатьох моїх друзів дратують домашні завдання. Але ж треба думати про майбутнє. Ми хочемо мати добру роботу і багато заробляти. А де ж усе це візьметься?

По-перше, я думаю, що треба вчитися все життя. Зайвих знань не буває.

АРГУМЕ́НТИ

По-друге, ми повторюємо те, що робили в школі. Так ми краще все запам'ятаємо.

По-третє, деякі важливі речі ми можемо не зрозуміти в школі. Тож маємо шанс надолужити.

Треба позитивно ставитися до домашніх завдань. Це просто наша робота. І дуже корисна.

ВИСНОВОК, ПОБАЖАННЯ

Микола, учень 3-го класу

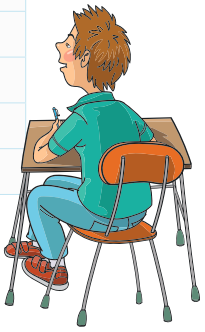

2. Наведіть по три свої аргументи **за** і **проти** домашніх завдань.

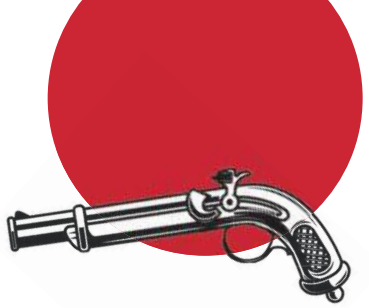

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

ПЕРЕДАЄМО НАСТРІЙ

1. **Прочитайте закінчення оповідання «Фігура».**

Одного разу Ігор Дмитруха приніс у школу пістолет. Хлопці аж застогнали, як його побачили. Очей не могли відвести. То був пневматичний духовий пістолет, що стріляв гумовими кульками. Ігореві привіз того пістолета його старший брат-спортсмен.

На великій перерві гордий Ігор Дмитруха, вимахуючи своїм пістолетом, помчав надвір. Хлопці з класу, всі до єдиного, заздрісно сопучи, мовчки побігли за ним у сусідній двір, за сараї.

Фігура намалював на стіні сараю крейдою мішень, і Дмитруха почав стріляти. Треба віддати йому належне — поціляв він добре. І щоразу, як він поціляв, Фігура зі щирим захопленням вигукував:

— О! Молодець!.. О!.. Ух ти!.. О!..

Раптом з-за стіни сараю з'явилося маленьке смугасте кошеня. Глянуло на хлопців, ворухнуло хвостиком і стиха нявкнуло.

У Ігоря Дмитрухи враз загорілися очі.

— Увага! Починається полювання на бенгальського тигра!

І, виставивши вперед руку з пістолетом, став підкрадатися до кошеняти.

— Н-не т-треба! — прохально сказав Фігура.

— Мовчати! — огризнувся Ігор. — Не заважати мисливцю!

І, прицілившись, вистрілив по кошеняті. Кошеня стріпнуло лапкою, по якій він вцілив, і жалібно нявкнуло. Але чогось не тікало. Воно було, мабуть, ще дурне й не розуміло небезпеки.

Фігура в два кроки підскочив до кошеняти і схопив на руки.

— Що?! — скрикнув Дмитруха. — Ану віддай тигра!

— Н-не віддам! — дивлячись спідлоба, тихо мовив Фігура. — Йом-му ж б-боляче!

Його довгі руки, що стирчали з коротких для нього рукавів курточки, ніжно притискали до грудей кошеня.

— Оддай зараз же бенгальського тигра, кар-рикатур-ра заїкувата! — люто просичав Дмитруха і схопив кошеня за хвіст.

І тут сталося несподіване. Фігура взяв Дмитруху двома пальцями за носа і прищемив так, що той скрикнув і одпустив кошеня.

Тоді Фігура обережно поставив кошеня на землю, спокійно одним рухом одібрав у Дмитрухи пістолет і закинув на дах сараю. Потім згріб Дмитруху і підняв на руки.

Дмитруха безпорадно засмикався й задригав ногами. Фігура одніс його до калюжі під ринвою, поклав долілиць на землю, притис коліном, узяв однією рукою за чуба і почав носом умочати в калюжу, примовляючи:

— П-пункт о-останній п-правил поведінки учнів г-глаголить: «Б-ережи п-природу!» А ти що робиш? Га? Ану кажи — б-будеш мучити тварин? Б-будеш?

Хлопці стояли мовчки. Дмитруха хотів щось крикнути, але тільки пустив у калюжу бульки. Нарешті не витримав і попросився:

— П-пусти! Ну п-пусти! Не б-буду! Не буду б-біль-ше!

І Фігура одразу пустив.

Здаля долинув дзвоник на урок. Хлопці, так само мовчки, не кажучи ні слова, побігли до школи. А капітан футбольної команди, верховода Ігор Дмитруха сидів навпочіпки під ринвою біля калюжі і гірко-гірко плакав.

Фігура. Ілюстрація Вадима Ігнатова

радість
гордість
заздрість
захоплення
злість
гнів
здивування
розпач

2. Обговоріть, як змінюється настрій героїв оповідання (скористайтеся словами в рамці). Підготуйтеся до читання за особами.

3. Чи здивувало вас закінчення історії? Пригадайте, яким був Фігура на початку розповіді. Що змінилося? Чому? Як змінилося ваше ставлення до цього героя?

4. **А.** Коротко розкажіть про вчинок Фігури.
Б. Спробуйте пояснити поведінку «глядачів».
В. Чи правильно вчинив Фігура? Поміркуйте. Наведіть свої аргументи.

ГОТУЄМОСЯ ПИСАТИ ТВІР

1. Діти, готуючись до твору, складали схеми. Хто з них збирається писати розповідь, хто — опис, а хто — міркування? Поясніть свою думку.

ЛЕСЯ

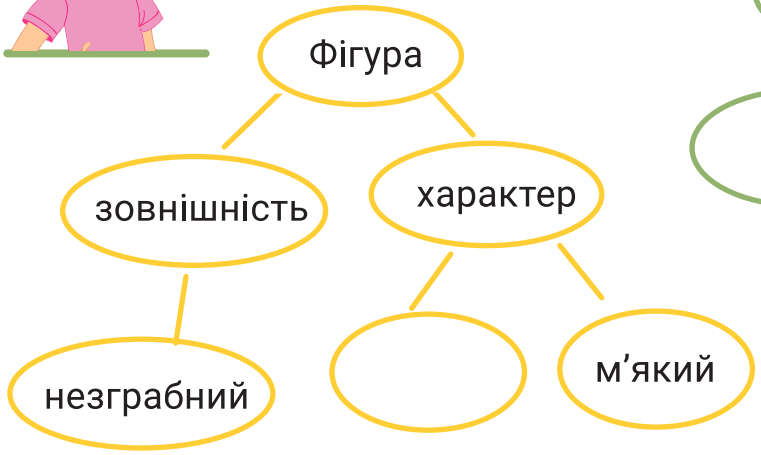

РОМАН

ВІРА

До тексту-розповіді можна поставити запитання *що сталося?*

До тексту-опису можна поставити запитання *який?*

До тексту-міркування можна поставити запитання *чому?*

2. Виберіть одну зі схем, перемалюйте її в зошит і доповніть.

3. Розкажіть, що б ви писали у творі за такою схемою. Як можна назвати твір?

Думаю, що буду писати

↓

Роблю замітки

↓

Розповідаю товаришу

↓

Записую

Спочатку
Потім
Після того
Насамкінець

4. **Розгляньте малюнки. Як хлопчик пише твір?**

5. **Запишіть по одному реченню до кожного малюнка. Використовуйте слова з рамки.**

6. **Для завершення не вистачає ще одного малюнка. Як ви думаєте, що там має бути намальовано?**

7. **Обговоріть і запишіть у таблицю аргументи за і проти вчинку Фігури.**

За	Проти

8. **Пригадайте будову тексту-міркування (с. 19). Запишіть свої міркування на тему «Чи правильно вчинив Фігура?». Наведіть щонайменше два аргументи на підтвердження своєї думки. Використайте слова з рамки.**

Думаю, вважаю
По-перше, по-друге
Крім того, також

Я думаю, що Фігура вчинив ...
По-перше, ...

МІРКУЄМО САМОСТІЙНО

1. **Спишіть речення. Підкресліть дієслова в реченні.**

Добре бути дитиною. Не треба готувати їжу, прати і прасувати, заробляти гроші, відповідати за інших.

2. **Запишіть речення, виправивши помилки. У разі потреби зверніться до орфографічного словника.**

хто шчоранку готуе тобі бутирброди до школи

3. **Спишіть речення, у якому виділене слово має значення «ставати старшим, дорослішим».**

Дерево **росте**. Дівчинка **росте**. Місто **росте**.

4. **Прочитайте текст.**

_____ Не треба ходити до школи, робити уроки. Можна лягати спати, коли захочеш. Дорослих слухають і поважають. Вони можуть заробити гроші і потім щось купити.

■ **Виберіть і спишіть речення, яким найкраще почати текст.**

Дорослим важко.
Як добре бути дорослим!
Я хочу швидше вирости.
Дорослим треба щодня ходити на роботу.

5. **Запишіть у зошит плюси і мінуси життя дитини.**

+	–

6. **Обговоріть, чи хочете ви швидше вирости. Чому?**

7. **Напишіть твір (3—4 речення) на одну з тем: «Як добре бути дитиною!», «Як добре бути дорослим!».**

ВЧИМО МОВУ

НАВІЩО ТЕКСТ ДІЛЯТЬ НА АБЗАЦИ

Абза́ц

1. Відступ управо на початку першого рядка для відділення однієї частини тексту від іншої. *Почати новий рядок з абзацу.*

2. Частина тексту між двома такими відступами.

1. **Прочитайте визначення зі словника. Розкажіть одне одному своїми словами, що таке абзац. Це слово однозначне чи багатозначне?**

2. **Прочитайте. Скільки абзаців у тексті? Про що йдеться в кожному абзаці?**

Оля любила грати у футбол із татом. Вона дуже хотіла тренуватися в команді. Та хіба її візьмуть? Хлопці, мабуть, сміятимуться.

Якось у суботу тато вмовив доньку піти до спортивної школи. Знайома тренерка сказала йому, що там є команда дівчат. Олю радо прийняли.

Тож тепер після уроків дівчинка радісно біжить на тренування. Скоро футболістки гратимуть з командою хлопців!

- **Випишіть слова, які вживаються замість імені Оля, щоб уникнути повторів.**
- **Випишіть з тексту спільнокореневі слова.**

3. **Прочитайте. Порівняйте із словниковою статтею із вправи 1. Де йдеться про зміст абзацу, а де — про його оформлення?**

Абзац — це група речень, написаних на ту саму тему. Ми починаємо писати з нового абзацу, щоб показати, що змінюється час чи місце дії, наводиться новий аргумент. Текст, поділений на абзаци, легше читати.

4. **Прочитайте текст. На скільки абзаців його треба поділити? Про що буде йтися в кожному абзаці?**

Японським дошкільнятам дозволяють усе, що не є небезпечним. І ніхто нікому не робить зауваження. У школі все змінюється. Дітям заборонено приносити мобільні телефони, іграшки, журнали. Портфелі або змінне взуття у всіх мають бути однакові. Тут вважають, що будь-яка праця корисна. І фізична теж. Тому школу учні прибирають самостійно: підмітають, миють підлогу і навіть чистять туалети. Так виховують працьовитість.

5. **Спишіть абзац, у якому йдеться про виховання працьовитості.**

ДОБИРАЄМО ЗАГОЛОВКИ ДО АБЗАЦІВ

1. **Прочитайте мовчки деякі абзаци з повісті Наталі Гузєєвої «23 обра́зи Петрика П'яточкіна».**

Петрик був засмучений, геть розбитий. Усю дорогу додому він похмуро зітхав і намагався хоч якось себе втішити: так, звичайно, це — супер, що я поламав руку, а не ногу, і навіть не дві ноги. І це — класно, що я поламав тільки ліву руку, а не ліву й праву та пальці на ній. А ще — чудово, що я не зламав носа, не виколов око, не порвав вухо, не скрутив шию й не розбив голову. Загалом, усе добре, все прекрасно, все гаразд...

Рука в гіпсі й бинтах стала великою і важкою. Вона відтягала шию, нерухомо лежала в пов'язці на животі. Тепер нею не те що розмахувати, навіть почухати носа було незручно. І шнурків ніяк не зав'язати. П'яточкіну здавалося, що життя закінчилося, принаймні його найцікавіша частина.

Петрикова обра́за на весь світ не минула й за годину, і за дві, і навіть за три. І коли він одержав від однокласників листа, обра́за вже не помістилася в ньому, переросла в горе й полилася з очей слізьми. Сльози заважали читати.

Але що більше П'яточкін себе заспокоював, що позитивніше [1] він думав, то дужче псувався його настрій. Він був уже ображений на весь світ. На людей, які розкидають на дорозі кавунові шкірки. На лікаря, який не зміг миттєво склеїти поламану руку. На маму, яка ще й дякувала за це лікареві. Ображався й на дітей, які не зламали ні руку, ні ногу, і далі ходять до школи, опісля ж бігають і стрибають на подвір'ї. Дувся він і на природу, що цвірінчала й дзвеніла буйною зеленню кущів і дерев. І на погоду дувся, по-літньому спекотну — з яскравим сонцем на синьому, без єдиної хмарини, небі.

[1] *Позитивно мислити* означає вміти в кожній ситуації звертати увагу на щось хороше, а не погане.

2. Прочитайте заголовки. Доберіть до кожного відповідний абзац.

1. Життя закінчилося.
2. ……
3. Петрик П’яточкін ображений на весь світ.
4. Образа переросла в горе.

3. Виберіть із рамки заголовок, якого бракує.

Петрик не зламав ногу.
Петрик намагається себе втішити.
Усе прекрасно.

4. Прочитайте абзаци так, щоб утворився текст.

5. Розкажіть, що сталося, від імені Петрика П’яточкіна.

6. Спишіть слова. Поміркуйте, що їх об’єднує.

П’яточкін, пов’язка, подвір’я, зав’язати.

7. За допомогою схем пригадайте правила уживання апострофа, переносу слів з апострофом.

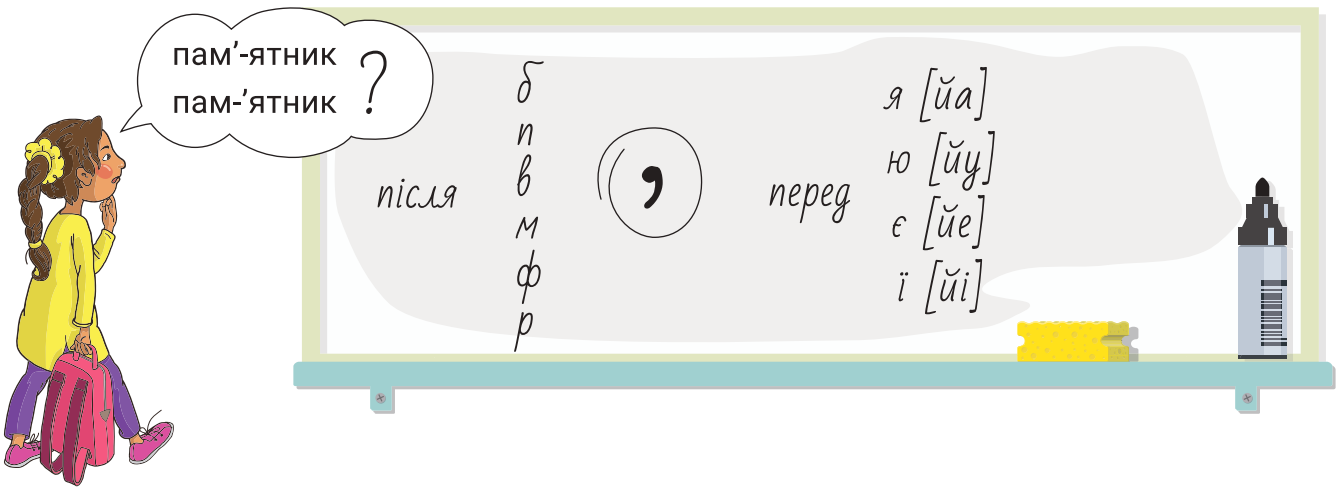

8. Спишіть слова, ставлячи, де потрібно, апостроф.

Ні..як, пір..я, ши..ю, б..ють, бур..я, бур..ян, митт..єво, скле..їти, житт..я, лікар..я, м..який, під..йом, біга..ють, пам..ятник, зар..ядка, матір..ю, р..юкзак, сім..я, духм..яний, м..язи, п..ять, прислів..я, Солов..йов, солов..ї.

9. Запишіть п’ять слів з апострофом.

ПОЯСНЮЄМО ЕМОЦІЇ

1. **Прочитайте продовження повісті «23 обра́зи Петрика П'яточкіна». Зверніть увагу, як змінилося ставлення Петрика до однокласників.**

А друзі писали в листі: «Дорогий Петрику П'яточкін! Нам дуже шкода, що ти поламав руку. Але незабаром ти видужаєш і прийдеш до школи. Ми дуже чекаємо на тебе!»

Після короткого листа йшов довгий список імен. Підписалися всі двадцять чотири однокласники!

Якби П'яточкін читав їхні імена до того, як він поламав руку, спогади про друзів були б йому приємні:

— Дмитрик?! Як хвацько ми з ним паперові літачки на фізкультурі запускали! Костик?! А класно ми розфарбували один одному носи на малюванні! Як у клоунів! Марійка — добра, бутербродом завжди ділиться. А Людмилка взагалі чудова! Жуйку дає, навіть дві! Сашко! Тільки з ним і можна по-справжньому боротися! Мишко! Дає задачі списувати! Ха, Борько?! Як ми з ним по сходах бігали й перилами з'їжджали — це супер! А Наталочка?! Така прикольна, просто сміхота! Що не скаже — так і пирснеш!

Саме так, по-доброму, з усмішкою згадував би Петрик усіх двадцятьох чотирьох своїх однокласників ще недавно — кілька годин тому.

Але зараз, із поламаною рукою, П'яточкін, читаючи ті самі імена, згадував однокласників із глибокою образою:

— Дмитрик-хитрик?! Пом'яв мій найкращий паперовий літачок, і він погано летів! А це Костик-хвостик?! Спеціально носа мені забруднив, щоб усі з мене сміялися! Марійка-дурійка?! Дала вкусити тільки шкоринку, жаднюга, сказала, що в неї бутерброд маленький! Ага, Людмилка-горилка?! Жуйки на тому тижні пошкодувала! Мишко-ведмедеря?! Не дав списати задачу місяць тому! А потім підказав спеціально неправильно...

П'яточкін супив брови, копилив губи, сопів і старанно згадував свої обра́зи, маленькі й великі, старі й нові, але всі-всі-всі!

— Женька восени підніжку зробив, і я перечепився. Артем ґудзика на сорочці відірвав. Івась олівця не дав червоного. Наталка обізвала мене рудим. Борько взагалі не привітався. Сашко не захотів зі мною боротися. Катруся?.. — І тут П'яточкін запнувся.

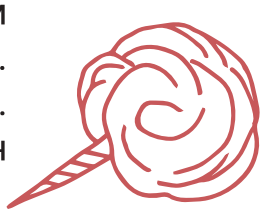

Як не напружував він пам'ять, про Катрусю нічого поганого не спадало на гадку. Зате на решту однокласників за довгий шкільний рік хоч раз можна було образитися. Тому й вийшло: «Двадцять чотири образи мінус одна не-образа-на-Катрусю, і всього двадцять три образи».

П'яточкін виглянув у вікно. Небо було нахабно синім, сонце, знущаючись, світило якраз у кімнату. І до того ж лунали щасливі крики хлопчаків. П'яточкін, з листом у руках, відчув себе безмежно нещасним і нестерпно самотнім.

Думка про помсту прийшла зненацька: «Ні, цього недостатньо — просто сидіти вдома, згадувати й ображатися. Треба діяти!»

— Я вам покажу! Усім-усім покажу! Дарма, що це було давно! — гнівно прошепотів П'яточкін і дістав свій новий блискучий пенал.

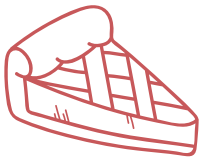

Петрик знайшов у ньому знаряддя помсти — гумку. Сердито бурмочучи собі під ніс, він узявся стирати нею імена дітей.

— Ось тобі, Дмитрику! Ось тобі, Костику! Ось вам, Марійко й Наталочко! І тобі, Людмилко, і тобі, Борьку... А ось і вам, Артеме, і Женьку, і Василько, і Сашку, і...

2. **З якою метою однокласники написали Петрику листа?**

3. **Накресліть у зошиті таблицю і заповніть її за зразком.**

Було	Стало
Дмитрик — пускали літачки	*Дмитрик-хитрик — пом'яв літачок*

4. **Що змінилося: однокласники чи ставлення до них Петрика? Чому?**

5. **Чому Петрик вирішив стерти імена дітей?**

СКЛАДАЄМО ПЛАН ТЕКСТУ

1. **Прочитайте текст. Зверніть увагу, що кожна думка починається з нового рядка — з абзацу.**

П’яточкін тиснув на гумку. Гумка терла папір. Вона просто вигризала з нього імена хлопчиків і дівчаток.

У деяких місцях лист пом’явся. Навіть протерся майже до дір. Незабаром зранений папір був укритий сірими гумовими крихтами.

П’яточкін набрав побільше повітря в рота і здув крихти. Вони здійнялися в повітря білою хмаркою. І одразу склеїлися в маленького Сірого Чоловічка.

2. **Послідовно відповідайте на запитання і виконуйте завдання.**

1. Про що йдеться в тексті?
2. Прочитайте про те, як Петрик стирав імена однокласників. Це перший абзац. Доберіть до нього заголовок.
3. Прочитайте про те, що сталося з папером. Це другий абзац. Доберіть до нього заголовок.
4. Прочитайте про появу Сірого Чоловічка. Це третій абзац. Доберіть до нього заголовок.

3. **Запишіть заголовки абзаців. Кожен заголовок починайте з нового рядка і нумеруйте.**

4. **Спишіть абзац, який відповідає першому пункту плану. Обведіть слово, яким замінили слово *гумка*, щоб уникнути повтору.**

5. **Підкресліть іменники — назви істот (*хто?*) червоним олівцем. А назви неістот (*що?*) — синім.**

6. **Знайдіть у тексті слова, ужиті в переносному значенні. Поясніть їхнє пряме і переносне значення.**

Заголовки до абзаців можна назвати планом.

ШУКАЄМО КЛЮЧОВІ СЛОВА

Ключові слова допоможуть вам зрозуміти і запам'ятати зміст тексту. З їхньою допомогою ви зможете переказати текст своїми словами. Ключові слова використовують для пошуку інформації в інтернеті.

1. **Прочитайте текст. Випишіть ключові слова (виділені).**

Історія гумки

Коли люди навчилися **писати**, їм одразу стало потрібно **виправляти** помилки.

На глиняних і воскових **табличках** помилки затирали **пальцем** або пласким кінцем **палички**. На **пергаменті** або **папері** витирали за допомогою **пемзи** [1].

Художники робили ескізи шматочком **вугілля** або **графітовим олівцем**. Вони виправляли помилки за допомогою **хлібного м'якуша**. Таким способом користувався Леонардо да Вінчі.

Після відкриття **Америки європейці** познайомилися з **каучуком**. Понад 300 років тому один французький учений запропонував використовувати його для **стирання**. Ще через сто років придумали, як зробити з каучуку **гуму**. Гума була міцною, гнучкою і нелипкою.

А невдовзі американський винахідник придумав **олівець** із прикріпленою **гумкою**.

[1] *Пемза* — застигла лава з вулкана.

2. **З'ясуйте, істинними чи хибними є наведені твердження.**

На глиняних і воскових табличках помилки затирали пальцем.
На пергаменті або папері витирали за допомогою каучуку.
Леонардо да Вінчі користувався пемзою.
Олівець з гумкою винайшли в Америці.

3. **Розкажіть одне одному про історію гумки. Використовуйте ключові слова і лінію часу.**

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. По черзі розкажіть одне одному:

- що таке текст-розповідь, текст-опис і текст-міркування;
- що таке тема і головна думка тексту;
- що таке абзац.

2. Перемалюйте в зошит і доповніть схему «Типи текстів».

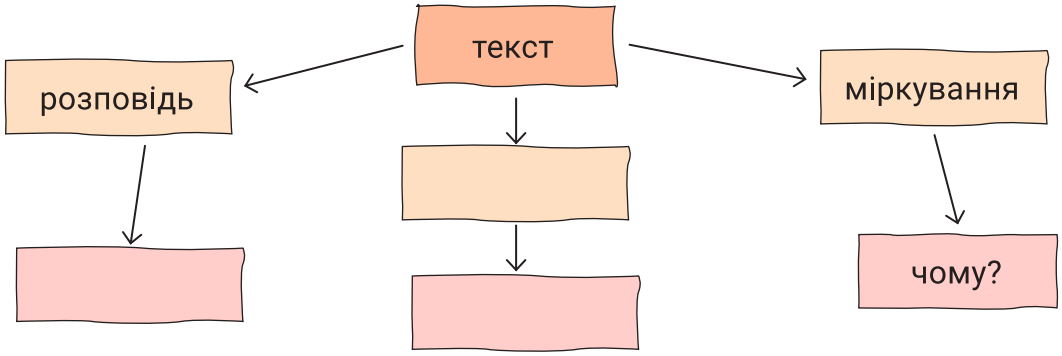

3. Виконайте завдання на вибір.

А. 1) Прочитайте. Подумайте, як переставити абзаци, щоб утворився текст.
2) Придумайте і запишіть заголовок.
3) Запишіть текст, уставляючи пропущені букви.
4) У наступному рядку після тексту запишіть: це текст-розповідь, текст-опис чи текст-міркування.

Переходь вулиц.. тіл..ки там, де дозволено. Не поспішай, коли загорілося зелене світло. Обов..зково переконайся, що всі машини зупинилися. Переходь швидко, але не біжи. Переходити вулицю в натовпі безпечніше.

Правила дорожн..ого руху мають виконувати всі.

Дотриман..я цих правил може зберегти жит..я тобі й іншим люд..м.

Б. 1) Прочитайте.
2) Придумайте і запишіть заголовок.
3) Спишіть текст, поділяючи його на абзаци і вставляючи пропущені букви.
4) У наступному рядку після тексту запишіть: це текст-розповідь, текст-опис чи текст-міркування.

Дітям до 14 років заборонено їздити на велосипеді по дорогах, де їзд..ть автомобілі. Кататися можна на подвір..х, на стадіонах, у парках. Мален..ким діт..м можна їздити по тротуару на дитячому велосипеді. Дотриман..я цих правил може зберегти жит..я тобі й іншим люд..м. Вирушаєш у дорогу — перевір справніст.. велосипеда. Не забувай про засоби захисту і світловідбивний жилет.

5) Напишіть відповідь на запитання: «Де можуть їздити на велосипедах діти до 14 років?».

В. 1) Прочитайте.
2) Придумайте і запишіть заголовок.
3) Спишіть текст, поділяючи його на абзаци і вставляючи пропущені букви.
4) У наступному рядку після тексту запишіть: це текст-розповідь, текст-опис чи текст-міркування.

В автомобілі обов..зково пристібайся ременями безпеки. Сідай і виходь з автомобіля з боку тротуару. Пасажири — це теж учасники дорожн..ого руху. Для них є свої правила. Дотриман..я цих правил може зберегти жит..я тобі й іншим люд..м. У громадському транспорті тримайся за поручні і не притуляйся до дверей. Не чіпай сумки чи пакети, залишені без нагляду. Повідом про них водія чи кондуктора.

5) Складіть і запишіть план тексту.

ЧИТАЄМО ДІАЛОГ

1. Прочитайте початок оповідання Миколи Носова.

Як Незнайко складав вірші

У Незнайка був один знайомий поет, який жив на вулиці Кульбаби. Справжнє прізвище того поета було Пудик. Але, як відомо, поети дуже люблять красиві імена. От і Пудик, коли зробився поетом, прибрав собі інше ім'я і став зватися Квітонькою.

Одного разу Незнайко прийшов до Квітоньки й сказав:

— Здоров був, Квітонько! Навчи мене складати вірші. Я теж хочу бути поетом.

— А в тебе здібності є? — запитав Квітонька.

— Звичайно, є. Я дуже здібний.

— Це треба перевірити, — сказав Квітонька. — Ти знаєш, що таке рима?

— Рима? Ні, не знаю.

— Рима — це коли двоє слів закінчуються однаково, — пояснив Квітонька. — Наприклад, будка — вудка, коржик — моржик. Зрозумів?

— Зрозумів.

— Ну, скажи риму на слово «палка».

— Корзинка, — відповів Незнайко.

— Ну, яка ж це рима: палка — корзинка! Ніякої рими в цих словах нема.

— Чому нема? — сказав Незнайко. — Слова ж закінчуються однаково.

— Цього мало — сказав Квітонька. — Треба, щоб слова були схожі, щоб виходило складно. Ось послухай: палка — галка, пічка — свічка, книжка — мишка...

— Зрозумів, зрозумів! — закричав Незнайко. — Палка — галка, пічка — свічка, книжка — мишка. От здорово! Ха-ха-ха!

— Ну, придумай риму на слово «пакля», — сказав Квітонька.

— Шмакля, — відповів Незнайко.

— Яка шмакля? — здивувався Квітик. — Хіба є таке слово?

— А хіба нема?

— Звичайно, нема.

— Ну, тоді рвакля.

— Що це за рвакля така? — знову здивувався Квітонька.

— Ну, це коли рвуть що-небудь, то виходить рвакля, — пояснив Незнайко.

— Не бреши, — сказав Квітонька. — Такого слова не буває. Треба добирати такі слова, що бувають, а не вигадувати.

— А коли я не можу підібрати іншого слова?

— Значить, у тебе немає здібностей до поезії.

— Ну, придумай сам, яка тут рима, — сказав Незнайко.

— Зараз придумаю, — відповів Квітонька.

Він став посеред кімнати, склав на грудях руки, голову схилив набік і почав думати. Потім підняв голову вгору і думав, дивлячись на стелю. Потім узявся руками за підборіддя, опустив голову вниз і став думати, дивлячись на підлогу. А проробивши це, він став ходити по кімнаті й тихенько бубоніти:

— Пакля, бакля, вакля, дакля, макля, мракля... — Він довго так бубонів, потім сказав: — Тьху! Що це за слово? Це якесь таке слово, що до нього немає рими!

— Ну от! — зрадів Незнайко. — Сам вигадуєш слова, що не мають рими, а кажеш, що я нездібний.

— Ну, здібний, здібний... Тільки відчепись од мене, — відповів Квітонька. — У мене вже голова розболілася. Старайся, щоб була думка й рима, ось тобі й вірші.

— Невже це так просто? — здивувався Незнайко.

— Звичайно, просто. Головне — здібності мати.

Переклад Федора Маківчука

2. **Що, на думку Квітоньки, головне для поета? Як він пояснював Незнайкові, що таке рима? Які ще поради давав?**

3. **Поясніть, чому слова «палка» і «корзинка» не римуються.**

4. **Що, на вашу думку, потрібно, щоб писати вірші?**

5. **По черзі пропонуйте одне одному слова, щоб дібрати риму.**

ВЧИМО МОВУ

ВИЗНАЧАЄМО ВИД РЕЧЕННЯ

1. **Випишіть із перших 10 рядків оповідання «Як Незнайко складав вірші» речення, у якому:**

1) розповідається про справжнє прізвище Квітоньки;
2) міститься запитання Квітоньки до Незнайка;
3) міститься прохання Незнайка до Квітоньки.

■ **Підкресліть розділові знаки в кінці речень. Прочитайте правило нижче.**

Люди спілкуються одне з одним з певною метою. Щоб щось розповісти, спитати або попросити чи змусити зробити, тобто спонукати. Тож **за метою висловлювання** речення бувають **розповідні, питальні** і **спонукальні**.

2. **Прочитайте речення. Визначте їх вид за метою висловлювання. Спишіть спочатку розповідне, потім питальне і спонукальне речення. У дужках відповідно зазначте (Р), (П), (С).**

Придумай риму на слово «пакля». Зараз придумаю. Хіба є таке слово?

3. **Розіграйте розмову Незнайка з Квітонькою. Доречно користуйтесь жестами. Обговоріть, речення якого виду ви використали.**

4. **Прочитайте. Порівняйте вимову та розділові знаки в кінці речень кожного рядка. Визначте вид кожного речення за метою висловлювання та інтонацією.**

Нехай читає. Навіщо? Ми не хочемо.
Нехай читає! Навіщо?! Ми не хочемо!

За інтонацією речення бувають **окличні** (!) і **неокличні** (. ?).

5. **Складіть речення з кожної групи слів. Зазначте їх вид.**

1. Незнайка, книжки, народився, в, Автор, про, Києві.
2. Носова, Обов'язково, Миколи, прочитай, оповідання!
3. Ви, веселі, книжки, любите?

УЖИВАЄМО ЗВЕРТАННЯ

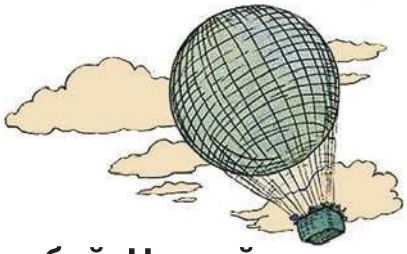

1. **Прочитайте. До кого звертаються в реченнях?**

1. Здоров був, **Квітонько**! 2. Який же ти, **любий Незнайку**, молодець. 3. **Малюки**! Негайно припиніть. 4. Ти досі спиш, **Шурупчику**?

Звертання — це слово або словосполучення, яке називає того, до кого звертаються в реченні.
В усному мовленні звертання виділяється інтонацією, а на письмі — комами або знаком оклику.

2. **Спишіть речення із вправи 1. Підкресліть звертання. Обведіть кольоровим олівцем розділові знаки до і після звертання.**

3. **Прочитайте. Знайдіть звертання. Воно на початку, в середині чи в кінці речення? Як залежить уживання розділових знаків від місця звертання в реченні?**

1. Доброго дня, Алло Сергіївно. 2. Привіт, Лідусю! 3. Вітаю вас, шановні пані й панове, на нашому святі. 4. Як же я за вами скучила, мої ріднесенькі! 5. Андрію! Ходімо швидше! 6. Пане, передайте на два квитки, будь ласка.

- **Наведіть приклади ситуацій, коли доречні такі звертання.**

4. **Прочитайте спочатку мовчки, а потім уголос. Спишіть, ставлячи пропущені розділові знаки. У дужках зазначте вид речення за метою висловлювання та інтонацією.**

1. Шурупчик приніс Шпунтику гайкового ключа і плоскогубці. 2. Подай-но мені Шпунтику молотка! 3. Вірші Поспішайку не сподобалися. 4. Не верещи Поспішайку це просто для рими.

5. **Складіть по одному питальному і спонукальному реченню зі звертанням (зверніться до сусіда/сусідки по парті). Запишіть їх. Перевірте роботи одне одного.**

6. **Спишіть. Підкресліть звертання.**

1. Ходімо, хлопці, до класу. 2. Олено Петрівно, я забув зошита. 3. Дорога бабусю! Вітаю зі святом. 4. Ви нас чуєте, любі друзі?

ВИЗНАЧАЄМО ПОЗИЦІЮ ГЕРОЇВ

1. Прочитайте закінчення оповідання Миколи Носова. Під час читання випишіть всі згадані в тексті імена.

Незнайко прийшов додому й одразу взявся складати вірші. Цілісінький день він ходив по кімнаті, дивився то на підлогу, то на стелю, брався руками за підборіддя і щось бурмотів собі під ніс.

Нарешті вірш був готовий, і він сказав:

— Послухайте, братці, якого вірша я склав.

— Ану, ану, про що той вірш? — зацікавилися всі.

— Це я про вас склав, — признався Незнайко. — Ось спочатку про Знайка слухайте:

Знайко йшов гулять на річку,
Перестрибнув через овечку.

— Що? — закричав Знайко. — Коли це я стрибав через овечку?

— Ну, це тільки у віршах так говориться, для рими, — пояснив Незнайко.

— Так ти що, задля рими вигадуватимеш на мене всілякі нісенітниці? — спалахнув Знайко.

— Звичайно, — відповів Незнайко. — Навіщо ж мені вигадувати правду? Правда, вона й так є.

— От спробуй ще, тоді знатимеш! — погрозив Знайко. — Ану, що ти там про інших склав?

— Ось послухайте про Поспішайка, — сказав Незнайко.

Поспішайко був голодний,
Праску проковтнув холодну.

— Братці! — закричав Поспішайко. — Що він про мене вигадує? Ніколи я холодної праски не ковтав.

— Та ти не галасуй, — відповів Незнайко. — Це я просто для рими сказав, що праска була холодна.

— Та я взагалі праски не ковтав — ні холодної, ні гарячої! — кричав Поспішайко.

— А я і не кажу, що ти проковтнув гарячу, так що можеш заспокоїтись. Ось послухайте краще вірш про Якосьбудька.

В Якосьбудька під подушкою
Лежить солодкая пампушка.

Якосьбудько підійшов до свого ліжка, заглянув під подушку й сказав:

— Брехня! Ніякої пампушки тут немає.

— Ти нічого не розумієш у поезії, — відповів Незнайко. — Це для рими так говориться, що є, а насправді немає. Ось ще про Пілюльку склав.

— Братці! — закричав лікар Пілюлька. — Треба припинити це знущання! Невже ми будемо спокійно слухати, що він тут бреше про всіх?

— Досить! — закричали всі. — Ми не хочемо більше слухати! Це не вірші, а якісь дражнульки.

Тільки Знайко, Поспішайко і Якосьбудько кричали:

— Нехай читає! Прочитав про нас, то хай і про інших читає.

— Не треба! — кричали інші. — Ми не хочемо!

— Ну, якщо ви не хочете, то я піду почитаю сусідам, — сказав Незнайко.

— Що? — закричали тут усі. — Ти ще підеш перед сусідами нас соромити? Тільки спробуй! Можеш тоді й додому не приходити.

— Ну, гаразд, братці, не буду, — згодився Незнайко. — Тільки ви не сердьтеся на мене.

Відтоді Незнайко більше не складав віршів.

2. **Обговоріть, що ви дізналися про героїв завдяки їхнім іменам.**

3. **Чому обурюються герої оповідання? Як ставиться до їхніх почуттів Незнайко?**

4. **Чи сподобалися вам вірші Незнайка? А він сам? Чому?**

5. **Прочитайте уривок за особами.**

6. **Знайдіть і спишіть такі речення: питальне неокличне, розповідне окличне та спонукальне неокличне; речення зі звертанням.**

ДОСЛІДЖУЄМО ВІРШІ

1. **Прочитайте вірші.**

Котик

Котик, котик,
Золотий животик,
А хвостик залізний —
Не ходи нам пізно!

Не буди ще з ночі
Нам медвяні очі,
Медом, соне, ти
Очі нам масти.

Будемо ми спати,
А мати співати.
І ти, наш коточку,
Задрімай в куточку.

Микола Вінграновський

Вірші поділяють на рядки. Рядки часто об'єднують у строфи. У віршах не завжди є рима. Часто у вірші головне не події, а почуття, якими хотів поділитися автор.

Віє вітер з-під воріт

Віє вітер з-під воріт,
У воротях — сірий кіт.
Вітер сірому котові
Чеше вусики шовкові.

Ясне сонце виплива,
Коту спинку пригріва.
Кіт воркоче, кіт муркоче,
Ніби щось сказати хоче.

Максим Рильський

2. **Виберіть кожен по віршу і напишіть відповіді на запитання:**
Як називається вірш? Хто автор? Скільки рядків у вірші? Скільки строф? Чи є у вірші рима? Які слова римуються? Випишіть їх.

3. **Обміняйтеся зошитами і перевірте роботи одне одного.**

4. **Обговоріть, якими почуттями хотіли поділитися поети.**

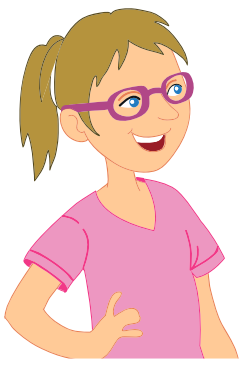

У реченні назву вірша пишемо з великої букви і в лапках.

ШУКАЄМО ПІДМЕТ

1. Розгляньте малюнки. Доберіть до них речення з рамки. Назвіть, *хто* або *що* щось робить.

Повітряна куля летить.
Дівчинка спить.
Кіт спить.
Пес спить.
Дракон читає.
Кактус росте.

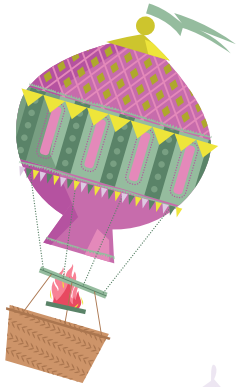

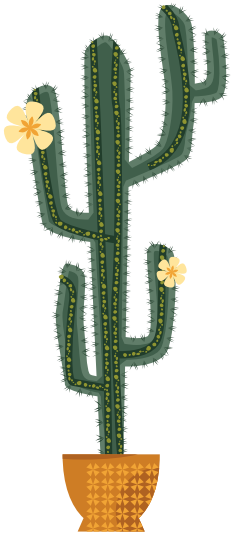

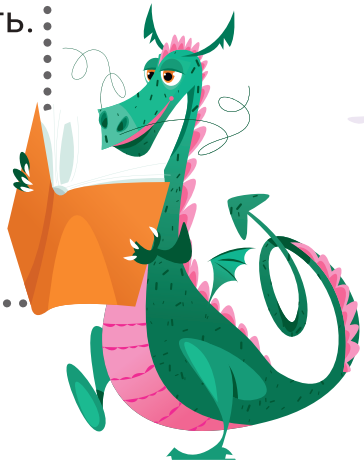

■ Про кого йдеться в реченнях, які ви прочитали?
Хто спить? *Хто* читає? *Що* росте?

2. Прочитайте слова у двох стовпчиках.

Петрик П'яточкін	стирає
Незнайко	посковзнувся
Гумка	рятує
Фігура	читав

Підмет називає, про кого або про що йдеться в реченні. Він відповідає на питання *хто?* або *що?*

■ Виконайте завдання на вибір.

А. Складіть речення зі слів двох стовпчиків. Підкресліть підмет.

Зразок: Петрик П'яточкін посковзнувся.

Б. Складіть речення зі слів двох стовпчиків і доповніть.

Зразок: Петрик П'яточкін посковзнувся на шкірці кавуна.

В. Складіть речення про персонажів книжок, які ви читали. Підкресліть підмет.

Зразок: Луї боявся монстрів.

3. Спишіть речення із вправи 1. Підкресліть підмет.

ШУКАЄМО ПРИСУДОК

1. **Розгляньте малюнки. Прочитайте речення.**

Весела дівчина їде на самокаті.
Радісно біжить коричнева такса.
Кудись летить пташка.
Кольорові будинки тішать око.
Поряд ростуть дерева.

- *Що роблять* **герої (предмети) на малюнках? Дівчина** *що робить?* **Їде. Такса** *що робить?* **Біжить.**
- **Придумайте ще по одній дії для кожного предмета на малюнку. Наприклад:** ***Дерева шелестять.***

2. **Прочитайте слова у двох стовпчиках.**

Пеппі	командує
Незнайко	пише
Дмитруха	дме
вітер	хотів

Присудок пояснює, що говориться про підмет. Відповідає на питання *що робить?, що зробить?, що роблять?, що зроблять?, що робив?, що зробив?*

- **Виконайте завдання на вибір.**

А. **Складіть речення зі слів двох стовпчиків. Підкресліть присудок. Міркуйте так: Пеппі (*що робить?*) пише. Отже, пише — присудок.**

Зразок: Пеппі пише.

Б. **Складіть речення зі слів двох стовпчиків і доповніть їх.**

Зразок: Пеппі пише листа.

В. **Складіть речення про персонажів книжок, які ви читали. Підкресліть присудок.**

Зразок: Луї боявся монстрів.

3. **Спишіть речення з вправи 1. Позначте в них підмет і присудок.**

СКЛАДАЄМО ТЕКСТИ

ОПИСУЄМО ВІДЧУТТЯ

1. Прочитайте вірш третьокласниці. Визначте його тему.

Я іду до школи.
І що я бачу?
Я бачу машини. Машини їдуть швидко.

Я іду до школи.
І що я чую?
Крячуть ворони в сусіднім парку.

Я іду до школи.
Я відчуваю запах.
Спекли духмяний хліб у нашій пекарні.

Я іду до школи.
І смак я відчуваю.
Жую я «Орбіт». Та жуйка м'ятна.

Я іду до школи.
Про дотик не забули?
Холодний сильний вітер дме в обличчя.

Бачу що?
Машини.

Їдуть як?
Швидко.

В парку якім?
Сусіднім.

Жуйка яка?
М'ятна.

2. Створіть свій вірш, замінивши кольорові рядки описом своїх відчуттів. Запишіть його чи надрукуйте на комп'ютері. Намалюйте ілюстрації.

3. Презентуйте свої роботи в класі. Обговоріть їх (див. пам'ятку «Як я аналізую текст товариша» на с. 107).

4. Виберіть найдовше речення зі свого вірша і проаналізуйте його за зразком.

1. Знаходжу підмет і присудок.
   Холодний сильний вітер дме в обличчя.
2. Шукаю слова, пов'язані з підметом.
   Вітер (який?) холодний, сильний.
3. Шукаю слова, пов'язані з присудком.
   Дме (куди?) в обличчя.

5. Обміняйтеся реченнями з товаришами. Проаналізуйте речення одне одного.

СТВОРЮЄМО ПОДКАСТ

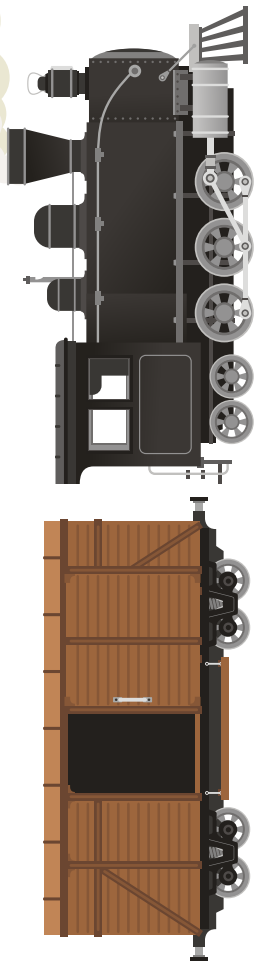

У першому класі ви вже читали уривок з вірша Юліана Тувіма «Паротяг» (переклад Івана Малковича). Тепер ви можете записати виконання вірша (цього та інших) у супроводі звукових ефектів — створити подкаст.

Паротяг

Старий паротяг на пероні пітніє,
аж ллється із нього маснюща олія,
посопує, мліє.
Тяжкий і великий, він дише і дмуха,
жар з розпашілого черева буха:
Бух-ух-ух! Пуф-уф-уф! Чух-пах-пах, пух!
Пурхає пара, як хмара, як пух!..
Раптом — СВИСТ!
І знову — СВИСТ!
Пара — БУХ!
Колеса — В РУХ!
Спершу, немов чereПАха бляШАна,
РУшила маШИна ЗАспано по ШПАлах,
ШАрпнула ваГОни — і тягне наТУжно —
крутяться, крутяться колеса дружно!
Чахкають, бахкають щораз гучніше,
і мчаться вони все прудкіше й прудкіше!..
Куди ж вони їдуть? Куди ж то? А прямо —
ПО рейках, ПО рейках, ПО рейках, ПОлями,
по ГОрах — ліСАми — через мости —
кваплять, бо треба, щоб поїзд устиг!
А ПОїзд, а ПОїзд поТУркує сТУкотом —
ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТУК-то-то...

Подкаст — окремий аудіофайл або серія таких файлів, що публікуються на одному ресурсі інтернету.

1. **Поділіть між собою рядки. Домовтеся, як читати: коли пришвидшуватися, а коли уповільнюватися; де тихіше, а де гучніше.**
2. **Об'єднайтеся ще з одною парою. Подумайте, якими звуками можна супроводжувати читання вірша (тупати ногами, гудіти, шипіти тощо).**
3. **Презентуйте роботу груп. Запишіть своє виконання на телефон.**

ВИЗНАЧАЄМО ЗВ'ЯЗОК СЛІВ У РЕЧЕННІ

Іменник, прикметник, дієслово – це частини мови. Підмет і присудок, другорядні члени – це члени речення.

1. **Спишіть речення. Підкресліть підмет і присудок. Надпишіть, якими частинами мови вони виражені.**

Зразок: Веселі *ім.* колеса *дієсл.* потуркують стукотом.

1. Пара гаряча зчинила той рух!
2. Крутяться колеса дружно.
3. Рушила машина заспано по шпалах.

2. **Розшифруйте схеми. Запишіть речення.**

паротяг ⟷ пітніє

↓ (*який?*) старий

↓ (*де?*) на пероні

ллється ⟷ олія

↓ (*звідки?*) з нього

↓ (*яка?*) маснюща

- **Поміркуйте, з яких слів утворилося слово *паротяг*. Наведіть приклади подібних слів.**

Усі слова в реченні, до яких можна поставити питання, називаються **членами речення**. Підмет і присудок — це **головні члени речення**. Решта слів — **другорядні члени речення.**

3. **Запишіть речення за допомогою схем, як у завданні 2.**

1. Моя бабуся живе в Івано-Франківську.
2. Наш клас їздив поїздом на екскурсію.
3. Запорізький потяг прибуває о п'ятій.

- **Надпишіть, якими частинами мови виражені підмет і присудок.**
- **Поясніть, чому підмет і присудок називають головними членами речення.**

4. **Знайдіть синоніми в завданні 3. Розкажіть, чи подобається вам подорожувати цим транспортом. Запишіть про це три речення.**

5. **Виберіть завдання.**

А. Складіть схему речення: З дерев опадає жовте листя (див. завдання 2).

Б. Складіть речення: (*Який?*) (*хто?*) (*що робив?*) (*де?*).

В. Складіть і запишіть пам'ятку «Як знайти в реченні підмет і присудок».

ВЧИМО ВІРШ НАПАМ'ЯТЬ

1. Прочитайте вірш Оксани Сенатович у блакитному прямокутнику кілька разів.
2. Потім прочитайте вірш у наступному прямокутнику, називаючи пропущені слова. (Усі інші варіанти затуліть.) Кожен варіант читайте доти, доки не прочитаєте без помилок.
3. Запишіть або надрукуйте вірш так, щоб величина букв показувала гучність читання.

Чапля і крапля

Страшно чаплі під кущем:
Груші падають дощем.
З гілля скрапують, мов краплі,
Кожна крапля у пів чаплі.
У пів чаплі? Страшно краплі:
Вдвічі менша я од чаплі!
Стало смішно-смішно чаплі:
Вдвічі більша я від краплі!

Чапля і крапля

Страшно ● під кущем:
Груші падають ●.
З ● скрапують, мов краплі,
Кожна крапля у пів ●.
У пів чаплі? ● краплі:
Вдвічі ● я од чаплі!
Стало смішно-смішно ●:
● більша я від краплі!

● і крапля

● ● під кущем:
● падають ●.
З ● скрапують, мов ●,
● крапля у ● ●.
У пів чаплі? ● ●:
● ● я од чаплі!
● смішно-смішно ●:
● більша я від ●!

● і ●

● ● під ●:
● ● ●.
З ● ●, мов ●,
● ● у ● ●.
У ● ●? ● ●:
● ● я од ●!
● ●-● ●:
● ● я від ●!

ПОШИРЮЄМО РЕЧЕННЯ

1. **Розгляньте таблицю. Сформулюйте правило, які речення називають непоширеними, а які — поширеними.**

Непоширене	Поширене
Я спізнився.	Я спізнився до школи.
Зламався автобус.	Посеред дороги зламався наш автобус.

2. **Прочитайте. Зробіть речення непоширеними (усно).**

Подруга Жені вже два місяці живе в Канаді. Хлопчик майже щодня пише їй електронні листи. Для цього тато навіть віддав йому свій старий комп'ютер.

Женя ще не дуже швидко друкує. Набір тексту забирає багато часу. Може, Таня вже відповіла? Женя увімкнув комп'ютер. На жаль, лист не прийшов. Він перевірить пошту пізніше.

- **Для чого потрібні другорядні члени речення?**

3. **Прочитайте. Перетворіть речення на поширені і запишіть.**

1. Почався урок (*який?*). Ми розповідали (*що?*). Вчителька слухала (*як?*).
2. Небо потемніло. Ми побачили. Ми почули. Почався дощ. Ми сховались.

4. **Порівняйте речення. Що і як змінилося у змісті, інтонації?**

Зачини двері! Ярино, зачини двері, будь ласка.

- **Спишіть, доповнивши речення звертанням і словом *будь ласка*.**

Дай книжку. Не перебивай мене. Ходімо додому.

5. **Діти 10 хвилин стояли на тротуарі біля школи і щось записували. Потім вони зробили діаграму. Напишіть поширене речення — відповідь на запитання «Що робили діти?».**

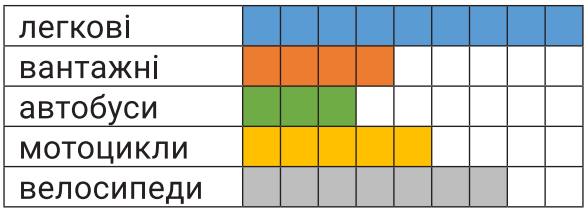

- **Позмагайтеся: складіть якомога більше поширених речень, використовуючи інформацію діаграми.**

6. **Придумайте і запишіть три поширені речення за діаграмою.**

ВИЗНАЧАЄМО ПРИЧИНУ І НАСЛІДОК

1. **Прочитайте оповідання. Знайдіть місце в тексті, коли змінюється настрій героя.**

Ще не все втрачено

Одного приємного сонячного дня Іполит Собакевич, короткошерста такса, порався на кухні в чудовому настрої. Він саме закінчив наводити лад у шафі з килимками, ще раніше помив вікна, а тепер із друшляком у лапці чекав, поки доваряться спагеті.

Сонце світило, вікна блищали, а серце Собакевича сповнювало блаженство. І таке велике, що зненацька в нього виникло бажання потанцювати. Тож він затанцював — отак, із друшляком у лапці. А коли цього виявилося замало, він вирішив поділитися своєю радістю з іншими. Отож Іполит схопився за телефон і подзвонив до свого найкращого друга, кота Алоїза Киціана, щоб запросити його на обід. Потім він побіг до спагеті. А оскільки вони були ще не готові, Собакевич дещо надумав. Якщо того блаженства в ньому так багато, то він наділить ним близьких і далеких (хоча, мабуть, занадто далеких) знайомих із собачої соцмережі «Собача Будка».

Він зробив фото на тлі чистих вікон і помістив його на своєму профілі з підписом: «Я щасливий, бо варю обід». А принагідно пробігся очима й по інших профілях. Однак через те, що він побачив, раптово зник апетит. З монітора на нього вискочили кубки-нагороди з виставок, медалі з усіляких там показів, а також посмішки з-під пальм і з басейнів. Знайомий кокер-спаніель гордо демонстрував гігантську індіанську корону з пір'я, а одна пуделька — павиний хвіст.

А ці підписи! «Я махаю до вас із найвищої гори світу!», «Я щойно виграла в конкурсі танців!», «Я найкращий дресирувальник миші. Ось мій диплом із відзнакою». І ніхто, ніхто не сфотографувався з друшляком для зціджування макаронів! Ніхто, ніхто не написав, що щасливий, бо помив, бач, вікна.

І вмить задоволення від приємного і корисно проведеного дня змінилося в серці Іполита Собакевича на заздрощі й відчуття, що він повний невдаха.

Атож, він єдина такса, яка не може перед світом і знайомими із «Собачої Будки» абсолютно нічим похвалитися. Іполит видалив уже неактуальний радісний запис, вимкнув комп'ютер і поплентався цідити спагеті, які до того часу вже встигли приклеїтися до горщика.

— Я навіть спагеті не вмію як слід зварити, ох, я нікчема... Все пропало... Як нема чим козирнути, то нема чого пхатися в ту «Собачу Будку»...

— «Собача Будка»? — зацікавився Киціан, який вже стояв на порозі. — Ти говориш про це дивне місце, що створили собаки, аби між собою вихвалятися?

— А хіба коти не мають своєї «Будки» в інтернеті?

— Звісно, ні! Ми, коти, не любимо з кимось порівнюватися — ми для цього надто виняткові, — пирхнув Киціан.

Присутність найкращого друга справила таке гарне враження, що Іполит перестав думати про «Собачу Будку». І хоч дивовижне блаженство вже не повернулося, та, коли вони сіли до щедрого столу й запалили свічки, він почувався цілком непогано.

— Якщо зробити знімок згори, то виглядатиме майже як у ресторані... І чого на фотографіях усе виглядає інакше, ніж у реальності?

Роксана Єнджієвська-Врубель. Переклад Ірини Тучапської

2. **Дайте відповідь на запитання реченнями з тексту.**

- Що робив Іполит Собакевич до відвідання «Собачої Будки»?
- Який у нього був настрій?
- Яким був наслідок відвідання Іполитом соцмережі?
- Чи справді відбулися якісь зміни в житті Іполита?

3. **Порівняйте ставлення до соцмереж Іполита та Киціана.**

4. **Напишіть відповідь на запитання (три речення): Чого мене навчило оповідання «Ще не все втрачено»?**

ЧИТАЄМО ІНТЕРВ'Ю

1. Прочитайте інтерв'ю.

Є ТАКА МОВА!

ЗАХОПЛИВІ ПРОФЕСІЇ:

Тетяна Радченко — сурдоперекладач

Олена Чигрин

Тетяна Радченко народилась у батьків, які не чують. «Усе найкраще, що є в моєму житті, — завдяки жестовій мові», — переконана вона.

Тетяна Радченко — вчитель української жестової мови, керівник творчого гурту «Соняшник», перекладач новин на «1+1»

Яка мова є вашою рідною?

У моєму житті є три рідні мови: жестова мова, українська і російська. Не знаю, якою з них сказала своє перше слово. Мабуть, жестовою, бо батьки не чули і розмовляли зі мною нею.

Тільки-но дитина починає говорити прості речення, вона допомагає батькам, які не чують, спілкуватися. З іншими членами родини, сусідами, у магазині, у лікарні, будь-де.

Мої глухі батьки дали мені все, що мали би дати батьки своїй дитині. Головне — це любов до людей.

Якими були ваші шкільні роки?

Школа... школу не любила. Зараз це називають булінгом. Однокласники глузували з того, що в мене «німі» батьки. Своїх батьків ніколи не соромилася і завжди відстоювала їхню гідність. Часто це доводилося робити і кулаками. Було й таке: добра половина класу мене «гнала» практично до дверей дому. Я не розуміла — чому?

Як вибрали професію?

Мріяла стати актором або журналістом. Однак за рік до мого закінчення школи в будинку культури глухих потрібна була перекладачка. І батько практично за руку відвів мене на цю роботу. Потім я з відзнакою закінчила республіканські курси перекладачів Товариства глухих.

Головне для перекладача будь-якої мови — постійно спілкуватися з носіями. Світ не стоїть на місці, з'являються нові слова. Треба бути готовим учитися і вдосконалюватися все життя.

На моїй поличці найголовніші книжки — різні тематичні словники. Коли зустрічаю новітній термін — відкриваю смартфон і шукаю його походження та значення. Потім шукаю синоніми.

А ще я навчаю української жестової мови дітей з порушенням слуху. Це найкраща частина моєї роботи сьогодні. Керую інклюзивним творчим колективом дітей. Найбільше мої діти люблять себе виражати в жестовій пісні.

Чи важко вивчити жестову мову?

Так само, як і будь-яку іноземну мову. Жестова мова дуже емоційна і багатогранна.

Іноді одним жестом і емоцією на обличчі, напрямком рухів можна передати більше, ніж то звучить в усному мовленні. У кожній країні є своя жестова мова. Але, як правило, жестомовні люди можуть швидко порозумітися.

Я говорю «глуха людина» про людину із жестомовної спільноти. Я можу так говорити, бо я з цього середовища. Проте для загалу толерантним є вислів «люди з порушенням слуху».

Що ще дала вам жестова мова?

Завдяки жестовій мові я потрапила на телебачення і в кіно. Збулася і моя акторська мрія...

І я й далі робитиму все, щоб люди з вадами слуху мали достойне життя.

За матеріалами life.pravda.com.ua

2. **Запишіть відповіді на запитання. Відповідайте повними реченнями. Можна виписати речення з інтерв'ю або відповідати своїми словами.**

1. Яка професія в Тетяни Радченко?
2. Чи любила героїня інтерв'ю школу? Чому?
3. Як смартфон допомагає Тетяні Радченко в роботі?
4. Яку свою роботу Тетяна Радченко любить найбільше?

3. **Дізнайтеся значення слів «толерантний» та «інклюзивний». Поясніть їхнє значення своїми словами.**

4. **Знайдіть і перечитайте речення в рамці. Навіщо, на вашу думку, їх виділили?**

5. **Обговоріть, з якою метою журналістка Олена Чигрин створила цей текст. Що вас здивувало, вразило в інтерв'ю? Що вам особисто дало прочитання цього тексту?**

6. **Запишіть відповідь на запитання: Чому Тетяна Радченко любить свою професію?**

ШУКАЄМО ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ

1. **Прочитайте уривок із повісті Наталі Гузєєвої «Любов та 17 страждань Петрика П'яточкіна». Знайдіть відповіді на запитання: Хто такі папараці? Яку пресу називають «жовтою»?**

Петрик смертельно боявся папараці. Ці кореспонденти шкільної стінної газети — жахливі пронози й безжальні насмішники. Від них навіть у шкільному туалеті не сховаєшся.

На жаль, і в їхньому класі вони таки з'явилися. Близнюки Івась і Васько стали папараці через сімейні обставини. Їхні батьки-журналісти часто їздять у відрядження. Щоб під час своєї відсутності бодай дистанційно виховувати синів і хоч якось контролювати їхнє навчання, вони минулого тижня подарували хлопцям мобільні телефони. Тепер щодня Івась та Васько шлють мамі й тату повідомлення з оцінками, фотографують домашні завдання, щоб батьки могли перевірити.

«Це все якраз окей, — думав П'яточкін. — Погано те, що Івась та Васько почали фотографувати в класі геть усіх — нишком, у найбільш невідповідний момент приватного життя. Такі моменти є в кожного, і не кожен хоче, щоб його застукали. Наприклад, коли хтось длубається в носі. Або хтось засовує пальці в рота, щоб розхитати молочний зуб, який самостійно випасти не може. Або здирає з губ жуйку, що луснула, і засовує її назад, щоби ще раз прожувати й луснути. Або стоїть перед класом із розстебнутою після туалету блискавкою на штанах. Або з розв'язаними шнурками. Або позіхає на уроці. Або дивиться у вікно й лічить ґав. Або косить очима й списує».

А вчора новоспечені журналісти-папараці Васько й Івась повідомили про те, що в них вже зібралося багато смішних фотографій. І вони незабаром випустять жовту фотогазету «Прихованою мобілкою».

— Чому «жовту»? — запитували всі. Брати відповідали, що так називають газети, які без дозволу людини публікують фотографії про її приватне життя, зняті таємно.

— Я проти, — сказала Катруся. — Це однаково, що підглядати в замкову щілину.

— І я проти, — підтримала її найкраща подружка Марійка. — Я, скажімо, соромлюся.

— У нас свобода слова й друку, — заявили папараці. — Демократія.

Усі висловилися проти демократії. Ніхто не хотів, щоб за ними підглядали. Та й Бо-Бо, тобто Борислава Бориславівна, забороняє вмикати в школі мобільні телефони. Але хіба за папараці встежиш?

П'яточкін знав: якщо Васько та Івась «сядуть на хвіст», то встінній газеті з'явиться його й Катрусина фотографія із жахливим заголовком. Типу «Як Петрик П'яточкін закохався». Після такого доведеться поміняти школу. Або навіть переїхати до іншого міста. А це не входило в плани його родини.

2. Розподіліть між групами наведені слова і вирази. Обговоріть їхнє значення (можна скористатися словниками, інтернетом). Поділіться знаннями з товаришами.

Кореспондент, проноза, лічити ґав, гарячі точки, новоспечений, свобода слова й друку, демократія, сісти на хвіст, приватне життя.

3. Напишіть відповідь на запитання повними реченнями.

Ким працюють батьки Івася і Васька? Що роблять папараці? Чому діти були проти випуску фотогазети?

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. По черзі розкажіть одне одному:

- яка відмінність між розповідними, питальними і спонукальними реченнями;
- коли в реченні потрібно ставити знак оклику;
- як знайти підмет і присудок у реченні.

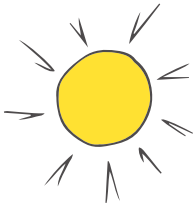

2. Виконайте завдання на вибір.

А. 1) Прочитайте.

2) Спишіть, вибираючи з дужок потрібну букву. Замість ☐ поставте потрібний розділовий знак.

3) У перших трьох реченнях підкресліть підмет і присудок.

4) Знайдіть і підкресліть звертання.

Сонце пекло нещадно. Іполит (с, С)обакевич лежав на моріжку перед своїм домом. Він ледве дихав. Собакевич не міг навіть долізти до миски з водою.

— Ну чому я не побудував басейну ☐ — стогнав він.

— Ти, друже, просто не хотів, — нявкнув (а, А)лоїз.

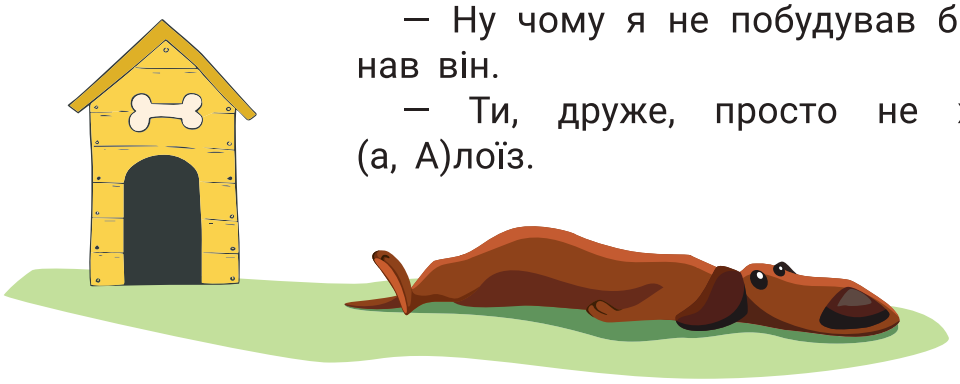

Б. 1) Прочитайте.

2) Спишіть, заповнюючи пропуски. Замість ☐ поставте потрібний розділовий знак.

3) У першому, другому й останньому реченнях підкресліть підмет і присудок.

4) Знайдіть речення зі звертанням і поставте кому.

5) Запишіть відповідь на запитання: Що радив Киціан Іполиту?

Іполит обклався журналами «Собачий інтер..єр». Він дивився фотографії басейнів та їхніх щасливих власників.

— Іполите облиш журнали. Вони шкодять твоєму здоров..ю, — невдоволено нявкнув Киціан.

— Басейн змінює жит..я... Як би мені добре жилося ▢

Спека відібрала Собакевичу розум і слух.

В. 1) **Прочитайте.**

2) **Спишіть, виправляючи помилки. Замість ▢ поставте потрібний розділовий знак.**

3) **У перших трьох реченнях підкресліть підмет і присудок.**

4) **Знайдіть речення зі звертанням і поставте кому.**

5) **Запишіть відповідь на запитання: Що придумав Киціан?**

Сонце не мало согодні співчутя. Друг киціан теж не жалів собакевича. Бідолашний іполит відчув струмки поту на спині. За мить вони зявилися наголові і наносі.

— Розпливаюся. Випаровуюся. Мені гаплик, — подумав собакевич.

— Майже басейн любий Іполите ▢ — радісно нявкнув киціан із садовим шлангом.

ДИВИМОСЯ ІНАКШЕ НА ЗВИЧНІ РЕЧІ

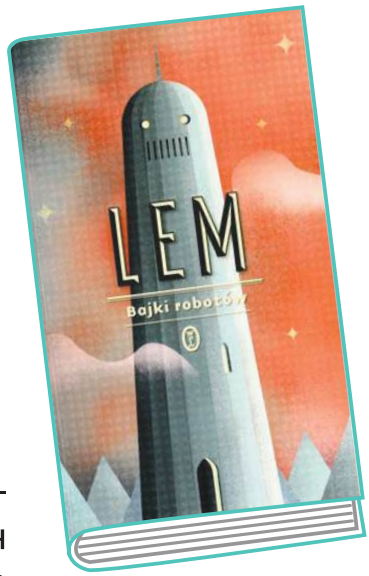

1. Прочитайте уривок зі збірки польського письменника Станіслава Лема «Казки роботів» (переклад Юрія Попсуєнка). Здогадайтесь, хто такий блідавéць. Випишіть на чернетку слова, значення яких ви не можете пояснити. З'ясуйте їхнє значення.

Могутній король Болюдар колекціонував опудала потвор із різних куточків Усесвіту. Аж якось він задумав привезти до свого палацу живого Гóмоса Антрóпоса – дивовижну бліду двоногу істоту...

— Чи правда, — запитав король у своїх мудреців, — що Гомос м'якший за віск?

— Правда, ваша величносте, — відповіли королю вчені.

— А чи справді вони можуть видавати звуки через отвір, розташований у нижній частині обличчя?

— Авжеж, ваша королівська величносте. До того ж Гомос запихає до цього отвору різні речі. А потім нижньою частиною голови, прикріпленою до верхньої завісками, рухає так, що ці речі подрібнюються, і він їх утягує всередину.

— А чи правда, що він складається з води, хоч і непрозорий?

— І це правда! У нього всередині безліч гнучких трубок, по яких циркулюють води різного забарвлення. Але найбільше — червоних, які несуть страшну отруту, кисень. Досить цьому газові будь-чого доторкнутись, як одразу та річ перетворюється на іржу або на вогонь.

Через деякий час зоряний корабель привіз уночі величезні ящики. Серед діамантів королівські піддані побачили залізну клітку, а в ній бліду тендітну істоту. Вона сиділа на маленькому барильці, перед мискою, від якої йшов запах олії, зіпсованої підігріванням на вогні. Одначе істота спокійнісінько занурювала в миску лопатку і, набираючи з горою, вкладала змащену олією субстанцію в отвір на обличчі.

Напис на клітці проголошував, що перед ними Антро́пос Го́мос — живий блідаве́ць.

Дочка короля, Електри́на, успадкувала від батька допитливість. Вона не боялася підходити до клітки. Гомос швидко навчився розумної мови й наважувався навіть звертатися до Електрини. Якось королівна спитала його, що то таке біле відсвічує у нього в роті.

— Це зуби, — відповів він.

— Дай мені хоч один зуб через ґрати, — попросила королівна.

— А що ти мені за це даси? — запитав Гомос.

— Дам тобі мого золотого ключика, але тільки на хвилинку.

— А що це за ключик?

— Я щовечора накручую тим ключиком розум. Ти теж маєш мати такий.

— Мій ключик не такий, як у тебе, — ухильно відповів Гомос. — А де твій?

— Отут, на грудях, під золотим клапаном.

— Дай мені його...

— А зуб мені даси?

— Дам...

Королівна відгвинтила золотий гвинтик, відкрила клапан, витягла ключик і подала крізь ґрати. Блідаве́ць жадібно вхопив його і, регочучи, втік у глиб клітки. Хоч як королівна благала його, щоб віддав ключика, але марно. Електрина з тяжким серцем вернулась у кімнату палацу. Назавтра слуги знайшли її непритомною в кришталевому ліжку. Прибігли король з королевою і всі двірцеві, а вона лежала, ніби спала, й неможливо було її розбудити.

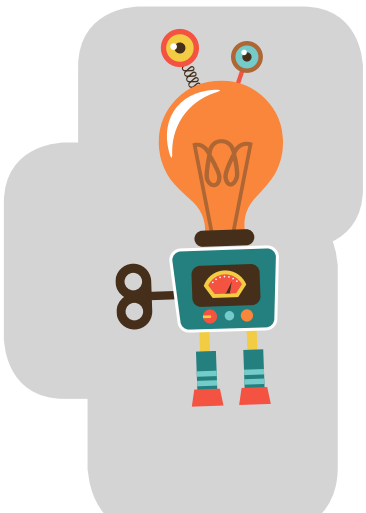

2. **Ким є мешканці королівства Болюдара? Що допомогло вам це зрозуміти?**

3. **Знайдіть і прочитайте речення, у яких описано блідавця́. Про кого йдеться? Чим незвичайний цей опис?**

4. **Поясніть, як ви розумієте слово фантастика. Чи є фантастичним уривок, який ви прочитали?**

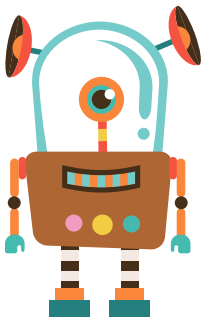

НАВІЩО ПОТРІБНІ ЗАКІНЧЕННЯ

1. **Прочитайте. Знайдіть спільне і відмінне у двох рядках. Що відбувається зі словом у реченні?**

Для, король, спіймати, двоногий, істота.
Для короля спіймали двоногу істоту.

Закінчення (□) — змінна частина слова: *істот*а, *істот*у. Воно служить для зв'язку слів у реченні: *Під скляним ковпаком жила бліда істота. Піддані побачили бліду істоту.*

Основа (___) — частина слова без закінчення: *Піддан*і *побачил*и *бліду істоту*.

2. **Прочитайте. Спишіть, позначте закінчення й основу у виділених словах.**

Вийшов із **води**, п'є **воду**, бризкав **водою**, омивається **водами**.

3. **Прочитайте. Спишіть, ставлячи слово в дужках у потрібну форму.**

Країною правив король Болюдар. Мудреці розповіли (король) про Гомоса. Дочку (король) звали Електрина.

■ **Поясніть, чому деякі слова написано з великої літери.**

Закінчення може бути **нульовим** — не вираженим звуком: *король*□. Воно з'являється, коли змінити форму слова: *корол*я.

4. **Прочитайте. Обговоріть, які зі слів мають нульове закінчення.**

Ковпак, клітка, вождь, палац, кімната, ліжко, зуб, серце.

5. **Складіть і запишіть речення з поданих слів. Позначте закінчення в іменниках.**

1. Гомос, рухати, нижній, частина, голова.
2. Королівна, лежати, в, кришталевий, ліжко.

■ **У другому реченні підкресліть підмет і присудок.**

6. **Перечитайте розмову Електрини з Гомосом. Випишіть три речення з різними формами слова ключик. Позначте закінчення у всіх формах слова.**

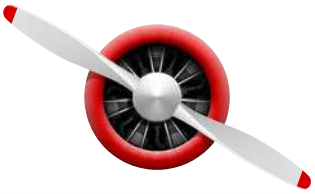

ДОБИРАЄМО СПОРІДНЕНІ СЛОВА

1. **Запишіть слова. Позначте в них спільну частину. Як вона називається?**

Король, короля, королю, королева, королівський, королівна.

Корінь (‿) — спільна частина споріднених слів: *гвинт, гвинтик, загвинтити.*

Слова, які мають спільне значення і однаковий корінь, називаються **спільнокореневими** (**спорідненими**). Щоб знайти корінь слова, треба підібрати споріднені слова.

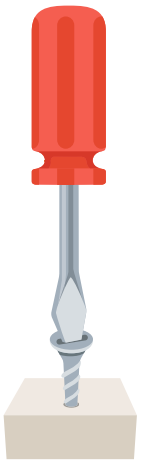

2. **Поясніть значення слів із вправи 1. Які зі слів є спорідненими, а які — формами того самого слова? Підказка: уявіть, що ви робите малюнки до кожного слова. Там, де малюнки однакові, — форми того самого слова.**

3. **Прочитайте два рядки слів. Які з них спільнокореневі, а які — синоніми?**

Сад, сквер, парк.
Сад, садок, садочок, садити, садівник, садовий.

- **Спишіть спільнокореневі слова, позначте в них корінь.**

4. **Прочитайте. Спишіть групами тільки споріднені слова. Позначте в них корінь.**

Залізо, вода, залізний, малювати, залізяччя, водичка, заліз, малюк, водити, малий, підводний, маленький.

- **Які слова ви не списали? Чому?**
- **У слові — назві металу позначте основу і закінчення.**

5. **Випишіть у такому порядку:**
1) **форми слова;**
2) **спільнокореневі слова;**
3) **синоніми.**

Сніг, сніжок, снігу, завірюха, сніжинка, сніговик, снігом, сніговій, снігопад, засніжений, хурделиця.

- **У формах слова виділіть закінчення, у спільнокореневих — корінь.**

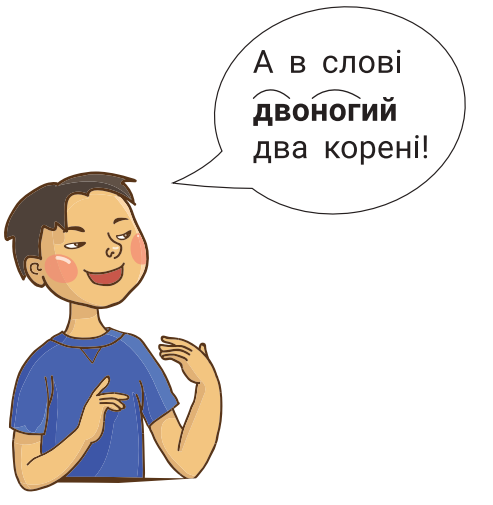

ЧИТАЄМО ІНФОГРАФІКУ

1. **Прочитайте скорочення. Назвіть одиниці вимірювання довжини, часу, маси. Які ще одиниці вимірювання ви знаєте?**

км – кілометр
год – година
км/год – кілометрів за годину
г – грам
тис. – тисяча
л – літр

2. **Розгляньте інфографіку. Який факт вас найбільше вразив?**

Фантастичний ти

Твій мозок щодня використовує стільки енергії, як лампочка 15 Ватт.

Коли ти чхаєш, повітря рухається зі швидкістю 160 км/год.

Поверхня твого шлунка оновлюється кожні 3–4 дні. Інакше б його розчинила кислота.

Щогодини ти втрачаєш 600 тис. малесеньких шматочків шкіри. За рік це майже 700 г.

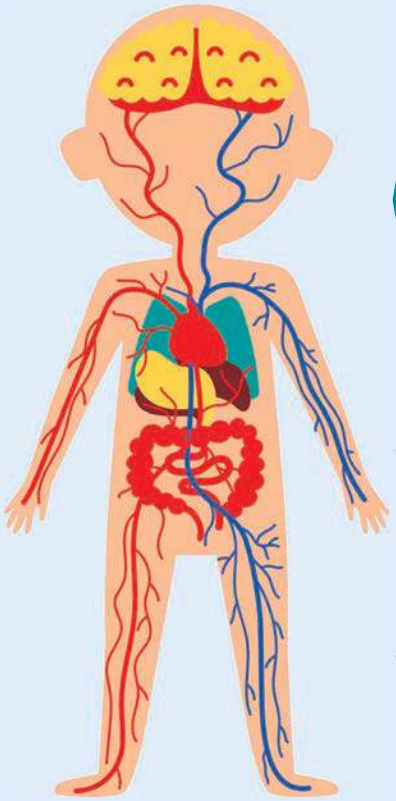

Відбиток язика так само унікальний, як відбиток пальців.

Площа поверхні легенів приблизно дорівнює площі тенісного корту.

Якщо всі кровоносні судини витягнути в одну лінію, їхня довжина становитиме майже 100 тис. км. Цього вистачить, щоб два з половиною рази обкрутити Землю по екватору.

Потові залози на ступнях можуть виділяти пів літра поту за день.

3. Прочитайте тлумачення слова **фантастичний**.
У якому значенні вжито це слово в назві інфографіки?

Який є витвором фантазії, уяви.

Який не існує в дійсності.

Химерний, казковий.

Який приголомшує; надзвичайний, дивовижний.

4. Виконайте завдання на вибір. Дайте письмові відповіді на запитання повними реченнями.

А. 1. Скільки енергії використовує людський мозок щогодини?
2. Чому відбиток язика називають унікальним?

Б. 1. Скільки шматочків шкіри втрачає людина щогодини?
2. З якою швидкістю рухається повітря під час чхання?

В. 1. Скільки грамів шкіри втрачає людина щороку?
2. Скільки поту виділяють ступні за один день?

5. Спишіть слова. Позначте закінчення.

Зразок: Судин[а].

Судина, грам, шкіра, лінія, екватор, ступня, лампочка, Земля, довгий.

6. Випишіть споріднені слова групами. Позначте в них корінь.

Зразок: Малий, малесенький, змалів.

Кислота, малий, щогодини, тенісист, малесенький, кислий, година, теніс, підкислювати, тенісний, годинник, змалів.

7. Спишіть слова. Позначте в них закінчення і корінь.

Шкіра, підшкірний, швидкість, швидкий, повітря, повітряний.

ЧЕРГУВАННЯ ЗВУКІВ У КОРЕНЯХ СЛІВ

1. **Прочитайте пари слів. Що ви помітили?**

Н**і**с — н**о**са, н**і**г — н**о**ги, щ**і**к — щ**о**ки, м**і**зки — м**о**зок, з**і**р — з**о**ру. Ос**е**ні — ос**і**нь, бер**е**за — бер**і**зка, леб**е**ді — леб**і**дь.

У коренях слів один звук може замінюватися на інший. Така заміна називається **чергуванням звуків**. Чергуватися можуть і голосні, і приголосні звуки.

Чергування голосних: [о // і]: *н**о**ги — н**і**г*; [е // і]: *л**е**тів — пол**і**т*.

Чергування приголосних: [г // з' // ж]: *но**г**а — но**з**і — ні**ж**ка*; [к // ц' // ч]: *рі**к** — ро**ц**і — рі**ч**ний*; [х // с' // ш]: *му**х**а — му**с**і — му**ш**ка*.

2. **Спишіть пари слів із вправи 1 за зразком. Які звуки чергуються — голосні чи приголосні?** Зразок: н<u>і</u>с — н<u>о</u>са.

3. **Письмово виконайте завдання на вибір.**

А. **Змініть слова або доберіть споріднені так, щоб змінився голосний звук у корені.** Зразок: К<u>і</u>т — (*кого?*) к<u>о</u>та.

Кіт — (*кого?*), віл — (*кого?*), школа — (*який?*), несу — (*що робив?*).

Б. **Змініть слова або доберіть споріднені так, щоб змінився голосний звук у корені. Підкресліть відповідні букви.**

Кінь, лід, воля, гора, біль.

В. **Доберіть споріднені слова так, щоб змінився голосний звук у корені. Підкресліть відповідні букви.**

Зоря, віз, ріг, грім, ніч.

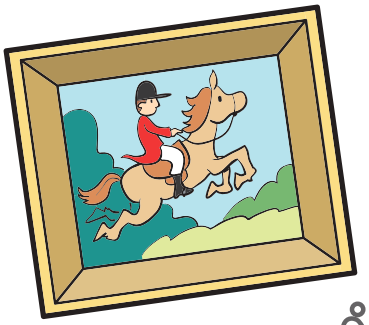

4. **Спишіть загадки. Після кожної в дужках напишіть відгадку. Позначте корінь у виділених словах.**

Хто ранком ходить на чотирьох **ногах**, удень — на двох, а ввечері — на трьох? Шість **ніг**, дві голови, четверо очей, один **хвіст**. **Хвостата**, носата, руда і зубата.

5. **Запишіть слова — назви частин тіла чи органів, у яких відбувається чергування звуків.**

6. **Прочитайте групи слів. Чи є спільнокореневими слова у кожній групі? Чому?**

1. Рука, у руці, ручка.
2. Нога, ніжка, на нозі.
3. Вухо, вушко, у вусі.
4. Око, в оці, очі.
5. Язик, на язиці, язичок.

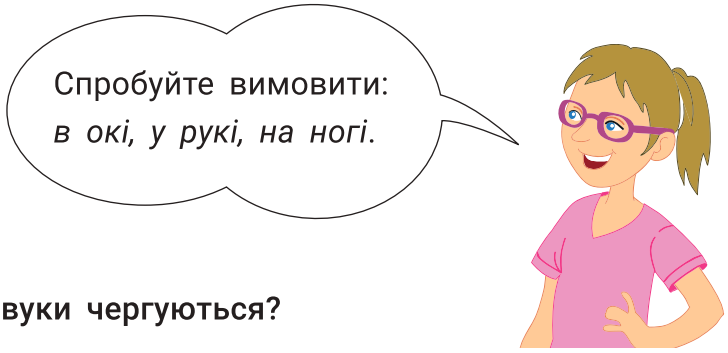

- **Спишіть, виділіть корінь. Які звуки чергуються? Підкресліть відповідні букви.**
- **У якій групі слів чергуються і голосні, і приголосні?**

7. **Поясніть одне одному значення поданих слів. Перевірте себе за тлумачним словником.**

Друг, дружний, дружити, друзі.

- **Спишіть, виділіть корінь. Позначте чергування приголосних звуків.**

8. **Знайдіть зайві слова в кожній групі. Спишіть тільки спільнокореневі слова, виділіть корінь. Назвіть, які приголосні звуки чергуються в корені.**

Ріка, річка, порічка, у ріці.
Просити, просо, прохання, прошу.
Писати, пишу, писар, пишний.

9. **Доберіть до кожного слова споріднене із чергуванням звуків у корені.**

Горішок — горіх, горошина — … , вовченя — … ,
доріжка — … , яблучко — … , молочний — … ,
ведмежий — … , кажу — … , прошу — … .

- **З парою слів зі значенням «дитинча — доросла тварина» складіть речення.**

10. **Прочитайте. Доберіть до кожної групи спільнокореневі слова з рамки. Спишіть, виділіть корінь.**

кружляти	душа	книгарня	звучання	лучний	пушок

Книга, у книзі, … . Круг, у крузі, … . Лука, на луці, … .
Пух, на пусі, … . Дух, у дусі, … . Звук, у звуці, … .

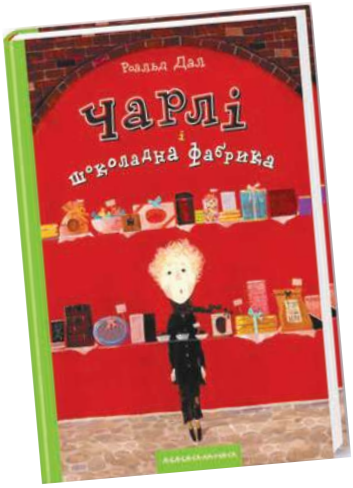

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

ВИВЧАЄМО МІСЦЕ ДІЇ І ПЕРСОНАЖІВ

1. **Прочитайте початок повісті-казки Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» (переклад Віктора Морозова).**

Розділ 1. А ОСЬ І ЧАРЛІ

Ці двоє старезних людей — батько й мати пана Ба́кета. Їх звати дідунь Джо та бабуся Джозефіна.

А *ці* двоє старезних людей — батько й мати пані Бакет. Їх звати дідусь Джордж та бабуня Джорджина.

Це — пан Бакет. Це — пані Бакет. Пан та пані Бакети мають синочка, якого звати Чарлі Бакет.

Це — Чарлі.

Добрий вам день. І вам добрий день. І вам. Він радий вас бачити.

Уся їхня родина — шестеро дорослих (полічіть) і малий Чарлі Бакет — мешкає в дерев'яній хатинці на краю великого міста.

Хатинка аж ніяк не була розрахована на стількох людей, і жилося їм там страшенно незручно. Мала вона всього дві кімнатки й однісіньке ліжко. Ліжко віддали чотирьом стареньким, бо вони ж такі кволі й утомлені. Такі втомлені, що ніколи й не злазили з ліжка.

Дідунь Джо та бабуся Джозефіна лежали з одного кінця, а дідусь Джордж та бабуня Джорджина — з другого. Пан і пані Бакети спали з малим Чарлі Бакетом в іншій кімнатці, на матрацах на підлозі.

Влітку це ще було сяк-так, а от узимку, коли по підлозі цілісіньку ніч віяли крижані протяги, ставало нестерпно. Вони й не мріяли купити кращу хату, чи хоч би ще одне ліжко, бо були дуже вбогі.

З усієї родини роботу мав тільки пан Бакет. Він працював на фабриці зубної пасти, де цілий день накручував кришечки на тюбики з пастою. Але за таке багато не платять, і бідолашний пан

Бакет, хоч як багато він працював і як швидко накручував кришечки, ніколи не заробляв стільки, щоб купити бодай половину потрібних для такої великої родини речей. Грошей не вистачало навіть на харчі. На сніданок вони їли хліб з маргарином, на обід — варену картоплю з капустою, а на вечерю — капусняк. Усі чекали, коли настане неділя, бо хоч страви готували ті самі, але кожному дозволялося з'їсти по дві порції.

Бакети, звісно, не вмирали з голоду. Але всім їм з ранку до ночі здавалося, що животи поприсихали до спин.

Чарлі було найгірше. І хоч батько з матір'ю часто за обідом чи вечерею віддавали йому свої порції, та хлопцеві все одно було мало, бо він ріс. Чарлі страшенно кортіло чогось ситнішого й смачнішого за капусту з капусняком. А понад усе він хотів... ШОКОЛАДУ.

Йдучи вранці до школи, Чарлі бачив у вітринах крамничок цілі стоси величезних шоколадних плиток. Він зупинявся й дивився на них, притискаючись носом до скла і стікаючи слиною.

Чарлі Бакет міг відчути смак шоколаду єдиний раз на рік, на свій день народження. Уся родина заощаджувала для цього гроші і, коли наставав знаменний день, Чарлі з самісінького чудесного ранку дарували невеличку шоколадну плиточку. І щоразу він акуратно ховав цю плиточку в спеціальну дерев'яну коробочку і зберігав її, ніби вона була зі щирого золота. Кілька наступних днів не смів до неї навіть торкатися — тільки дивився. Коли ж урешті не витримував, то віддирав з *куточка манюсінький* шматочок паперової обгортки, щоб визирнув *манюсінький* шматочок шоколаду, а тоді відкушував звідти *манюсіньку* крихточку — аби тільки відчути цей чудесний солодкий смак, що поволі розтікався по язиці.

2. **Дайте відповіді на запитання (на вибір). Одну відповідь запишіть.**

А. **1. Чому сім'я Бакетів не купувала кращого житла? 2. Чи зацікавив вас зачин настільки, щоб читати оповідання далі? Поясніть чому. 3. Чи буде Чарлі, на вашу думку, позитивним героєм? Обґрунтуйте.**

Б. **1. Чому Роальд Дал так детально описує місце дії оповідання? 2. Спишіть слова, які показують, наскільки голодною була родина. 3. Чому Чарлі зберігав подаровану шоколадку, «ніби вона була зі щирого золота»?**

В. **1. Де жив Чарлі Бакет? 2. Чому родині Бакетів жилося «незручно»? 3. Чому Чарлі повільно їв шоколадку, подаровану на день народження?**

НЕНАГОЛОШЕНІ [Е], [И] В КОРЕНІ СЛОВА

1. **Прочитайте пари слів. Порівняйте вимову наголошених і ненаголошених звуків.**

де**е**сятий — де́**е**сять	ж**и**ття — ж**и́**ти
ле**ж**ати — ле́**ж**ачи	з**и**мовий — узи́**м**ку

- **У яких словах можна зробити помилку на письмі?**

Ненаголошені [е], [и] в корені перевіряються наголосом. Треба змінити слово або дібрати споріднене, щоб ненаголошений звук став наголошеним: *земля — зе́млі, високий — ви́щий*.

2. **До поданих слів доберіть перевірні.**

В..черя, с..ночок, кн..жки, зв..чайно, кр..хкий, в..ликий, ш..рокий.

3. **Прочитайте речення. Випишіть виділені слова, виберіть до них перевірні з рамки.**

1. По підлозі цілісіньку ніч віяли **кр..жані** протяги. 2. Чарлі страшенно кортіло чогось **с..тнішого** й смачнішого за капусту з капусняком. 3. Чарлі тільки **д..вився** на шоколадну плиточку. 4. Інші дітлахи виймали з **к..шень** шоколадні цукерки.

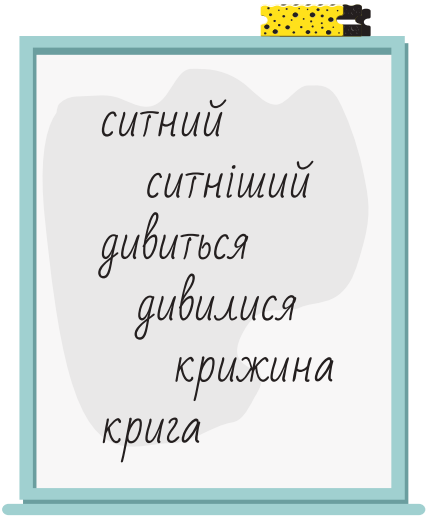

- **До якого слова не можна підібрати перевірного? Як дізнатися його правопис?**

Якщо ненаголошений голосний не можна перевірити наголосом, звертаємося до орфографічного словника і запам'ятовуємо: *кише́ня, вінегре́т, лева́да*.

4. **Спишіть, вставляючи пропущені букви. У дужках після кожного слова запишіть перевірне.**

Кр..латий, гр..чаники, л..сток, оз..ро, т..мніший, с..нюватий, к..лимок.

5. **Прочитайте ще один уривок з повісті-казки «Чарлі і шоколадна фабрика». Порівняйте опис фабрики з описом помешкання Чарлі.**

Але я ще не сказав вам про одне лихо, що мучило малого шоколадолюба Чарлі понад усе.

У цьому місті, майже біля самої хатинки, де мешкав Чарлі, стояла ВЕЛИЧЕЗНА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА!

І то була не якась там звичайна шоколадна фабрика. То була найбільша й найвідоміша в цілому світі фабрика! Називалася вона «ВОНКА», а власником її був містер Віллі Вонка, найкращий за всі часи виробник і **в..нахідник** шоколадних цукерок. І що то була за чудесна, неймовірна будівля! Оточена **в..соченним** муром з **в..личезною** залізною брамою, вона вся **д..міла** й **х..мерно** гула. А повітря навколо муру аж на кілометр просякло густими й розкішними пахощами рідкого шоколаду!

Ох, як же Чарлі подобався цей запах! І як же він прагнув потрапити на фабрику й побачити, що ж там усередині.

- **Випишіть виділені слова в стовпчик. Доберіть перевірні слова.**
- **Слово, правопис якого не перевіряється наголосом, знайдіть у словнику.**

6. **Прочитайте речення. Чим особливе виділене слово? Як перевірити його правопис?**

Родина Чарлі мешкає в **д..р..в'яній** хатинці.

7. **Доберіть і запишіть перевірні слова за зразком у правилі.**

В..с..литися, з..л..ніти, щ..б..тати.

Слова з двома ненаголошеними голосними в корені перевіряють двома перевірними словами: *в**е**селитися — в**е́**село, весе́лий.*

8. **Запишіть словосполучення з наведеними словами, вставивши пропущені букви.**

В..чірній, ш..потів, стр..бки, т..хенько, бл..скучий, хв..лин.

УЯВЛЯЄМО ГЕРОЯ

1. **Прочитайте. Яким постає Віллі Вонка з цього уривка?**

— Чули новину? — вигукнув батько Чарлі. І підняв газету «Вечірній вісник», щоб було видно величезний заголовок:

НАРЕШТІ ФАБРИКУ «ВОНКА» ВІДКРИЮТЬ ДЛЯ КІЛЬКОХ ЩАСЛИВЦІВ

— Це означає, що людям дозволять зайти на фабрику?! — вигукнув дідунь Джо. — Ану читай, що там написано — швиденько!

— Гаразд, — сказав пан Бакет. — Слухайте.

Містер Вонка, геніальний виробник цукерок, якого ніхто не бачив уже десять років, прислав сьогодні таке оголошення.

Я, Віллі Вонка, вирішив дозволити цього року відвідати мою фабрику п'ятьом дітям. Майте на увазі — тільки **п'ятьом** і не більше. Цих п'ятьох щасливців я скрізь водитиму особисто і дозволю їм побачити всі фабричні таємниці та чари. Наприкінці екскурсії всі вони як спеціальний дарунок отримають стільки шоколадок і цукерок, що їм вистачить на все життя! Отож шукайте Золоті квитки! П'ять Золотих квитків було надруковано на золотому папері й заховано під звичайнісінькими обгортками п'яти звичайнісіньких шоколадних батончиків. Ці п'ять батончиків можуть опинитися де завгодно — в будь-якій крамничці на будь-якій вуличці у будь-якому місті будь-якої країни світу — на будь-якому прилавку, де продають цукерки «Вонка». А п'ятеро щасливців, які знайдуть ці п'ять Золотих квитків, стануть **єдиними** особами, яким дозволять відвідати мою фабрику й побачити, яка вона **тепер** зсередини! Успіхів вам усім і успішного полювання!

(Підпис: Віллі Вонка)

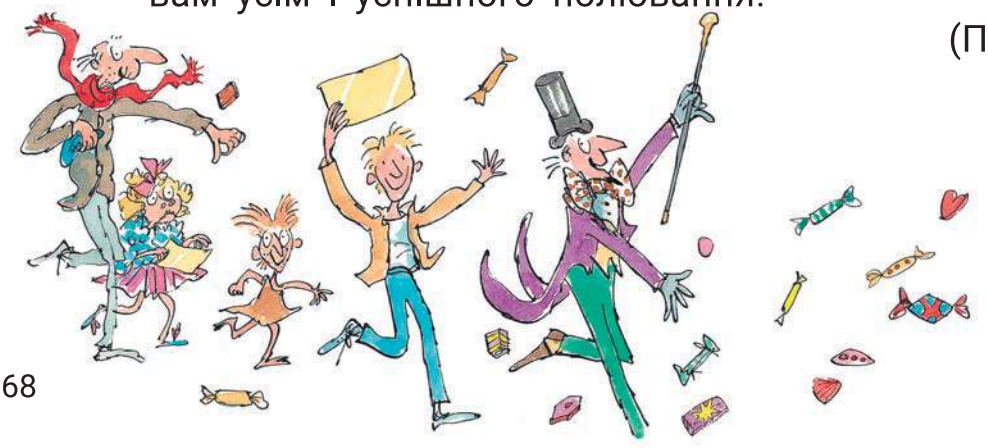

— Та він здурів! — пробурмотіла бабуся Джозефіна.

— Блискучий розум! — вигукнув дідунь Джо. — Просто чарівник! Ви тільки уявіть, що тепер буде! Цілісінький світ почне шукати Золоті квитки! Усі купуватимуть батончики «Вонка», сподіваючись знайти там квиточок! Він продасть шоколадок більше, ніж будь-коли! Яка ж то буде радість знайти квиток!

2. **Що бабуся і дідунь думають про Віллі Вонку? Чому?**

3. **Випишіть у зошит форми слова **квиток** і споріднене до нього.**

- **Позначте в них закінчення і корінь.**
- **Підкресліть букву, що позначає ненаголошений голосний, який не перевіряється наголосом.**

4. **Знайдіть у тексті синоніми до поданих слів. Випишіть їх і підкресліть букви, що позначають ненаголошені [е], [и].**

1. Гігантський.
2. Хутенько.
3. Талановитий.
4. Видатний, надзвичайний (розум).

ВЧИМОСЯ ПЕРЕКАЗУВАТИ

1. Виберіть, хто який текст читатиме (с. 70 або с. 71). Прочитайте свій текст.
2. Перекажіть свій текст однокласнику/однокласниці. Переказуючи, звертайтесь до ілюстрацій. Якщо щось у розповіді незрозуміле, перепитуйте, ставте запитання.

Як роблять шоколад

Шоколад виробляють із какао-бобів. Какао-боби – це насіння з плодів **д..рев** какао. Вони ростуть у теплому й вологому кліматі Північної і Південної Америки, Австралії та деяких островів Азії.

Свіжі какао-боби мають гіркий **т..рпкий** смак і бліде забарвлення.

Для того щоб отримати з какао-бобів шоколад, їх **оч..щають**, сортують, обсмажують, подрібнюють на какао-крупку і перемелюють.

Виходить терте какао. Його **пр..сують**, отримуючи зрештою какао-макуху і какао-масло. З какао-макухи виготовляють порошок какао.

Для **виробництва** шоколаду какао-порошок **спр..совують** у **в..ликі** «хлібини».

Як роблять шоколадні цукерки

Шоколадні цукерки виробляють на шоколадних **фабр..ках** за допомогою **сп..ціального** обладнання. Шоколад надходить у бункер машини, де розплавляється. В іншому відділенні робиться **на́ч..нка.**

Розплавлений шоколад і **на́ч..нка** надходять у формочки для **відл..вання** цукерок. Формочки можуть бути різної форми і з різним малюнком на поверхні. Також **на́ч..нку** на **р..шітці** конвеєра можуть обливати гарячим шоколадом.

Потім формочки охолоджують. Охолоджені цукерки **виб..вають** на **л..сти**.

Насамкінець машини загортають цукерки в обгортки. Потім їх пакують у коробки і розвозять по магазинах.

За Семеном Покотилом

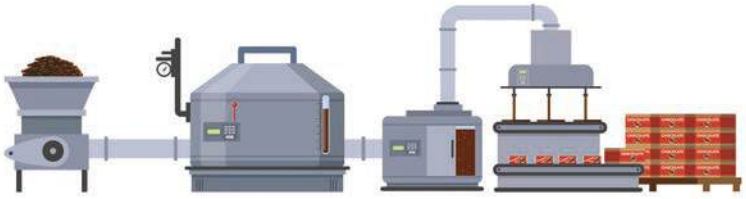

3. **Спишіть виділені слова з обох текстів, вставляючи пропущені букви. Перевірте роботи одне одного. Звертайтеся у разі потреби до орфографічного словника.**

4. **Перекажіть товаришу текст, який ви від нього почули. Спирайтесь на ілюстрації.**

5. **Оцініть, як товариш переказав почутий від вас текст.**

УПОРЯДКОВУЄМО ІНФОРМАЦІЮ

Схеми допомагають стисло подати інформацію. За схемою легше пригадати те, про що ви прочитали.

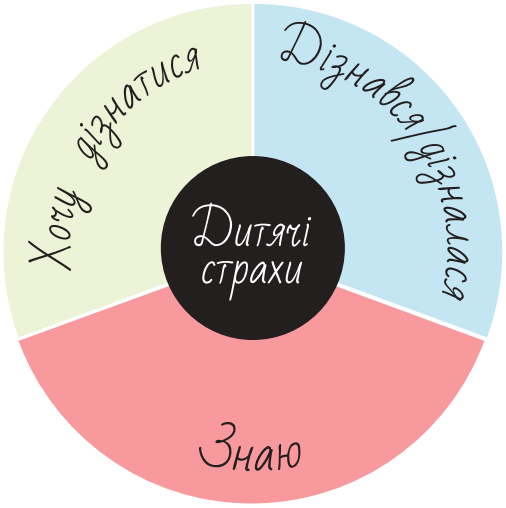

1. **Що ви знаєте про дитячі страхи? Чого бояться діти? Запишіть або намалюйте цю інформацію в схемі на окремому аркуші.**

2. **Об'єднайтеся в групи по 3–4 учні. Кожен спокійно читає про себе. Позначайте на чернетці незрозумілі слова й уривки тексту.**

Чого ми боїмося і чому?

Кожен чогось боїться. І дитина, і навіть дорослий. Деякі люди бояться певних тварин, як-от павуків чи пацюків. Інші бояться того, що насправді не існує, наприклад монстрів. Однак можна боятися відповідати на уроці чи презентувати результати своєї роботи.

Чому страх може бути корисним?

«Страх — це нормальна і невід'ємна частина життя», — каже Ольга Карпенко. Вона психолог — піклується про людей з проблемами психічного здоров'я і допомагає їм їх вирішувати.

«Страх потрібен, щоб попередити і захистити нас від небезпечних речей, — пояснює вона. — Тому боятися таких речей, як вогонь, дикі тварини або велика висота, — це добре. Тож ми будемо обережними і в безпеці».

Що відбувається з нашим тілом, коли ми боїмося?

«Коли людина боїться, її організм виробляє адреналін», — пояснює Ольга Карпенко. Це така речовина, гормон стресу. У нас підвищується кров'яний тиск і швидше б'ється серце. Коли ми налякані, наше тіло б'є на сполох.

Чому люди бояться різного?

Одні підіймаються на високі гори, інші навіть не наважуються піднятися по сходах. Дехто вважає мишей милими. А інші несамовито верещать, як їх бачать. «Страхи людини залежать від її особистості і досвіду», — каже психолог. Якщо вас вжалúла оса, у майбутньому ви можете боятися ос.

Що таке фобія?

Фобія — дуже сильна форма страху. Хтось із фобією змій боїться дивитися навіть на зображення змії. Коли страх стає фобією, ви можете поговорити з психологом і отримати від нього допомогу.

3. З'ясуйте в групі значення незрозумілих слів і уривків.

4. Кожен запишіть по три запитання до тексту.

5. Поставте свої запитання групі. Відповідайте реченнями з тексту.

6. Запишіть у схему, про що ви **дізналися**.

7. Що ви **хочете дізнатися** про страхи дітей? Запишіть свої запитання у відповідній частині схеми.

8. Знайдіть в інтернеті чи художніх книжках більше інформації про дитячі страхи.

ЗАПАМ'ЯТОВУЄМО ПРАВОПИС СЛІВ ІЗ НЕНАГОЛОШЕНИМИ [Е], [И]

1. **Усно змініть подані слова так, щоб відбулося чергування приголосних звуків у корені. Зверніть увагу на виділені літери.**

Стра**х**, пацю**к**, небезпе**к**а, триво**г**а, уро**к**, психі**к**а.

2. **Яка буква пропущена в поданих словах? Поясніть, як ви міркували.**

С..рдечний, д..рева, гр..чаний, в..ликий, л..сток, кр..жаний.

3. **Спишіть слова. Поставте наголос. Підкресліть букви, що позначають ненаголошені [е], [и]. Чи можна до цих слів дібрати перевірні?**

Інтернет, адреналін, психолог, презентувати, результат.

■ **Поясніть значення слів. У разі потреби зверніться до тексту на с. 72–73.**

4. **Прочитайте правило і вірш. Що в них спільного?**

У деяких словах ненаголошені **[е], [и]** не можна перевірити наголосом. Їх правопис треба **перевіряти** за орфографічним словником і **запам'ятовувати**: *д**и**ректор, ок**е**ан.*

Але є слова, що в них
Написання голосних
Через наголос бува
Перевірить неможливо,
А тому такі слова
Пам'ятати нам важливо.
Я включаю їх у вірш:
Це, наприклад, *керувати*,
Це — *легенда* і *чекати*,
Це — *левада* і *леміш* [1].

Дмитро Білоус

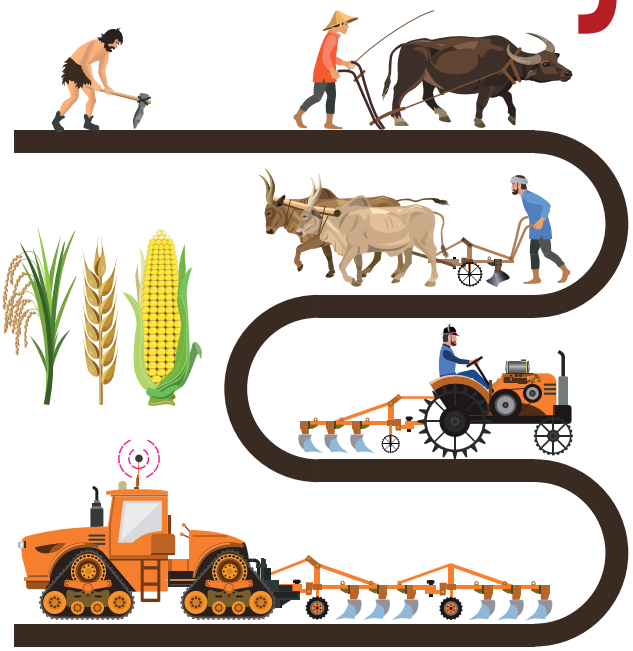

[1] *Леміш* — частина плуга або іншого сільськогосподарського знаряддя, яка під час орання підрізує шар ґрунту знизу.

- Випишіть із правила та вірша слова, правопис яких потрібно запам'ятати. Поставте наголос, підкресліть букви, що позначають ненаголошені [е], [и].
- Значення незнайомих слів з'ясуйте в тлумачному словнику.

5. Прочитайте. На які дві групи можна поділити слова? Запам'ятайте правопис слів. Напишіть диктант у парі.

В**е**дмідь, пш**е**ниця, в**е**рблюд, ц**и**буля, за**є**ць, абр**и**кос, ап**е**льсин.

6. Складіть кросворд із відгаданими словами.

1. Сік, який виділяють квіткові рослини. 2. Печений виріб із тіста з начинкою. 3. Прохід у середині будинку, який з'єднує окремі його кімнати, квартири. 4. Частина одягу для дрібних речей, грошей.

7. Запишіть слова за алфавітом, залишаючи місце, щоб вставити букву. Перевірте їх правопис за орфографічним словником і впишіть потрібну букву.

М..даль, к..рмо, к..шеня, к..лим, п..ріг, т..л..фон, кор..дор, б..нзин.

- Виберіть 5 слів і складіть з ними словосполучення.

8. По черзі давайте відповідь на запитання повними реченнями. Відповіді запишіть. У виділених словах підкресліть букви, що позначають ненаголошені [е], [и].

1. З чого готують **вінегрет**? 2. Як можна швидко купити **квитки** на поїзд чи в **театр**? 3. Чим вимірюють **температуру**? 4. За допомогою чого **керують велосипедом**?

9. Спишіть словосполучення. Слова в дужках ставте в потрібну форму. Правопис слів перевіряйте за орфографічним словником.

(Золотий) м..даль, (високий) т..мп..ратура, (тр..вожний) повідомлення, (далекий) гор..зонт, (добрий) пов..дінка.

10. Складіть і запишіть словниковий диктант з 10 слів на тему «Слова з ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом».

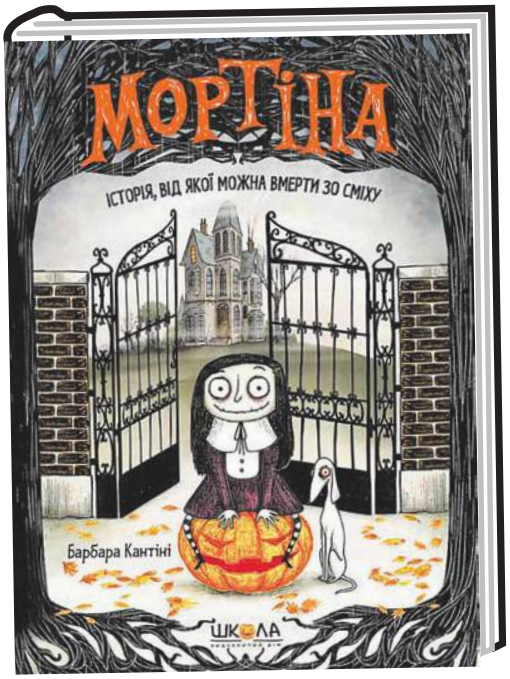

СМІШНО ЧИ СТРАШНО

1. **Кажуть, що найпевніший засіб проти страху — сміх. Прочитайте анотацію (короткий зміст) оповідання Барбари Кантіні «Мортіна (Історія, від якої можна вмерти зі сміху)». Зверніть увагу на виділені імена та назви.**

Маленька **Мортіна** дуже відрізняється від інших дітей, бо вона є… **дівчинкою-зомбі**. Мешкає Мортіна на **Покинутій віллі** з **тітонькою Домовиною** та вірним песиком породи левретка на ім'я **Смуток**. Найбільше у світі Мортіна хоче знайти друзів, з якими можна бавитися і розважатися.

Однак їй заборонено потрапляти на очі дітям із селища, бо вони можуть її злякатися. Аж ось одного дня з'являється гарна нагода — свято **Гелловін**, коли Мортіні не треба навіть маскуватися під костюмом монстра… Але що може статися, коли інші діти дізнаються, що насправді вона не надягла маски і що її вигляд — це зовсім не **маскарадний костюм**?..

2. **Придумайте і запишіть імена та назви для своєї страшної — смішної історії. Намалюйте героїв і місце дії.**

3. **Прочитайте уривок з оповідання «Мортіна». Під час читання заповнюйте таблицю або створюйте схему.**

Смішно	Страшно

Мортіна була незвичайною дівчинкою.

Хоча сама вона не відчувала, що аж так відрізняється від інших дітей. Авжеж, її шкіра мала не такий, як у звичайних дітей, свіжо-рум'яний колір. А якщо точніше, її шкіра була мало не зеленувато-сірою.

Ну гаразд, і очі в неї інакші: банькаті й вирячені, мовби *кулі, з фіолетовими синцями довкола*. Та мало чого не буває! Фіолетовий — теж красивий колір. До речі, хіба він зараз не наймодніший?

Життя на Покинутій віллі разом із тітонькою Домовиною було прекрасним. Широкі розкішні зали, де Мортіна могла бавитися досхочу, аж поки не обридне. А ще за віллою ріс густий садок, і дівчинка залюбки гуляла там цілими днями. Головне — треба було пильнувати, аби хтось її не помітив.

Компанію їй складав вірний друг Смуток, пес породи левретка. Він день у день гасав із нею всюди й бавився, а вночі вкладався спати коло Мортіни в ліжечко.

Проте було одне «але»... Уся річ у тому, що Мортіні страшенно кортіло робити все те, що їй заборонялося: гратися з дітьми із селища і знайти справжніх друзів.

Мортіна потайки спостерігала за дітьми, поки вони гралися на лузі біля Покинутої вілли. Іноді з цікавості вони підкрадалися зовсім близенько до брами вілли. Але ще ніхто й ніколи не наважився туди зайти.

[...]

Відтоді діти стали приходити на Покинуту віллу. І зрештою в Мортіни з'явилися добрі друзі, з якими вона тепер гралася.

4. **Знайдіть у тексті опис Мортіни. Яка його роль в оповіданні? Чи можна було обійтися без нього?**

5. **Як Мортіна і діти з селища могли стати друзями? Придумайте, що могло трапитися.**

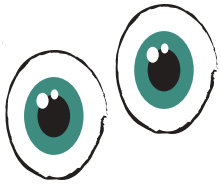

ПОДАЄМО ІНФОРМАЦІЮ В ТАБЛИЦІ

Легенда – народне оповідання про якісь події чи життя людей, оповите казковістю, фантастикою.

1. **Прочитайте текст.**

УКРАЇНСЬКІ МОНСТРИ [1]

Чуга́йстер

Волохатий дід-лісовик, схожий на людину, тільки височезний. Ховається в лісах і полює на мавок. Він танцює, співає, допомагає людям в лісі і в горах. Танець чугайстра згубний для звичайної людини. Він такий швидкий, що взуття не витримує. За переказами, чугайстер може відірвати собі ногу й рубати нею дрова.

Легенди про чугайстра відомі тільки в Українських Карпатах. Найбільш поширені вони на Гуцульщині.

Мавка

На мавку, за легендами, перетворюється душа померлої дівчини, що втопилася або не була хрещена. Мавки живуть у лісах. Зовні подібні до русалок, мають довге зелене волосся, прикрашають його віночками. Кажуть, що мавки не мають спини, тому ззаду в них прозирає хребет. Мавка підступна:

[1] *Монстр (страховисько, страховище, чудовисько)* — страхітлива, відразлива істота з надприродною силою. Також так називають реальний або вигаданий об'єкт, технічний пристрій з неймовірними можливостями.

заманює в хащі, а там може залоскотати на смерть. Але бувають і добрі мавки. Одна з таких стала головною героїнею п'єси Лесі Українки «Лісова пісня». Щоб захиститися від мавки, треба прибити над дверима хати зсередини ляльку-мотанку. Або звернутися до чугайстра. Легенди про мавку поширені в Карпатах, на Поділлі й Волині.

Песи́головець

Здоровило, як твердять легенди, має людське тіло і собачу голову. У лобі в нього палає одне око. Не можна брати каблу́чки, яку він пропонує. Той перстень має чарівну силу і виказує песиголовцю, де є особа, яка його взяла.

Блукає карпатськими полонинами та ловить овець, а якщо заґавляться — то й людей. Здолати песиголовця можна хитрощами: викинути перстень у прірву. Тоді песиголовець побіжить за ним і впаде з кручі.

Дідько

Перекази про дідька поширені по всій Україні. Кажуть, що найчастіше він водиться біля людських осель. Це маленька істота з ріжками й поросячою мордою. Він має копитця та хвіст, а тіло вкрите густою шерстю.

Він вертлявий і постійно щось затіває, щоби завести людину на манівці [2]. Лихий дідько боїться святої води та ладану [3].

За Федерікою Маґрін

2. **Накресліть таблицю в зошиті або створіть у комп'ютері. Заповніть таблицю, користуючись інформацією з текстів.**

Назва істоти	Зовнішність	Характеристики	Як ставиться до людини	Де поширені легенди, перекази

3. **Обговоріть, чим відрізняється подання інформації у тексті й таблиці.**

[2] *Завести́ на манівці* — навмисне заплутати, збентежити.
[3] *Ладан* — пахуча речовина для обкурювання, переважно під час релігійних обрядів.

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. **По черзі розкажіть одне одному:**

- як перевірити правопис ненаголошеного [е] або [и] в корені слова;
- як знайти закінчення у слові;
- які слова називаються спільнокореневими.

2. **Виберіть завдання одного з варіантів і виконайте його.**

А. **1) Спишіть, вставляючи пропущені букви.**

Орки — в..ликі, дужі, бр..дкі й волохаті. Вони ж..вуть у печерах і на болотах. Ці **потвори** люблять полювати на людей. Але їх можна перех..трити. Ці істоти дуже нерозумні.

2) До слів з пропущеними буквами доберіть перевірні і запишіть їх після тексту.

3) Випишіть підкреслене слово. Позначте в ньому закінчення.

4) Випишіть виділене слово. Доберіть до нього спільнокореневе, що відповідає на питання *який?* Позначте корінь в обох словах.

Б. **1) Спишіть, вставляючи пропущені букви і ставлячи слова в дужках у потрібну форму.**

Скоро знайшли перший **Золотий** кв..ток. Щасливцем став якийсь (а, А)вґустус (ґ, Ґ)луп. На першій сторінці (в..чірній) газети, яку ч..тав пан (б, Б)акет, красувалося його (в..ликий) фото. На знімку був товстий д..в'ятирічний хлопець.

2) Випишіть слова з пропущеними буквами. Доберіть до них перевірні (де можливо) і запишіть їх.
3) Випишіть підкреслене слово. Позначте в ньому закінчення.
4) Випишіть виділене слово. Доберіть до нього спільнокореневе, яке відповідає на питання *що?*
5) Знайдіть і підкресліть синонім до слова **фото**.
6) Пригадайте і запишіть п'ять слів з ненаголошеними [е] або [и], які потрібно запам'ятати.

В. 1) Спишіть, заповнюючи пропуски і розкриваючи дужки.

(ч, Ч)арлі (б, Б)акет на перерві с..дів т..хенько в класі. А інші діти кр..чали й кидалися сніжками на подвір..ї.

Якось він ішов зі школи, ховаючи л..це від кр..жаного вітру. На снігу л..жав якийсь з..л..нуватий **папірець**.

2) Випишіть слова з ненаголошеними [е], [и] в коренях. Доберіть і запишіть до них перевірні.
3) Випишіть підкреслене слово. Позначте в ньому закінчення.
4) Випишіть виділене слово. Доберіть до нього спільнокореневе, що відповідає на питання *який?*
5) Знайдіть і випишіть два спільнокореневих слова, у яких чергуються приголосні в корені.
6) Доберіть синонім до виділеного слова.
7) Пригадайте і запишіть п'ять слів з ненаголошеними [е] або [и], які потрібно запам'ятати.

З. Розгляньте обкладинки книжок. З якої книжки, на вашу думку, взято уривок, який ви записали? Дайте відповідь повним реченням.

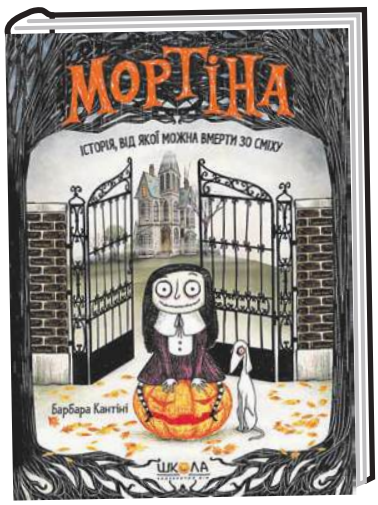

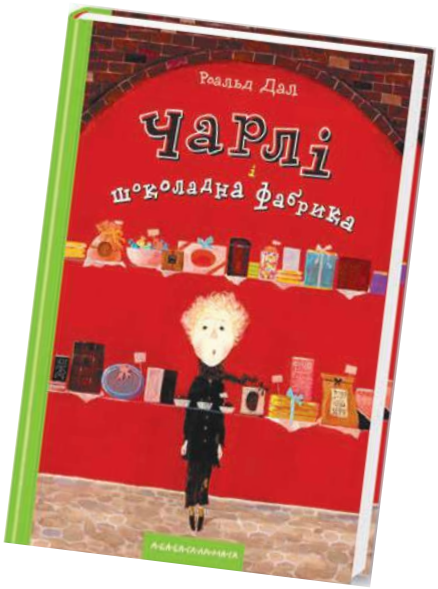

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ЯК МОЖНА РОЗПОВІСТИ КАЗКУ

1. Розгляньте зображення. Напишіть слова, подані в рамках, на окремих аркушиках. Покладіть їх на відповідне зображення. Розкажіть, за допомогою чого можна розповісти казку.

Книжка

Ілюстрація

Опера

Вистава лялькового театру

Мультфільм

Комікс

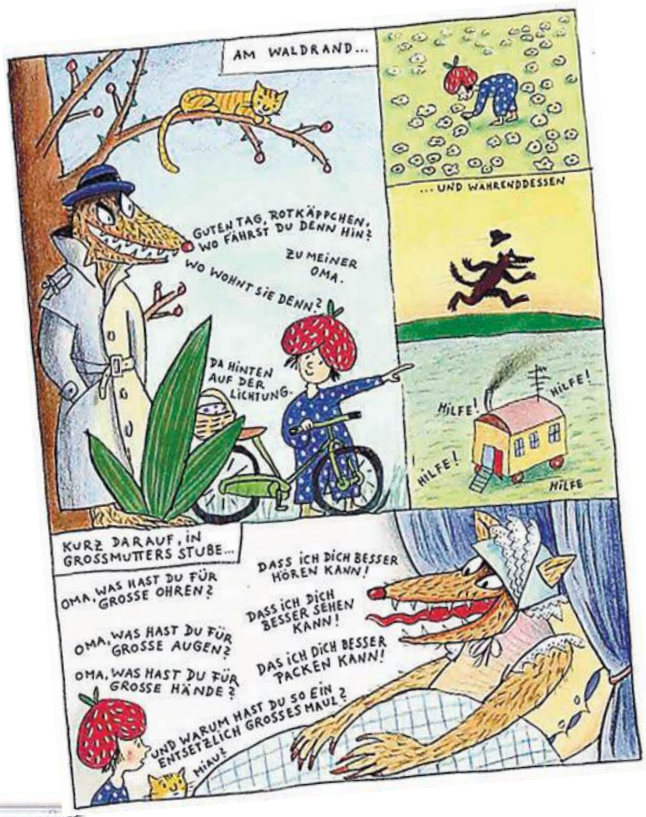

Художниця Валентина Мельниченко

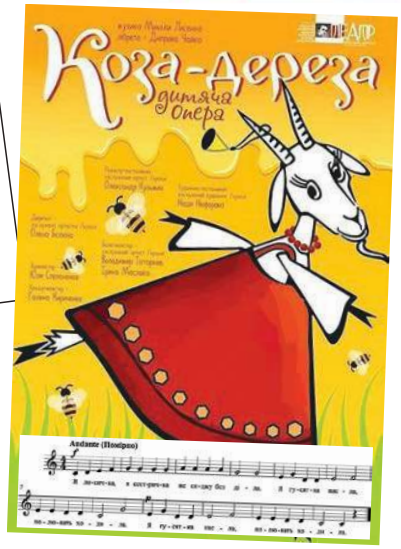

2. Запишіть у зошит назви зображених казок (не забудьте взяти назви в лапки́). Це народні казки чи літературні авторські?

3. Виберіть по казці і стисло перекажіть її одне одному.

4. Прочитайте уривок з поеми Лесі Українки «Давня казка». Поміркуйте, навіщо ми читаємо казки. Яку кінцівку з народної казки використала поетка?

Може б, хто послухав ка́зки?
Ось послухайте, панове!
Тільки вибачте ласкаво,
Що не все в ній буде нове.
Та чого там, люди добрі,
За новинками впадати?
Може, часом не завадить
І давніше пригадати.
Тож, коли хто з вас цікавий,
Сядь і слухай давню казку,
А мені, коли не лаврів [1],
То хоч бубликів дай в'язку.

Художниця
Поліна Дорошенко

■ Знайдіть у вірші питальні та спонукальні речення. Поясніть уживання розділових знаків у кінці речень та в реченнях зі звертаннями. Спишіть перші чотири рядки вірша.

5. Напишіть відповіді на запитання повними реченнями.

1. Яка ваша улюблена казка?
2. Хто є героями казки?
3. Чому ця казка вам подобається?

[1] *Лаври* — вінок, гілка лаврового дерева, якою вшановували переможців; символ визнання.

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЄМО СЛОВА ІЗ ДЗВІНКИМИ І ГЛУХИМИ ПРИГОЛОСНИМИ

1. **Розгляньте таблицю. Прочитайте пари приголосних звуків.**

Дзвінкі (голос + шум)	[б]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж͡]	[дз͡]	[дз͡']	[г]	[ґ]	
Глухі (шум)	[п]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[х]	[к]	[ф]

Звуки [в, в', л, л', м, м', н, н', й, р, р'] називають сонорними. Вони не мають парних глухих.
Пригадайте: дзвінкі звуки завжди звучать дзвінко — і в кінці слова, і перед глухими приголосними.

2. **Прочитайте, чітко вимовляючи виділені звуки.**

Ка[з]ка, ді[д], Білосні[ж]ка, дру[г], голу[б]ка, гря[д]ка, рі[з]кий, бли[з']кий, ві[з], сте[ж]ка, шви[д]ко.

3. **Прочитайте. Доберіть до кожного слова споріднені або змініть слово так, щоб дзвінкий приголосний опинився перед глухим.**

Горобиний, скибочка, ягоди, бігати, кіготь, легенький, береза.

Зразок: горобиний — горобчик.

4. **Прочитайте текст. Правильно вимовляйте виділені слова.**

Був переддень Різдва 1956 (тисяча дев'ятсот п'ятдесят шостого) року. Не дуже відомий письменник на ім'я Майкл Бонд у великому лондонському магазині натрапив на іграшкового ведмедика.

«Якби там було два ведмеді, я б їх навіть не помітив. Але проігнорувати ведмедя, який лишився сам-самісінький перед Різдвом, я не міг. Він був таким нещасним! Тож я купив його як різдвяний подарунок для

дружини і назвав **Паддінґтоном** на честь **найближчого** до нас вокзалу», — згадував Майкл Бонд.

А потім з'явилися **книжки**, героєм яких був кумедний **ведмідь**. Він, як і Вінні Пух, став літературним символом Англії. Йому спорудили пам'ятник на Паддінґтонському вокзалі. Туристи жваво **розкуповують** іграшкових ведмежат у **вузькуватих** синіх пальтечках і крислатих капелюхах. Про Паддінґтона навіть зняли кіно.

- **Про появу яких книжок ідеться?**
- **Обговоріть, який казковий герой міг би стати літературним символом України. Що для цього потрібно?**
- **Випишіть виділені слова. Підкресліть букви, що позначають дзвінкі звуки перед глухими або в кінці слова.**

5. **Розгляньте ілюстрацію і опишіть Паддінґтона: яка в нього шерсть? Які очі, ніс, кігті? У що одягнений ведмедик?**

6. **Прочитайте. Сформулюйте правила гри, у яку грають діти.**

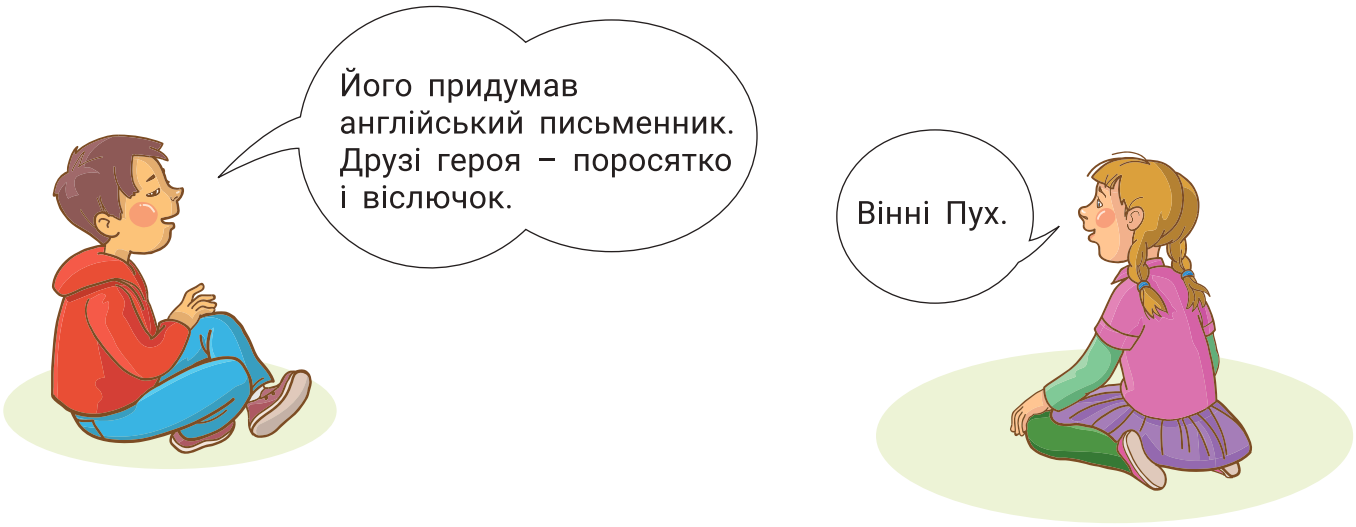

- **Пригадайте відомих тварин — героїв книжок, художніх фільмів і мультфільмів. Зіграйте в гру із товаришем.**

7. **Виміряйте довжину, ширину і товщину свого підручника «Українська мова та читання». Спишіть речення, вставивши відповідні числа.**

Мій підручник з української мови завдовжки … сантиметрів, завширшки … сантиметрів, завтовшки … сантиметрів.

- **Підкресліть слово, у якому дзвінкий приголосний звук стоїть перед глухим.**

ПРАВИЛЬНО ПИШЕМО СЛОВА ІЗ ДЗВІНКИМИ І ГЛУХИМИ ПРИГОЛОСНИМИ

1. **Доберіть антоніми до поданих слів. Запишіть за зразком.**

Широкий, легкий, високий, солоний.

Зразок: Широкий — вузький.

■ **Усно складіть речення з однією парою слів.**

2. **Прочитайте. Що ви помітили? Спишіть слова з виділеними буквами.**

ГЛУХІ ПЕРЕД ДЗВІНКИМИ		ДЗВІНКІ ПЕРЕД ГЛУХИМИ	
во**к**зал	во[ґ']зал	кі**г**ті	кі[х]ті
рю**к**зак	рю[ґ']зак	ні**г**ті	ні[х]ті
боро**т**ьба	боро[д']ба	ле**г**кий	ле[х]кий
про**с**ьба	про[з']ба	во**г**кий	во[х]кий

У деяких словах дзвінкий [г] вимовляється як [х]: *ле**г**кий — ле[х]кий, ні**г**ті — ні[х]ті, кі**г**ті — кі[х]ті.*

Глухий звук перед наступним дзвінким вимовляється дзвінко: *моло**т**ьба — моло[д']ба, про**с**ьба — про[з']ба.*

Щоб перевірити сумнівний приголосний, треба змінити слово або підібрати до нього спільнокореневе — так, щоб сумнівний звук опинився перед голосним: *ле**г**кий — легенький, про**с**ьба — просити.*

Слова, у яких правопис приголосних не перевіряється, треба запам'ятати: *во**к**зал, рю**к**зак, ане**к**дот, фу**т**бол.*

3. **Спишіть, вставляючи пропущені букви.**

боро..ьба — боротися
моло..ьба — молотити
про..ьба — просити
ле..кий — легенький
ні..ті — ніготь
кі..ті — кіготь

4. **Напишіть диктант у парі з наведених у правилі слів.**

5. **Прочитайте, як починалися пригоди ведмедика Паддінґтона.**

Того дня містер і місіс Браун приїхали на вокзал, щоб зустріти доньку Джуді. Вона поверталася додому на канікули.

— Подивись-но, — сказав містер Браун дружині, яка ледве чула його через вокзальний ґвалт, — там ведмідь!

— ВЕДМІДЬ? У Лондоні? На вокзалі Паддінґтон? — здивувалася місіс Браун. — Дурниці, Генрі, цього просто не може бути.

— Присягаюся, він там, за поштовими тюками! — і містер Браун, схопивши дружину за лікоть, почав проштовхуватися крізь тисняву.

Там дійсно був ведмідь. Точніше, ведмежа. Брудно-коричневе, в чудернацькому кислатому капелюсі, воно самотньо сиділо на старій валізі перед «Бюро знахідок».

Коли подружжя Браунів підійшло ближче, ведмежа встало і ввічливо підняло капелюха.

— Добридень, чим можу вам допомогти?

— Може, це ми маємо тобі чимось допомогти? — спитала місіс Браун. — Ти геть крихітний. Звідки ти?

— Я дуже рідкісний ведмідь. Приїхав сюди нелегально. З Дрімучого Перу.

На шиї у ведмедика висіла бирка. Місіс Браун нахилилася й прочитала: «Будь ласка, догляньте цього ведмедика. Наперед вдячна. Тітонька Люсі».

— Генрі! — вигукнула місіс Браун. — Може, він трішки поживе в нас?

— Але ж ми навіть не знаємо, як його звати... — почав було містер Браун.

— Назвемо його Паддінґтон, — рішуче сказала місіс Браун. — Адже ми знайшли його на вокзалі Паддінґтон. ...Погодуй його, поки я зустріну Джуді! І благаю, зніми з нього цю бирку. А то він схожий на рюкзак.

- **Яке враження справив ведмедик на Браунів? А на вас?**

6. **Знайдіть в уривку слова, правопис яких потрібно запам'ятати. Спишіть речення з цими словами.**

ЗНАЙОМИМОСЯ З ЧАРІВНОЮ КАЗКОЮ

Котигорошко став першим українським казковим героєм, що ожив у планшетах. Аудіовізуальну книжку «Котигорошко» трьома мовами створила в Україні компанія Kyiv Sea Pirates. Ілюстрації Івана Сулими.

1. **Прочитайте зачин української народної казки «Котигорошко».**

Був собі один чоловік, мав шестеро синів та одну дочку. Пішли брати в поле орати і наказали, щоб сестра **винесла** їм обід. Вона каже:

— А де ж ви будете орати? Я не знаю.

— Ми будемо **тягти** скибу[1] від дому аж до тієї ниви, де будемо орати, — то ти за тією борозною і йди.

Поїхали.

А змій жив над тим полем у лісі та взяв тую скибу закотив, а свою **витяг** до своїх палаців. От вона як **понесла** братам обідати та пішла за тією скибою і доти йшла, аж поки зайшла до змієвого двора. Там її змій і вхопив.

Поприходили сини ввечері додому та й кажуть матері:

— Ввесь день орали, а ви нам не прислали й пообідати.

— Як-то не прислала? Оленка мала **принести**, та й досі її нема. Я думала, вона з вами вернеться. Чи не заблукала?

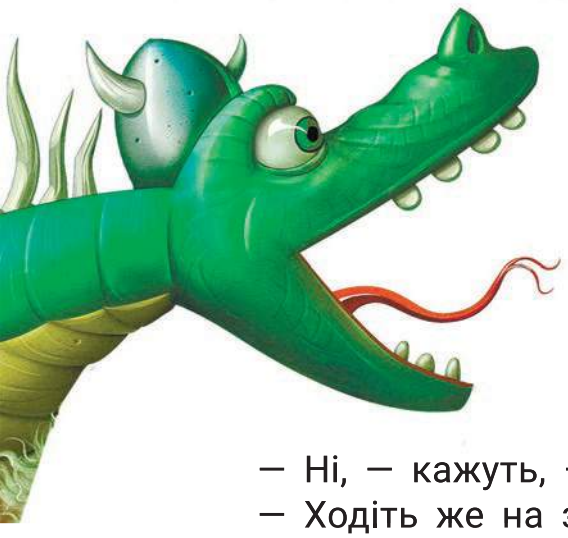

Брати й кажуть:

— Треба йти шукати її.

Та й пішли всі шість за тією скибою і зайшли до того змієвого двора, де їхня сестра була. Приходять туди, коли вона там.

— Братики мої милі, де ж я вас подіну, як змій **прилетить**? Він же вас поїсть!

Коли це й змій **летить**.

— А, — каже, — людський дух пахне. А що, хлопці, биться чи миритьсяʔ!

— Ні, — кажуть, — биться!

— Ходіть же на залізний тік!

Пішли на залізний тік биться. Не довго й бились, як ударив їх змій, так і загнав у той тік. Забрав їх тоді тільки живих та й **закинув** до глибокої темниці.

А той чоловік та жінка ждуть та й ждуть синів, — нема. От одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горош*и́*нка по дорозі... Жінка взяла горошинку та й з'їла.

би́[ц':а]
мири́[ц':а]
пита́є[ц':а]

Згодом народився в неї син. Назвали його Котигорошком.

Ріс та й ріс той син, як з води[2], — не багато літ, а вже великий **виріс**. Одного разу батько з сином **копали** колодязь, — **докопались** до великого каменя. Батько побіг кликати людей, щоб допомогли його викинути. Поки батько ходив, а Котигорошко узяв та й **викинув**. Приходять люди, як глянули — аж поторопіли, так злякались, що в нього така сила, та й хотіли його вбити. А він **підкинув** того каменя вгору та й підхопив, — люди й повтікали.

От і питається раз Котигорошко в батька, в матері:

— Чи були в мене брати й сестри?

— Е-е, — кажуть, — синку, була в тебе і сестра й шестеро братів, та таке й таке їм трапилось.

— Ну, — каже він, — так я ж піду їх шукати.

2. **Про що ви дізналися із зачину казки? Накресліть у зошиті таблицю і заповніть її.**

Назва казки	
Головний герой	
Місце дії	
Чим незвичайний головний герой	
Чарівні істоти	
Чому герой вирушає в подорож?	

[1] *Ски́ба* — смуга, шар землі, яку вивертав плуг під час оранки.

[2] *Як з води* — дуже швидко.

НАВІЩО ПОТРІБЕН ПРЕФІКС

Префікс — це частина слова, яка стоїть перед коренем і служить для утворення нових слів: *зайшов, дійшов, прийшов, перейшов.*

1. Прочитайте виділені слова в уривку з казки «Котигорошко». Запишіть кожну групу спільнокореневих слів з нового рядка. Чим відрізняються слова в групі?

2. Позначте префікси у виписаних словах (завдання 1).

3. Утворіть і запишіть слова з поданими префіксами. Префікси позначте.

за- при- під- ви-	нести	по- за- ви- на-	кликали	ви- пере- за- під-	ріс

- Скористайтеся орфографічним словником (або інтернет-словником «Словники України») і позначте наголоси в утворених словах із коренем **-нес-**.
- Усно утворіть словосполучення з однією групою спільнокореневих слів. Поясніть, як префікси змінюють значення слова.

Супергерой має надзвичайні здібності (**суперсили**). Він здійснює подвиги для загального блага.

4. Прочитайте уривок із казки «Котигорошко». Чи схожий Котигорошко на супергероїв — персонажів коміксів і фільмів? Поясніть свою думку.

Поніс Котигорошко залізо до коваля.

— Скуй, — каже, — мені булаву, та велику!

Як почав коваль кувати, то скував таку булаву, що насилу з кузні винесли. Узяв Котигорошко ту булаву, кинув угору та й каже до батька:

— Ляжу я спати, а ви мене збудіть, як летітиме булава через дванадцять діб.

Та й ліг. На тринадцяту добу летить та булава! Збудив його батько, він схопився, підставив пальця, булава як ударилась об нього, так і розкололася надвоє. Він і каже:

— Ні, з цією булавою не можна йти шукати братів та сестру, — треба скувати іншу.

Знову поніс її до коваля.

— На, — каже, — перекуй, щоб була по мені!

Викував коваль ще більшу. Котигорошко й ту шпурнув угору та й ліг спати на дванадцять діб. На тринадцяту добу летить та булава назад, реве — аж земля дрижить. Збудили Котигорошка, він схопився, підставив пальця, — булава як ударилась об нього, — тільки трошки зігнулась.

— Ну, з цією булавою можна шукати братів та сестру. Печіть, мамо, буханці та сушіть сухарі, — піду.

Узяв ту булаву, в торбу поклав буханців та сухарів, попрощався і пішов.

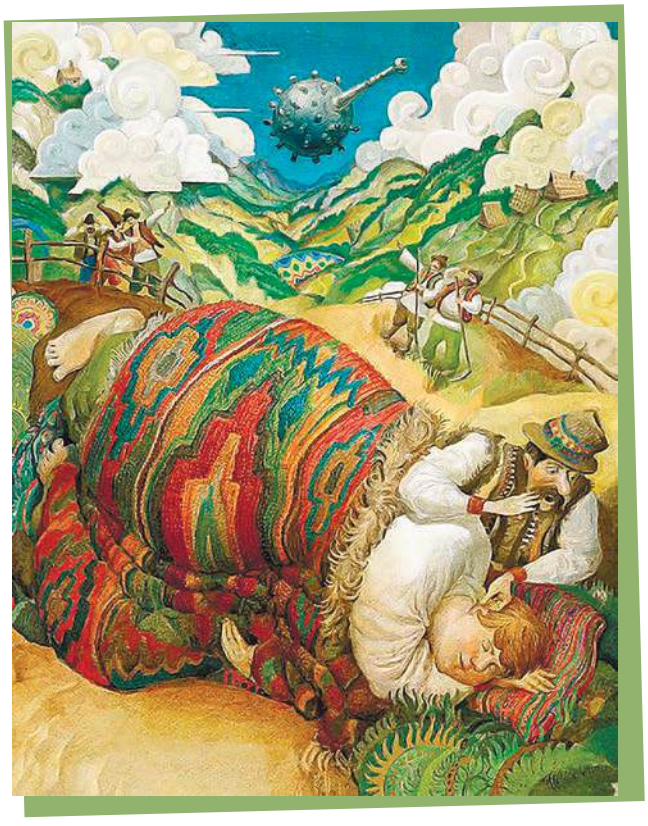

5. Розгляньте ілюстрацію. Що на ній відбувається? Хто зображений? Доберіть слова з казки.

6. Уявіть що ви: **А.** Батько; **Б.** Один із селян. Що ви відчуваєте? Що говорите?

7. Випишіть з уривка слова, що є спільнокореневими до слова **кувати**. Позначте в них префікси.

8. Виконайте завдання на вибір.
А. Утворіть нові слова від слова **кинути** за допомогою префіксів. Префікси позначте.
Б. Випишіть з уривка слова з префіксами **під-, роз-, з-, по-**. Префікси позначте.

РОЗРІЗНЯЄМО ПРЕФІКС І ПРИЙМЕННИК

1. **Утворіть від поданих слів антоніми за допомогою префіксів. Запишіть за зразком.**

Виліт, залетіти, насипати, вдих, увійти, схід, вхід, загадка.

Зразок: ви́літ — при́літ.

2. **Прочитайте. Зверніть увагу на виділені слова — прийменники і частини слова — префікси. Що ви помітили?**

Поїхали **по** воду. **За**вернув **за** ріг будинку.

3. **Розгляньте таблицю і прочитайте правило. Поясніть відмінність між префіксом і прийменником.**

Префікс — це частина слова і пишеться разом.	**Прийменник** — це частина мови (слово) і пишеться окремо.
у-, в-, на-, до-, під-, по-, з-, при-, пре-, без-, від-, про-, за-	*у, в, на, до, під, по, при, з, через, біля, без, від, про, для, за*

Між прийменником і словом можна поставити питання або вставити інше слово.

*Нарешті ми **до**їхали **до** (до чого?) села.*
*Нарешті ми **до**їхали **до** (рідного) села.*
*Діти **з**робили літачки **з** (з чого?) паперу.*
*Діти **з**робили літачки **з** (кольорового) паперу.*

4. **Прочитайте. Запишіть слова, розкриваючи дужки. Позначте префікси, підкресліть прийменники.**

(під)	деревом креслити казав столом	(без)	підручника болісно візовий запаху

Слово **НЕ** — це не прийменник, а частка. Воно може писатися і разом, і окремо.

5. **Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.**

Пішов Котигорошко в льохи-т..мниці гл..бокі. (Віді) мкнув своїх братів, а вони ледве-ледве ж..ві. (За) брав їх, (за) брав сестру Оленку і все золото та срібло, що було (в) змія.

6. **Прочитайте. Поясніть поведінку Котигорошка та його братів.**

От ідуть, а він і не (при) знається, що він їхній брат. Сіли (під) дубом спочивати. Котигорошко (при) томився після бою зі змієм та й заснув (при) дорозі.

— Будуть з нас люди сміятися, що ми шестеро змія не подужали, а він сам убив. Та й добро змієве він собі все забере, — кажуть брати.

Радилися та й нарадилися: поки спить, прив'язати його добре ликом до дуба, щоб не вирвався, — тут його звір і розірве. Як вирішили, так і зробили: прив'язали та й пішли собі.

А Котигорошко спить і не чує того. Спав день, спав ніч, прокидається — прив'язаний. Він як рвонувся — так того дуба й вивернув із корінням. От узяв тоді того дуба на плечі та й пішов додому.

Підходить до хати, аж чує — брати вже прийшли та й розпитуються в матері:

— А що, мамо, чи в вас іще були діти?

— Аякже! Син Котигорошко був, та вас пішов визволяти.

Вони тоді схаменулися:

— Оце ж ми його прив'язали, — треба бігти та одв'язати.

А Котигорошко як кине тим дубом у хату, — замалим хати не розвалив.

— Лишайтесь же, коли ви такі! — каже. — Піду я в світ.

7. **1) Виконайте завдання на вибір.**

А. **Спишіть, вставляючи пропущені префікси і прийменники.**

..ходить … того дуба Котигорошко, коли ні дідка, ні дуба нема: ..вернув дідок дуба … коренем та й ..тяг так … собою.

Б. **Спишіть перший абзац із завдання 6, розкриваючи дужки.**

В. **Випишіть із завдання 6 три слова з префіксами і три прийменники разом зі словами, з якими вони пов’язані.**

2) Прочитайте повністю казку «Котигорошко».

ОПИСУЄМО ГЕРОЇВ ЧАРІВНОЇ КАЗКИ

1. **Прочитайте ще один уривок з казки «Котигорошко». Випишіть імена героїв. З яких слів вони утворилися?**

Котигорошко

Іде собі та йде, коли дивиться — відтіль гора і відсіль гора, а між ними чоловік, руками й ногами в ті гори вперся та й **розпихає** їх. Каже Котигорошко:

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що то ти, чоловіче, робиш?

— Гори розпихаю, щоб шлях був.

Вернигора

— А куди йдеш? — питає Котигорошко.

— Щастя шукати.

— Ну, то й я туди. А як ти звешся?

— Вернигора. А ти?

— Котигорошко. Ходім разом!

— Ходім!

Пішли вони. Ідуть, коли бачать: чоловік серед лісу як махне рукою — так дуби й вивертає з корінням.

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?

— Дерева вивертаю, щоб іти було просторіше.

Вернидуб

— А куди йдеш?

— Щастя шукати.

— Ну, то й ми туди. А як звешся?

— Вернидуб. А ви?

— Котигорошко та Вернигора. Ходім разом!

— Ходім!

Пішли втрьох. Ідуть, коли бачать — чоловік зі здоровенними вусами над річкою: як крутнув вусом — так вода й **розступилася**, що й по дну можна перейти. Вони до нього.

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?
— Та воду одвертаю, щоб річку перейти.
— А куди йдеш?
— Щастя шукати.
— Ну, та й ми туди. А як звешся?
— Крутивус. А ви?
— Котигорошко, Вернигора, Вернидуб. Ходім разом.
— Ходім!

Крутивус

Пішли. І так їм добре йти: де гора на дорозі — Вернигора перекине; де ліс — Вернидуб виверне; де річка — Крутивус воду одверне.

2. **Виконайте завдання на вибір.**

А. **Інсценізуйте прочитаний уривок.**

Б. **Створіть комікс на основі прочитаного уривка.**

В. **Підготуйте розповідь/презентацію про Вернигору, Вернидуба і Крутивуса.**

2014 року, в День Незалежності, відбулася прем'єра мультсеріалу «Пригоди Котигорошка та його друзів».

«Це передусім веселі фільми, в основі яких народні казки, міфи. Ми зняли їх так, щоб діти сміялися, а дорослі всміхалися», – розповіла Ярослава Руденко-Шведова, режисерка.

3. **Подивіться мультфільм «Пригоди Котигорошка та його друзів». Порівняйте героїв казки і мультфільму.**

ПИШЕМО ПРАВИЛЬНО СЛОВА З ПРЕФІКСАМИ РОЗ-, БЕЗ-

1. **Розгляньте інфографіку. Придумайте для неї назву. Дайте відповідь на запитання.**

ЗЛОТВОРЦІ

Викрадають людей, ображають сиріт, б'ються з добротворцями (змій, Кобиляча голова, мачуха, Кощій, чорт, Баба-яга)

мачуха

чорт

змій

ЗНЕДОЛЕНІ

Беззахисні дівчата, яких злотворці взяли в полон, бідні люди, **безпорадні** сироти

чарівна

дівчина

сирота

КАЗКОВІ ІМЕНА

Відображення мрій давніх людей: *Вернидуб* (**розхитує** і вивертає дерева), *Ломикамінь* (легко **розбиває** каміння), *Вернигора* (верне, **розпихає** гори), *Крутивус* (крутне вусом – вода **розступається**).

ДОБРОТВОРЦІ

Сильні, **безстрашні**, мужні богатирі. Захищають, визволяють знедолених.

герой

богатир

ПОМІЧНИКИ ДОБРОТВОРЦІВ

Розумні і спритні істоти: комар, миша, риба, сокіл, заєць, кінь, лисиця та інші.

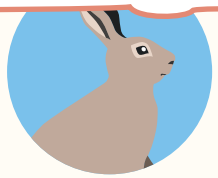

1. У які групи можна об'єднати героїв українських народних чарівних казок?
2. Про що розповідають імена казкових героїв?
3. Хто допомагає добротворцям?

2. **Випишіть з інфографіки (с. 96) виділені слова. Позначте в них префікс.**

3. **Запишіть словосполучення, замінивши виділені слова одним словом.**

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишуть букву **з**: *роздав, розхитався, безсовісний.*

Небо *без хмар*, острів *без людей*, пустеля *без води*, злочин *без кари*, селянин *без землі*, малюк *без зубів*.

- **У яких словах є дві букви *з* підряд? Поясніть чому.**

4. **Від поданих слів утворіть споріднені слова з префіксами роз-, без-.**

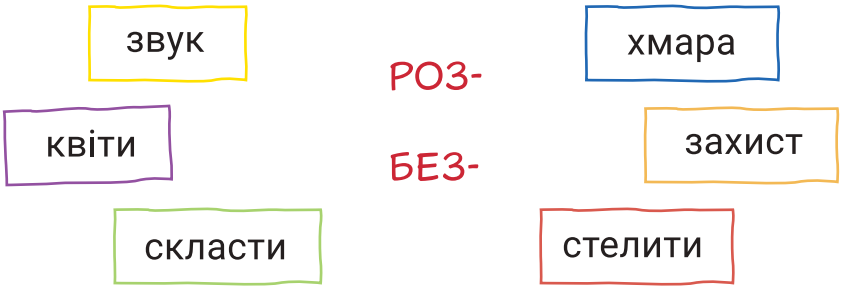

5. **Спишіть, вставляючи пропущені букви. Позначте префікси.**

Ро..глядає, ро..кусив, ро..ширений, бе..відмовний, бе..хатько, бе..характерний, бе..карний, ро..класти, ро..пустити, ро..повідь.

6. **Напишіть диктант у парі.**

Здоров'я, коріння, щастя, прив'язав, розпитати, Вернидуб, Вернигора, Крутивус, безсилий.

7. **1) Замініть подані слова антонімами з префіксами роз-, без-.**

Взуватися, платний, застелив, одягнути, заселений, складати, завантажити.

2) Прочитайте одну з українських народних чарівних казок («Яйце-райце», «Летючий корабель», «Царівна-жаба», «Ох» та ін.).

ДОСЛІДЖУЄМО ЧАРІВНУ КАЗКУ

1. Розгляньте схему і запитання. Розкажіть за допомогою схеми про будову чарівних казок.

2. Перемалюйте схему в зошит. Можете додати позначки, яких, на вашу думку, не вистачає.

3. **Прочитайте. Назвіть особливості чарівних казок.**

Майже в кожній чарівній казці головний герой – молодший син або сирота. Він вирушає в подорож, щоб виконати складне і небезпечне завдання, шукати щастя, визволити наречену тощо. У мандрах може потрапити в потойбічний світ. Під час подорожі він зустрічає цікавих персонажів. Серед них є і помічники, і вороги. Часто герою в мандрах допомагають чарівні предмети, а з персонажами відбуваються чарівні перетворення.

На головного героя чекає смертельний двобій. Однак він завжди перемагає ворога.

У чарівних казках натрапляємо на магічні числа три, сім та дванадцять. Герой тричі виконує завдання, у змія – три, сім, дванадцять голів тощо.

Казки мають особливий початок і кінець, що повторюються в різних казках.

Зазвичай герой казки має супротивника, з яким бореться. Тобто між ними є **конфлікт**. Без конфлікту немає дії.

4. **Виберіть одну з українських народних чарівних казок і заповніть таблицю в зошиті.**

Назва казки	
Головний герой	
Чому вирушає в подорож?	
Вороги	
Помічники	
Місця дії	
Чарівні істоти	
Чарівні предмети	
Чарівні перетворення	
Магічні числа	

СКЛАДАЄМО КАЗКУ

1. **Складіть власну казку, вибравши один із варіантів продовження речень.**

Давно чи недавно був собі

- Іван, с..лянський син;
- трет..окласник Іванко;
- Іван-поб..ван.

Жив він

- із матінкою у гл..няній хижі;
- з курми й гусьми у хатці на узліс..і;
- із батьками на 16-му поверсі.

Його всі любили, бо він

- вправно **підказував** на уроці;
- співав гарних пісень;
- врятував країну від страшного 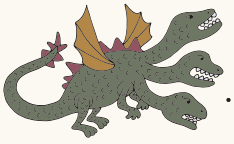.

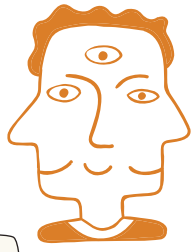

Якось він пішов по *до лісу і там зустрів*

- продавчиню зі шкільного буфету;
- білу ;
- змію в короні.

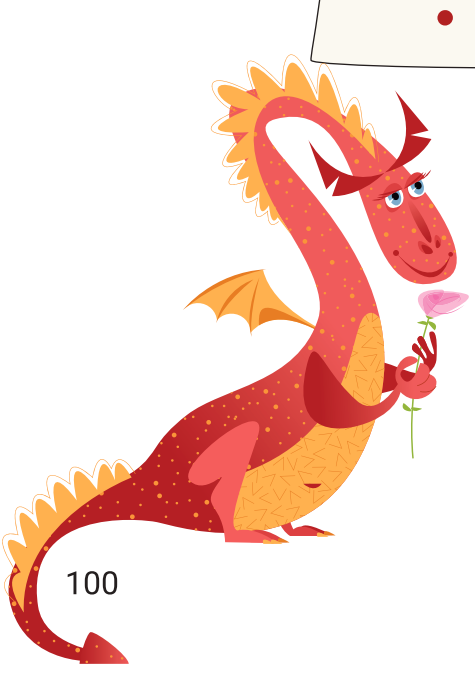

Вона дала йому

- золотий ;
- з маком;
- білу .

І сказала:

- «Поклади це с..огодні ввечері собі під подушку»;
- «Закопай це за своєю хатою»;
- «Віддай це першому, кого зустрінеш».

Він так і зробив. А наступного ранку прийшов до нього

- король і сказав: «Ти **вилікував** мене від злих чар. Дарую тобі коня і цілий віз »;
- д..ректор школи і **сказав**: «Завдяки тобі ми отримали гроші на р..монт спортзалу. Можеш тр..нуватися там з ранку до ночі»;
- зайчик і сказав: «Ти врятував моїх діточок від л..сиці-чаклунки. Тепер у твоїй хаті й морква не **скінчаться** ніколи».

Тож дуже скоро Іван

- почав продавати свіжі овочі й розбагатів;
- зажив слави найс..льнішого трет..окласника міста;
- **залишив** золото матері й поїхав **допомагати** людям по світу.

2. Прочитайте свої казки одне одному.

3. Знайдіть у казці товариша зачин і кінцівку.

4. Випишіть слова з пропущеними буквами.

5. Запишіть слова, замість яких у тексті подано малюнки.

6. Випишіть виділені слова, позначте в них префікси.

7. Обміняйтеся зошитами і перевірте роботи одне одного.

8. Запишіть уривок зі своєї казки і намалюйте до нього ілюстрацію.

ВИЗНАЧАЄМО РОЛЬ ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ПІДЗАГОЛОВКІВ

1. Обговоріть, що ви бачите на кожному зображенні. Які запитання у вас виникли?

2. Доберіть підписи до зображень.

1. Гра в м’яча у Давньому Китаї.
2. Знак видалення з поля.
3. Мрія кожної футбольної команди.
4. Українець Валерій Лобановський – один із найкращих футбольних тренерів у світі.

3. Прочитайте заголовок і підзаголовки. Поміркуйте, про що може йтися в кожному абзаці.

Історія футболу

1. Як починався футбол.
2. Мають бути правила!
3. Найголовніше футбольне змагання.
4. Футбол в Україні.

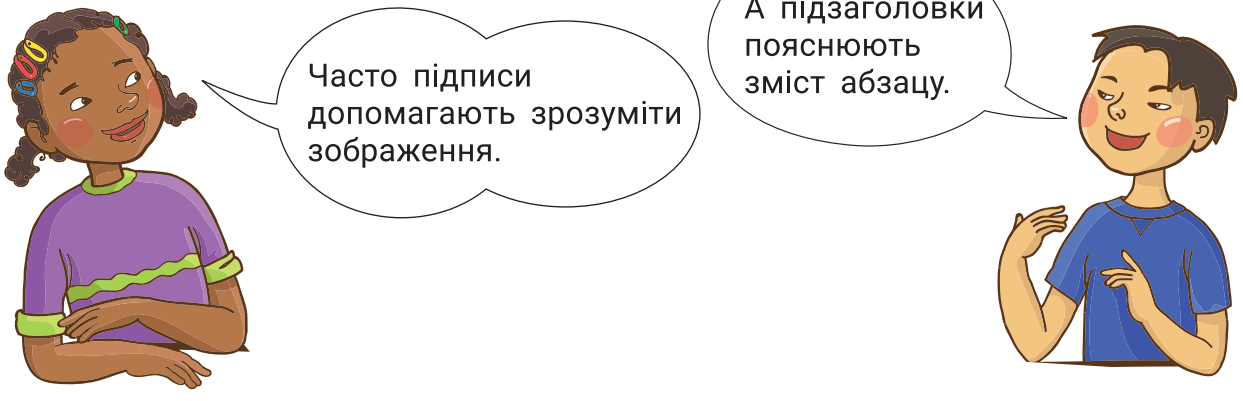

4. Прочитайте текст. Перевірте, чи справдилися ваші припущення.

Історія футболу

1. Як починався футбол

У м'яча грали в Давній Греції і Давньому Єгипті, племена мая і ацтеки в Південній Америці. Перші м'ячі шили зі шматків шкіри, робили зі смоли дерев. Їх набивали пір'ям, мохом, хутром тварин. Гру, що дуже нагадувала футбол, полюбляли понад 4 тисячі років тому китайці. Однак батьківщиною сучасного футболу вважають Англію. І назву гри придумали англійці.

2. Мають бути правила!

Ще 900 років тому англійці грали у футбол на базарних площах і вулицях. Гравців могло бути більш як 100. А сама гра нагадувала жорстоку бійку — правил не було. Англійці придумали їх 200 років тому. Зокрема, домовилися, що м'яча не можна брати руками. Червону картку вперше використали близько 50 років тому на чемпіонаті світу. Такий знак зрозумілий гравцям, що говорять різними мовами.

3. Найголовніше футбольне змагання

Раз на чотири роки проводять чемпіонат світу з футболу. Це найголовніше футбольне змагання. Переможці отримують звання чемпіона світу, золоті медалі і Кубок світу. Кубок команда зберігає до наступного чемпіонату. Потім вона передає його наступному чемпіону.

4. Футбол в Україні

Найперші команди на території сучасної України створили англійські моряки в одеському порту. Трохи пізніше гра проникла в Західну Україну. Сьогодні футбол — найпопулярніший вид спорту в нашій країні. Весь світ знає видатного українського тренера Валерія Лобановського, футболістів Олега Блохіна та Андрія Шевченка. А 2019 року молодіжна збірна України з футболу стала чемпіоном світу.

5. Доберіть ілюстрації з попередньої сторінки до кожного абзацу.

6. Виберіть кожен по абзацу, перечитайте їх і перекажіть одне одному.

7. Чому, на вашу думку, футбол є найпопулярнішим видом спорту в Україні? Напишіть 2–3 речення.

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. **Повторіть правило про правопис слів із ненаголошеними [е], [и] в коренях.**

2. **Усно закінчіть висловлювання.**

Префікс — це частина слова, яка … .
Префікс — це … , а прийменник — це … .
Прийменник завжди пишеться … .

3. **Виберіть завдання одного з варіантів і виконайте його.**

А. **Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.**

От жаба взяларіденько ро..чинила, ріденько (під) била, ріденько й (за) місила. Потім (ви) лізла на піч, (про) била дірку, (ви) лила туди. Гр..чаники так і ро..пливлись... Ті невістки швидше додому та й собі так робити. (На) п..кли таких гр..чаників, що хіба тільки собакам (ви) к..нути. А вона, як ті пішли, кожушок (з) себе зняла, (ви) йшла надвір, гукнула, свиснула.

Б. **1) Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.**

Знову **(при) йшов** чоловік (до) того стовпа бе..радісно. Та дівка його **питає**:

— Чого ти плачеш?

Він їй ро..казав, яку **(за) гадку** йому змія (за) гадала. Так вона йому каже:

— Лягай спати, я це все (по) роблю.

А сама як свисне, то та гора ро..копується. (За) (д, Д)ніпром комори будують... Тільки (при) йшла та ро..будила його, щоб він пш..ницю видав купцям. Змія встала та (по) бачила, що все так (з) роблено, як вона йому (за) гадала.

2) Випишіть виділені слова у стовпчик. Доберіть до них антоніми.

В. 1) Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

А Слухало (при) пав (до) з..млі вухом. Усе (під) слухав. Та й ро..казав Дурневі, що цар казав. Дурень (за) журився. Не їсть, не п..є. Скороход (по) бачив:

— Чому ти, — **питає**, — не їси?

— (За) гадав мені цар, щоб я (до) був води живущої й цілющої... — каже Дурень.

— Не журись! Я тобі дістану!

Скороход **(від) в..язав** ногу (від) вуха та (в) одну мить і набрав води живущої й цілющої. А тоді (на) думав сісти під мл..ном, відпочити трохи. Сів та й **(за) снув**.

2) Випишіть виділені слова у стовпчик. Доберіть до них антоніми.

3) Випишіть підкреслене слово. Доберіть до нього синоніми. Можете скористатися словником.

4. Наведіть приклади злотворців, знедолених і добротворців із чарівних казок.

Злотворці: … , … , … .

Знедолені: … , … , … .

Добротворці: … , … , … .

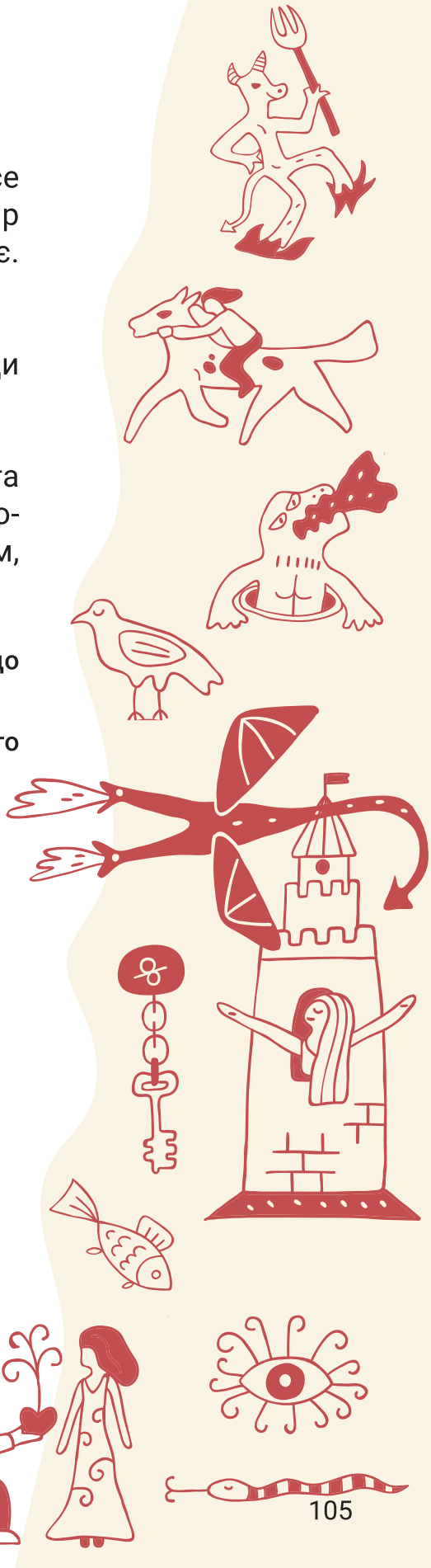

ПАМ’ЯТКИ

Як ми пишемо диктант у парі.

1. Ми читаємо слова або текст **разом**.
2. Потім **домовляємося**, хто пише першим. Якщо я, то диктує партнер.
3. Ми **одразу перевіряємо** написане.
4. Якщо у слові помилка, я **виправляю** її і **пишу** слово ще раз.
5. Після того ми **міняємося**.

Як я готуюся писати текст.

1. Я обдумую **тему** (**про що** буду писати).
2. Я визначаю **головну думку** (**для чого** я пишу, **що саме** хочу сказати, **у чому** переконати).
3. Я обмірковую зміст і порядок речень (як почну; яку думку висловлю / що опишу / які приклади наведу; як закінчу).
4. Якщо я не знаю, як почати, пишу основну частину. Перше речення придумую після того, як напишу основну частину.

Як я роблю виправлення у своєму тексті.

1. Закреслюю зайві слова, речення: /
2. Слова, які потрібно замінити, закреслюю. Акуратно пишу над ними потрібне слово.
3. Вставляю потрібне слово чи речення: ✓
4. Змінюю порядок слів — надписую над словами відповідні цифри.

Як я аналізую текст товариша.

1. Я слухаю товариша.
2. Вибираю одне або кілька речень, які мені найбільше сподобалися. Пояснюю товаришу чому.
3. Ставлю товаришу запитання, які в мене виникли (1–2). Пропоную, як можна поліпшити текст.
4. Перечитуємо текст разом з товаришем. Робимо паузу після кожного речення.
5. Перевіряємо разом: чи правильно оформлено речення? Чи немає помилок у словах? Якщо потрібно, виправляємо.

Як я обговорюю свій текст з іншими.

1. Думаю, з ким я хочу обговорити свій текст.
2. Я читаю свій текст іншим дітям.
3. Обговорюю з іншими учнями такі питання:

- Чи все зрозуміло?
- Що сподобалося?
- Чи різноманітні речення використано?
- Чи не повторюються часто ті самі слова?
- Що можна зробити краще?

Як я беру участь в обговоренні.

1. Я дивлюся на того, хто говорить.
2. Уважно слухаю.
3. Я ні з кого не сміюся.
4. Піднімаю руку, якщо хочу щось сказати.
5. Говорю голосно й чітко.

Джерела текстів та ілюстрацій

1. Нестайко Всеволод. Одиниця з обманом / іл. Вадим Ігнатов. Київ : Веселка, 1976.
2. Нестайко Всеволод. Одиниця з обманом / іл. Євгенія Житник. Харків : Школа, 2017.
3. Гузєєва Наталя. 23 образи Петрика П'яточкіна. Вінниця : Теза, 2015.
4. Носов Микола. Пригоди Незнайка і його товаришів / пер. з рос. Федір Маківчук, іл. Віктор та Кіра Григор'єви. Київ: Молодь, 1955.
5. Носов Микола. Пригоди Незнайка та його друзів / пер. з рос. Федір Маківчук. Київ : Махаон-Україна, 2011.
6. Носов Микола. Пригоди Незнайка та його друзів / пер. з рос. Федір Маківчук, іл. Олексій Лаптєв. Київ : Школа, 2011.
7. Носов Николай. Приключения Незнайки и его друзей / ил. Генрих Вальк. Москва : Росмэн, 1996.
8. Гузєєва Наталя. Любов та 17 страждань Петрика П'яточкіна / іл. Ірина Смірнова. Харків : Час Майстрів, 2017.
9. Єнджієвська-Врубель Роксана. Вередливий настрій Іполита Собакевича / пер. з пол. Ірина Тучапська, іл. Ґражина Ріґаль. Харків : Школа, 2019.
10. Лем Станіслав. Казки роботів / пер. з пол. Юрій Попсуєнко. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017.
11. Lem Stanisław. Bajki robotów / il. Przemek Dębowski. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2013.
12. Дал Роальд. Чарлі і шоколадна фабрика / іл. Квентін Блейк, Євгенія Гапчинська, пер. Віктор Морозов. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2009.
13. Dahl Roald. Charlie and the Chocolate Factory / il. Quentin Blake. Puffin Modern Classics, 2011.
14. Кантіні Барбара. Мортіна. Історія, від якої можна вмерти зі сміху / іл. Барбара Кантіні. Харків : Школа, 2019.
15. Магрин Федерика. Атлас монстрів і привидів / пер. Олена Любенко, іл. Лаура Бренлла. Київ : #книголав, 2019.
16. Rotraut Susanne Berners. Märchencomics. Berlin : Jacoby & Stuart, 2008.
17. Ганс Християн Андерсен. Снігова королева / іл. Владислав Єрко. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2014.

18. Івасик-Телесик / реж. Алла Грачова, художн. Микола Чурилов. Київ : Київ-наукфільм, 1989.
19. Пан Коцький / іл. Валентина Мельниченко. Київ : Веселка, 1983.
20. Bond Michael. Paddington / il. By Robert Whitlock Alley. HarperCollins, 2007.
21. Bond Michael. Paddington / il. By Peggy Fortnum. HarperCollins, 2017.
22. Котигорошко / іл. Іван Сулима. Київ : Kyiv Sea Pirates, 2013.
23. Пригоди Котигорошка та його друзів / реж. Ярослава Руденко-Шведова. Київ : Укранімафільм, 2014.
24. 10 фактів, які ви не знали про українські казки. Проект «Було не було» / Валентина Ізмайлова, Олеся Наумовська // https://life.pravda.com.ua/society/2016/05/19/212506/

ЗМІСТ

І. У школі і на вулиці

Повторення. Текст

Як ми спілкуємося – 8
Читаємо уважно і виразно. *В. Нестайко. Одиниця з обманом* – 10
Що ми знаємо про слово – 11
Збагачуємо мовлення. *Г. Фалькович. Віршик про мови* – 12
Від речення до тексту – 14
Що, де, навіщо ми читаємо – 15
Вивчаємо будову тексту.
В. Нестайко. Одиниця з обманом («Фігура») – 16
Текст-розповідь і текст-опис – 18
Текст-міркування – 19
Передаємо настрій.
В. Нестайко. Одиниця з обманом («Фігура») – 20
Готуємося писати твір – 22
Міркуємо самостійно – 24
Навіщо текст ділять на абзаци – 25
Добираємо заголовки до абзаців.
Н. Гузєєва. «23 обра́зи Петрика П'яточкіна» – 26
Пояснюємо емоції.
Н. Гузєєва. «23 обра́зи Петрика П'яточкіна» – 28
Складаємо план тексту – 30
Шукаємо ключові слова – 31
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО – 32

ІІ. Я пізнаю світ

Речення

Читаємо діалог. *М. Носов. Як Незнайко складав вірші* – 34
Визначаємо вид речення – 36
Уживаємо звертання – 37
Визначаємо позицію героїв.
М. Носов. Як Незнайко складав вірші – 38
Досліджуємо вірші. *М. Вінграновський. Котик.*
М. Рильський. Віє вітер з-під воріт – 40
Шукаємо підмет – 41
Шукаємо присудок – 42
Описуємо відчуття – 43
Створюємо подкаст. *Ю. Тувім. Паротяг* – 44
Визначаємо зв'язок слів у реченні – 45
Вчимо вірш напам'ять. *О. Сенатович. Чапля і крапля* – 46
Поширюємо речення – 47
Визначаємо причину і наслідок. *Р. Єнджієвська-Врубель.*
Вередливий настрій Іполита Собакевича – 48
Читаємо інтерв'ю. *О. Чигрин. Є така мова!* – 50
Шукаємо відповіді на запитання.
Н. Гузєєва. Любов та 17 страждань Петрика П'яточкіна – 52
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО – 54

III. Фантастика і фантазія

Будова слова. Правопис коренів

Дивимося інакше на звичні речі.
С. Лем. Казки роботів – 56
Навіщо потрібні закінчення – 58
Добираємо споріднені слова – 59
Читаємо інфографіку – 60
Чергування звуків у коренях слів – – – – – – – – – – – – – – – – – – 62
Вивчаємо місце дії і персонажів.
Р. Дал. Чарлі і шоколадна фабрика – – – – – – – – – – – – – – – – 64
Ненаголошені [е], [и] в корені слова – – – – – – – – – – – – – – – – 66
Уявляємо героя.
Р. Дал. Чарлі і шоколадна фабрика – – – – – – – – – – – – – – – – 68
Вчимося переказувати. *Як роблять шоколад.*
С. Покотило. Як роблять шоколадні цукерки – – – – – – – – – – – 70
Упорядковуємо інформацію.
Чого ми боїмося і чому? – 72
Запам'ятовуємо правопис слів із ненаголошеними [е], [и] – – – 74
Смішно чи страшно?
Б. Кантіні. Мортіна (Історія, від якої можна вмерти зі сміху) – 76
Подаємо інформацію в таблиці.
Українські монстри – 78
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО – – – – – – – – – – – – – 80

IV. Світ, де перемагає добро

Правопис коренів і префіксів

Як можна розповісти казку – 82
Правильно вимовляємо слова із дзвінкими
і глухими приголосними – 84
Правильно пишемо слова із дзвінкими
і глухими приголосними – 86
Знайомимся з чарівною казкою.
Українська народна казка «Котигорошко» – – – – – – – – – – – 88
Навіщо потрібен префікс – 90
Розрізняємо префікс і прийменник – – – – – – – – – – – – – – – 92
Описуємо героїв чарівної казки.
Українська народна казка «Котигорошко» – – – – – – – – – – – 94
Пишемо правильно слова з префіксами роз-, без- – – – – – – – 96
Досліджуємо чарівну казку – 98
Складаємо казку – 100
Визначаємо роль ілюстрацій та підзаголовків – – – – – – – – 102
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО – – – – – – – – – – – 104

Пам'ятки – 106
Джерела текстів та ілюстрацій – – – – – – – – – – – – – – – – – 108

Навчальне видання

ІЩЕНКО Олена Леонідівна
ІЩЕНКО Андрій Юрійович

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Ілюстративний матеріал підручника використано відповідно
до стандартної ліцензії shutterstock.com

Усі матеріали в підручнику використано з навчальною метою.

Відповідальна за видання Бородіна О. О.

Підп. до друку 13.05.2020. Формат 84×108/16.
Ум. друк. арк. 11,76. Обл.-вид. арк. 10,20. Наклад 18 579 пр. Зам.

Видавництво «Літера ЛТД».
Україна, 03057, м. Київ, вул. Нестерова, 3, оф. 508.
Тел. для довідок: (044) 456-40-21.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6901 від 10.09.2019 р.

Віддруковано у ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6115, від 29.03.2018.
03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12, тел. +38 044 332-84-73.